

Gelibolulu Mustafa Âlî: Fursatnâme

Gelibolulu Mustafa Âlî's Fursat-nâme

İsmail Hakkı AKSOYAK*

*Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

e-mail: ismail.aksoyak@hbv.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article Article
DOI: <https://doi.org/10.34083/akaded.545784>

Sorumlu Yazar / Corresponding Author İsmail Hakkı Aksoyak, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara / Turkey

ORCID : 0000-0003-4834-5254

Geliş Tarihi / Received : 27.03.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 25.04.2019

Atıf / Citation
AKSOYAK, İsmail Hakkı (2019). Gelibolulu Mustafa Âlî: Fursatname. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (1), 171-220.
DOI: [10.34083/akaded.545784](https://doi.org/10.34083/akaded.545784)



Öz

Bu çalışmada hayatı boyunca yılmadan çalışarak onlarca tarih ve edebiyat eseri kaleme almış Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Fursatnâme adlı eseri üzerinde durulacaktır. Gelibolulu Âlî, eserini 1580 (980) yılında sadrazam Sinan Paşa'nın isteğiyle yazmaya başlamıştır. Eser, Gelibolulu Âlî'nin, Lala Mustafa Paşa'nın 1578-80 yıllarında düzenlediği Azerbaycan ve Şirvan seferlerini anlattığı Nusretnâme adlı eserinin devamıdır ve Sinan Paşa'nın Gürcistan seferini konu edinmektedir. Ancak Sinan Paşa'nın tasarladığı fetihleri yapmadan Temmuz 1581'de aniden İstanbul'a dönmesi üzerine Gelibolulu Âlî, eser üzerinde çalışmayı bırakmış ve eser yarım kalmıştır. Eser hacim olarak küçük olmakla birlikte, gerek içeriği gerekse Gelibolulu Âlî'nin hayatındaki etkisi açısından büyük öneme sahiptir.

Fursatnâme'nin tek nüshası, Berlin, Preussische Staatsbibliothek nıs. or. oct. 2927'dedir. Eser ilk defa 1989 yılında Rana von Mende tarafından ele alınmış ve Arap harfli metnin daktilo edilmiş hâli Almancaya çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır. Eserle ilgili bir değerlendirme de Cornell H. Fleischer tarafından yapılmıştır. Ancak şimdiye kadar Fursatnâme'nin Latin harflerine aktarımı yapılmamıştır. Bu çalışmada Fursatnâme'nin çeviri yazı metni, bazı notlarla birlikte yayımlanmaktadır. Böylece Türk edebiyatı çalışmalarındaki bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelibolulu Mustafa Âlî, Fursat-nâme, Gürcistan Seferi

Abstract

In this study, Fursatname which is the book of Gelibolulu Mustafa Âlî who has written dozens of works of history and literature during his life will be examined. Gelibolulu Âlî started writing in 1580 at the request of grand vizier Sinan Pasha. The work is a continuation of the book of Nusretname which focuses on the expeditions of Lala Mustafa Pasha to Azerbaijan and Shirvan in 1578-80 and it tells about the expedition of Sinan Pasha to Georgia. After sudden returning of Sinan Pasha without making any conquest to Istanbul in July 1581, Gelibolulu Âlî stopped working on the book and the book remained incomplete. Although the book is small volume, it has a great importance both in terms of its content and its influence in Gelibolulu Âlî's life.

The only copy of the Fursatname, is at Berlin, Preussische Staatsbibliothek nıs. or. oct. 2927. The work was first dealt with by Rana von Mende in 1989 and the Arabic-typed text was published with the translation into German. Also an evaluation of the work was done by Cornell H. Fleischer. Until now Fursatname has not been transferred to Latin letters. In this study, the translation text of Fursatname, will be published with some notes. Thus, it is aimed to make a contribution to the studies of Turkish literature.

Keywords: Gelibolulu Mustafa Âlî, Fursat-nâme, Expedition to Georgia.

Giriş

Hayatı boyunca yılmadan çalışarak onlarca tarih ve edebiyat eseri kaleme almış. Gelibolulu Mustafa Âli'nin eserlerinden biridir. Eser hacimsiz olarak görülse de gerek Âli'nin hayatında, gerekse Gürcistan seferini anlatması bakımında oldukça önemli bir konumdadır. *Fursatnâme*'nin tek nüshası, Berlin, Preussische Staatsbibliothek nıs. or. oct. 2927'dedir. Eser ilk defa Rana von Mende tarafından değerlendirilmiş ve ardından Arap harfli metnin daktilo edilmiş hâli sunulmuştur¹. Eserle ilgili bir değerlendirme de Cornell H. Fleischer tarafından yapılmıştır. Eserin üzerine pek çok şey söylenebilir. Ancak burada şimdilik sadece *Fursatname*'nin notlarla birlikte sunarken Cornell H. Fleischer'in *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati* adlı eserinde belirlediği hususları pasaj şeklinde alıyoruz.

Lala Mustafa Paşa'nın ölümünden sonra Sinan Paşa serdar, sonra da sadrazam oldu. Âli *Nusret-nâme*'yi bitirdi. Âli, 1580 (980)'da yeni serdar Sinan Paşa'nın isteğiyle *Fursatname*'ye başladı².

Âli, Sinan Paşa'nın Erzurum'a gelmesinden korkmakta haklıydı, çünkü Lala Mustafa Paşa'nın adamlarından biri olarak tanınıyordu. Sinan Paşa serdar olarak artık meydanda rahatça çalışabilirdi; eski düşmanının adamlarını görevden alırken yerlerini hızla kendi akraba ve yakınlarıyla doldurmaya girişti. Anlaşıldığı kadarıyla yeni serdar Haziran-Temmuz 1580'de Erzurum'a geldiğinde gerçekten Âli'yi görevden aldirmaya çalıştı, ama Lala Mustafa Paşa'nın öbür mensuplarının düşüşüne yol açan türeden herhangi bir geçerli suçlamayı Âli'ye yöneltmediğinden onu görevde tutmak zorunda kaldı³.

Âli yılın geri kalan bölümünü yalnızca Halep tımar defterdarı kimliğiyle Sinan Paşa'nın Gürcistan'a düzenlediği, kötü örgütlenmiş ve başarısız teftiş gezisinde Halep kuvvetlerine eşlik etmekle geçirdi. Serdar Temmuz 1580 ortalarında Erzurum'dan ayrıldı ve imparatorluğun en güçlü ikinci kişisi olmasını sağlayan sadaret mührünü Ağustos 1580 sonunda bu gezi sırasında aldı. Bir süre sonra orduya Lala Mustafa Paşa'nın ölüm haberi ulaştı. Sinan Paşa'yı sevindirmiş olması gereken bu haber Âli için acı bir darbe oldu⁴. Sefer kâtibi olarak yazdığı mektupları Lala Mustafa Paşa'nın Şirvan'daki fetihlerini kutlayan *Nusret-nâme* adlı tarihsel yapıtında toplamakta olan Âli, yapıtın son bölümünü değiştirmek zorunda kaldı ve yıllarca hizmet ettiği hamisinin ölümünü anlatan yeni bir son yazdı⁵.

Âli böylece en güçlü hamisini ve yüksek bir makama atanma umutlarını yitirdi. Bunun da ötesinde, Sokollu Mehmed ve Lala Mustafa Paşaların ölümü bir çağın kapandığına işaret ediyordu, çünkü onlar Sultan Süleyman döneminde siyaset sahnesinde öne çıkmış kişilerdi⁶. Osmanlı tarihçilerinin çoğunun Osmanlı tarihinin en habis kişilikleri arasında saydığı Koca Sinan Paşa ise eski kuşaktan kalan tek oldu ve her zamanki siyasal yıkıcılığıyla III.Mehmed'in hükümdarlığını görece kadar yaşadı. Şevval 988 / Kasım 1580 başlarında Sinan Paşa, gelecek ilkbaharın sefer hazırlıklarına başlamak üzere Erzurum'a döndü. Artık Âli de o kış Halep'te olabilecekti, ama gitmeden önce Sinan Paşa *Nusretname*'nin devamını yazmasını emretti. Sinan

¹ Von Mende,Rana (1989). *Mustafa Âli's Fursatname*. Berlin: Klaus Schwarz.

² Fleischer, Cornell H. (2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s.326.

³ Fleischer, Cornell H. (2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s.92.

⁴ Fleischer, Cornell H. (2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s.92

⁵ Eravcı, H.Mustafa (2014).*Gelibolulu Mustafa Âli ve Nusret-nâme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

⁶ Fleischer, Cornell H. (2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s.92.

Paşa Âlî'nin kendi Gürcistan gezisini ve ertesi yıl yapmayı umduğu fetihleri anlatmasını istiyordu ve Âlî'nin içinde bulunduğu durumun tersliğinin de kuşkusuz farkındaydı. Âlî bu yapıtına *Fursatname* adını verdi ve ancak Sinan Paşa'nın tasarladığı fetihleri yapmadan Temmuz 1581'de aniden İstanbul'a dönmesi üzerine çalışmayı bıraktı⁷.

Kaynakça

- Ağacanov, Kamil(2002). *Gürcistan'ın Dış Politikasına Yön Veren İç Etkenler [The Domestic Factors Which Affect Georgian Foreign Policy]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Alsirt, Figen Tavail(2009). *Bağımsızlık Sonrası Gürcistan'ın Yeniden Yapılanması Ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkileri [Reconstruction of Georgia in the Post Independence Period and Georgian-Turkish Relations in this Process]*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Atılım Üniversitesi.
- Bağçeci, Ahmet(2004). *L'Adjarie dans la Georgie post-Sovietique: La Periode d'Aslan Abachidze (1991-2004) [Sovyet Sonrası Gürcistan'da Acara, Aslan Abaşidze Dönemi (1991-2004)]*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Çebi, Şengül(2006). *Turkish Foreign Policy Toward Transcaucasia On Regional Conflicts İn Georgia [Gürcistan'daki Bölgesel Çatışmalar Ekseninde Transkafkasya'da Türk Dışpolitikası]*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Çelebioğlu, Tuğba(2005). *1990 Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri [The Relations of Turkey and Georgia After 1990]*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Danacı, Münife(2007). *The of the European Union in the Democratization Process of Georgia [Gürcistan'ın Demokratikleşme Sürecinde Avrupa Birliği'nin Rolü]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Doğan, Mehmet Aras(2008). *Azerbaycan ve Gürcistan'da Yaşanan Demokratikleşmenin Yapısal Sorunları [Structural Problems of Democratization in Azerbaijan and Georgia]*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Eğilmez, Savaş(2001). *Selçuklu-Gürcü İlişkileri (1060-1157) [The Relations of Seljuks and Georgians (1060-1157)]*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Fazla, Hüseyin(2001). *Türkiye'nin Bölgesel Güvenliğinde Gürcistan'ın Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Fleischer, Cornell H.(2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*. Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Guniava, Gela(2007). *Türk-Rus İlişkileri ve Gürcistan (xx. Yüzyılın İlk Çeyreğinde) [Turkish-Russian Relations and Georgia (First Quarter of the XX Century)]*.Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gümüş, Nebi(2000). *16. Asır Osmanlı-Gürcistan İlişkileri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Gümüş, Nebi(1993). *Osmanlı Devletinin Gürcistan Siyaseti (1808-1839)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

⁷ Fleischer, Cornell H. (2008). *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev: Ayla Ortaç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s.92.

- Kafkasyalı, Emine Gülselcen(2007). *ABD-Rusya Hegemonya Mücadelesinde Gürcistan ve Gül Devrimi [Georgia in US-Russia Hegemony Competition and Rose Revolution]*.Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kalaycı, Ünal(2008). *Tsalka (Parmaksız) Urumları Ağzı/ Gürcistan [Tsalka (Parmaksız) Urums Dialect/ Georgia]*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Kesgin, Gökçen(2005). *Le Dilemme de la Politique Etrangere Georgienne Entre la Russie et l'occident Pendadt la Periode de Chevardnadze [Şervardnadze Söneminde Gürcistan Dış Politikasında Rusya Batı İnkilemi]*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Kızılbuğa, Esra(2006).*Russian Involvement in the Abkhaz-Georgian Conflict [Rusya'nın Abhaz-Gürcü Çatışmasına Müdahalesi]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Kiremitçi, İlker(2004). *Thrace on the East: Georgia? [Doğu'daki Trakya: Gürcistan?]*. Yüksek Lisans Tezi: Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Kuzu, Ayşe Mine(2008). *Elite Led Democratization in Georgia [Gürcistan'da Seçkinler ve Demokratikleşme]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Mende, Rana von(1989). *Mustafa Âli's Fursatname*, Klaus Schwarz, Berlin.
- Mert, Okan(2004). *Gürcistan'ın Kafkas'larda Jeopolitik Önemi ve Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Gürcistan [The Geopolitical Importance of Georgian in Caucasia and Georgia in the Caucasion Politics of Turkey]*.Yüksek Lisans Tezi: İzmir: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Mutlu, Kerim(2007). *Sinop'ta Sosyo-kültürel ve Dini hayat- Gürcüler örneği- [Socio-Cultural and Religious Life in Sinop - the Geeorgians sample-]*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Otruş, Barış(2004). *Gürcistan Örneğinde Transkafkasya'da Güçler Çatışması [The Power Dispute Over Transcaucasia on the Example of Georgia]*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Özsoy, Cengiz(2004). *Bağımsızlıktan Sonra Gürcistan'daki Gelişmeler ve Türkiye'ye Olan Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Öztürk, Ülkü(1996). *Ethnic Revival and Ethnic Conflist in Georgia [Gürcistan'da Yaşanan Etnik Uyanış ve Etnik Çatışmalar]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Sancak, Kadir(2000). *Gürcistan'ın Kafkasya'daki Yeri [The Place place of Georgia in the Caucasia]*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Shantadze, Badri(2006). *Gürcistan'nın Komşuları ile İlişkileri ve Jeopolitik Etkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Sürmeli, Serpil(1997). *Türkiye-Gürcistan İlişkileri*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Taşkın, Mete(2006). *Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri [Turkey Georgia relations]*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tekin, Caner(2009). *Colorful Revolutions in Serbia, Georgia and Ukraine: A-state Based Approach [Srbistan, Gürcistan ve Ukrayna'da Renkli Devrimler: Devlet Merkezli Bir Yaklaşım]*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Torun, Alparslan(2006). *Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri [Georgia's Place in Turkey's Geoeconomic Strategies]*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans.
- Tuncer, Nil(2006). *La question de L'Abkhazie Dans Les Relations Russo-Géorgiennes [Rus-Gürcü İlişkilerinde Abhazya Sorunu]*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Uludağ, Mehmet Bülent(1993). *Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcistan*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uşun, Kamil Murat(2006). *Geçmişten Günümüze Türk-Gürcü İlişkileri [Turk-Georgian Relations in History and at Present]*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Valeriy, Morkva(2004). *The Georgian Kingdoms of the South Western Caucasus in Ottoman-Russian Relations, 1783-1806 [Güney Batı Kafkasya'daki Gürcü Krallıkları Osmanlı-Rus İlişkilerinde, 1783-1806]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Yalçın, Yavuz Mustafa(1996). *Georgian-Abkhaz Ethnic Conflict: A Case in Moscow's Nationality Policy [Moskova'nın Milliyet Siyasetinde Gürcü-Abhaz Etnik Çatışması]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Yöndemli, Azime(2009). *Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan Dış Politikası ve Türkiye'ye Etkileri [Georgia's Foreign Policy After the Cold War and Impacts on Turkey]*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ufuk Üniversitesi.

Fursatnâme Metni

müfte ‘ilün müfte ‘ilün fâ ‘ilün [1b]

Bi’smi’llâhi’r-Raḥmâni’r-Raḥîm
Râyet-i nûr-âyet-i cünd-i ‘azîm

Sûre-i Naşruñ ol açar sûrını
Zâhir ider fetḥ u zafer nûrını

Meddi durur seyf-i dilîrân-ı rezm
Buldı o seyf ile zafer ehl-i ‘azm

“Bâ”sına vü “sîn”ine bu nükte bes
K’andan olur nûr-ı ğazâ muḳtebes

Sırr-ı serâ-perde-i İslâm u dîn
Tâc-ı ser-i seyf-i cihâd-ı güzîn

“Mîm”i durur gürz-i girân-ı ğuzât
Lerzege-i ḍarbetidür şeş cihât

Gördi başında anı ‘ayne’l-yaḳîn
Şınsa n’ola şırzime-i mülḥidîn

İtse mübârizler anuñla cidâl
Mülk-i revâfız kılnur pây-mâl

Kenz-i ḥaḳâyıḳ gibidür ism-i zât
Medd-i ism ana tılısm-şifât

Dür gibi pey-der-pey üç ism-i ḥudâ
Ma’ nîde bir ḳâfile-i kibriyâ

Eşref-i esmâ olan ism-i güzîn
Ḥaḳ yolına ḳâfile-sâlâr-ı dîn

Fâtiḥa-i fâtiḥadur bu kelâm
Ḥâtimesi raḥmet-i rabbü’l-enâm 142 [2a]

Naḥmedu ḥamd li-naşîr başîr
“Rızkımızı verene övgüde bulunuruz”
Neşkuru şukran li-ḳaviyyin ḳadîr
“Güçlü Kadir (olan Allah’a) şükranda/övgüde bulunuruz”

‘Allemnâ muḳteżayâti’l-cihâd
“Bize cihâdın gereklerini öğretti”
‘Amme lenâ el-ğazvete ve’l-ictihâd

“Bize gazve (gaza/fetih) ve içithâttan (öğretti)”

Fe-zâllena'l-yevme bi-seyfin mübîn

“Bugün açık bir kılıçla kaybolduk/ yolumuzu kaybettik”

Faẓẓa lenâ şerzemetel-mulhidîn

“Mülhitler (inançsızlar) grubunu/topluluğunu bizim için (bozup) dağıttı”

Kellemnâ kellemnâ bi'l-maḳâl

“Bize söz ile konuştu bize konuştu”.

Enṭaḳanâ nuṭṭkenâ zu-kemâl

“Kemâl lisaniyla bizi konuşturdu”

Beşşere bi'lḥuldi urâte'l-ğuzât

“Fethi tamamlayanları cennetle müjdeledi”

Murselehu vâsîṭati'l-kâ'inât

“(Ve) kainâta/varlıklara aracı olarak (gönderdiği) elçiyi...”

Şalla 'aleyhi ve 'ale'l-enbiyâ'i

“Salât ve selâm onun (Hz. Peygamber'in) ve nebîlerin üzerine olsun

Mâ berâḳa's-şârim 'ayne'l-veğâ

“Kargaşa gözüyle tavizsiz parlayıp gidene...”

Şumme 'alâ 'aşîretihim⁸ ve âlihîm

“Yine/sonra ailesine ve kabilesine (salât ü selâm olsun)”

Mette'ana'llâhu bi-a'mâlihîm

“Allah onların amellerinde (amellerinden dolayı) bize mutluluk/huzur versin”

Câdelna'l-kiflu seriyyü'l-utât

“Haddi aşanların önde gelenleriyle mücadele ettik”

Câdelna'l-ḥarbe ve minnâ el-kumât⁹

“Bizden yiğitler/ Bizim yiğitlerimiz (onlarla) savaştı”

Ba' dehu edâ'i'l-ḥamdî'l-ma'nevî ve ğibbe inşâ'i'l-na'ti'l-Muştafavî fâtiḥa-i fâtiḥa-i **Furşat-nâme**-i ğüzîn ve dîbâce-i râyice-i kitâb-ı feşâḥat-ḳarîn meşûbât-ı cihâdi mücib ve fevâ'id-i avâ'id-i ğazâyı müstevcib olan feḥvâ-yı ğırren ve maẓmûn-ı heycâdur ki ḥaḳ celle ve 'alâ sened-i enbiyâ ve mesned-i aşfiyâ [2b] ve mevrîd-i leḳad naşarakumullâhu fî mevâṭine keşîratî¹⁰ ve enzele cunûden lem teravhâ A'nî bihi¹¹ Muḥammedî'l-Muştafâ şallallahu 'aleyhi ve 'alâ muşalleyhi 'aşrâhu¹² ḥâzretlerine kitâb-ı kerîm-i ḳadîminde faẓẓalallâhu'l-mucâhidîne 'ale'l-ḳâ'idîne ecran 'azîmâ¹³ naşş-ı şerîfiyle beşâret-i 'uzmâ buyurduḳdan mâ-'adâ vellezîne câhedü fînâ

⁸ Metinde aşretihim şeklinde yanlış okunmuştur. Doğrusu (elyazması metinde de olduğu gibi) aşîretihim (عشیرتهم) şeklinde olmalıdır.

⁹ Metinde kemât şeklinde yanlış okunmuştur. Kelime kemmâ'nın çoğulu olup kumât şeklindedir.

¹⁰ Allah size birçok yerde yardım etti. (Tevbe 9/25-26).

¹¹ “Demek istiyorum ki/kastediyorum ki veya ...'yı kastediyorum”

¹² Allahın onlarca selâmı onun ve onun kabrine olsun.

¹³ Allah mal ve canlarıyla mücadele edenleri, büyük bir mükâfat vererek oturanlardan üstün kılmıştır. (Nisa 4/95).

lenehdiyennehum subulenâ¹⁴ maẓmûn-ı hidâyet-maẓrûnını daħı işâret ve îmâ buyurup lâ-siyyemâ i'lâ-i kelimeti'llâh(i) ve i'tilâ-i i'lâm-i sipâh için şarf-ı emlâk ü emvâl ve bezl-i eşkâl ü aħmâl idüp metâ'ib-i bedeniyye-i ħasâret-i mâliyye ile şîr ü şekkervâr imtizâc itdüren şühedâ-yı şehd-güftâr ve sü'edâ-i ğuzât-ı nuşret-âşâr ħaċķında faħr-ı âlem ve kehf-i benî âdem şallallahü te'âlâ 'aleyhi ve sellem eħâdiş-i celîle ve eċâvîl-i bî-'adîlelerinde mirâren merâret-i ħavf ü ħaşyeti ve kirâren lezâ'iz-i şehd-i şehâdeti beyân buyurmalarıyla 'âmme-i müslimîne ehemm ve kâffe-i mücâhidîne evceb ü elzem oldu ki gerek küffâr-ı dâllîn ve inne 'aleyhume'l-la'nete ilâ-yevmi'd-dîn¹⁵ üzerine ğazâda ve gerek eşĥâb-ı rafz u ilĥâd me'vâhum cehennem ve bi'se'l-mihâd¹⁶ zümresini ħâl ü ħam için neberd ü heycâda daċķıka fevt itmeyüp sâ'at-be-sâ'at fetĥ ü teşĥîr emrine mübâşeret ve laħza-be-laħza tedbîr-i tedmîre müsâra'at üzere olalar binâ'en 'alâ-zâlık selâtin-i 'izzet-penâh-ı dîndâr [3a] ve ħavâċîn-i devlet-destġâh-ı celâlet-şî'âr tehiyye-i 'asâkir-i bî-kerân ve ta'biye-i mübârizîn-i heycâgerân ile cihâd u ġazâya meyelân ve ref'-i vücûd-ı a'dâyı kendülere farz-ı rif'at-ı şân idegelmişlerdir. 'Ale'l-ħuşûş zıllullâhi fi'l-arzeyn¹⁷ âftâb-ı âlem-tâb-ı evc-i temkîn melâz-ı ħusrevân-ı rüy-ı zemîn baċıyye-i naċıyye-i selâtin-i pişîn el-mueyyed bite'yidâti rabbi'l-'âlemîn manşûri'l-vegâ muzafferi'd-dunyâ ve'd-dîn¹⁸ zübde-i şehriyârân-ı Sikender-nişân ġüzîde-i Âl-i Oşmân-ı memâlik-sitân ħalef-i şâĥib-şeref Sultân Selîm Ĥan bin Sultân Süleymân Ĥan Allahumme eyyedehü ve enşara 'asâkirahü fi's-seferi ve'l-ħadar ve eyyedehü fi'l-mesânidi'l-'âliye bi'n-nuşreti ve'z-zafer, bi-ħurmeti ħabîbike faħri'r-rusul ve'l-beşer¹⁹ şebân-rüz ve her sâ'at-ı fîrüz i'lâ-yı kelime-i 'ulyâ ve i'tilâ-i aşĥâb-ı ġazâ için cüll-i himmetleri maşrûf ve kemâl-i celâdet ü celâletleri mebzûl ü ma'rûf olagelmişdür. Ĥaċķâ bir pâdişâh-ı buzurgvâr-ı dîndâr ve şâhenşâh-ı kerem-kâr-ı adâlet-âşârdur ki 'avâm u a'mâr ve ħurûn-ı bî- bişümârede taĥt-ı sa'âdet-baĥt-ı salţanat ve mesned-i 'izzetmend-i ħilâfet anuñ gibi zât-ı me'âlî-şîfatla şeref bulmuş degül ve ol maċûle şân-ı nebâhat-nişânla mükerrem olmuş degül [li-münşihî] biĥamdillâh ki devlet-i nev-bahârından bu mevsimde [3b] açıldı; ol gül-i pâkîze ħandân itdi; erkânı ġünü toġdı zamânuñ baĥtı açıldı; zemînüñ hem ser-â-pâ nûr olurmuş şimdi ġördük. Zıll-ı yezdânî yanup yaċılmaz oldu; sâyesinde kimse ġerdündan anuñ 'aşrında ġün farzâ ki yaċmaz rüy-ı insânı ser-efrâz-ı ġazanfer-ferşe-i Efrâsyâb-efser şehensâh-ı Sikender-der ġüzîn-i âl-i Oşmânı ħazâ-ċuvvet fezâ-vüs'at ħudâvend-i ħader-ċudret cihânuñ tâze Sultânı selâtinüñ cihânbanı cihândâr-ı muzaffer ħazret-i Sultân Murâd-ı evvel kim mülûk-i baħr u berr müstaġraċ-ı deryâ-yı iĥsânı 'Arab serverlerine dergehi bir taĥt-ı fîrüzî 'Acem şâhına ħâk-i maċdemi tâc-ı ħorâsânî; sinânı bir seĥî-ċâmetdür ol Yûsuf-liċânuñ kim 'adûlar anuñ ucından ölür yalmanı yalmanı.

[Neşr] Felâ-cerem teşĥîr-i dâr u diyâr ve temdîr-i a'dâ-i bed-kirdâr için vezîr-i efĥam-ı nâmdâr ü müşîr-i ekrem-i bülend-iştihâr kâr-fermây-ı Âşaf-rây ħavî-re'y-i memâlik-ġüşây ħulâşa-i vûkelâ-i kübrâ fe ulâ'ike lehumu'd-derecâtu'l-'ulâ²⁰ semiyy-i Yûsufü's-şiddîċ ħâtîlü'l-'utât 'ale't-taĥċîċ serdâr-ı mâcid-i buzurgvâr sipêh-sâlâr-ı emâcid-i pesendîde-kâr a'nî bih Sinân Paşa ħazretlerini 'asâkir-i desâkir-ġüşâyla ser-ħadd-i şarċa [4a] irsâl ve serdâr-ı sâbîċ zemânından mücmel ve Tiflîs ve Şîrvân yollarında muĥtell olan umûruñ işlâĥına ve ġirîbân-ı muĥâlefetden baş ċıċaran kızılbaş-ı evbâşuñ memâliki ħâl u tedmîr olunup ol eşîrrâdan sünnilerüñ fevz ü

¹⁴ Bizim uğrumuzda cihad edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı gösteririz. (Ankebut 29/69).

¹⁵ Onların varacakları yer cehennemdir orası ne kötü bir dölsektir. (Âl-i İmran 3/197).

¹⁶ Onların varacakları yer cehennemdir orası ne kötü bir dölsektir. (Âl-i İmran 3/197).

¹⁷ "Allah'ın iki cihandaki ġölgesi"

¹⁸ Âlemlerin rabbi olan Allah'ın desteġiyle desteklenen, darlıkta kendisine yardım edilmiş, din ve dününün kazananı.

¹⁹ Allah'ım, insanların ve peygamberlerin gurur kaynaġı ĥürmetine, onu ġüçlendir ve onun askerlerine savaşıta ve barışıta yardım et, ona yüce amaċlara erişmekte yardım ve zaferle ġüç ver.

²⁰ İşte onlara en yüksek dereceler vardır. (Taha 20/75).

felâhına mişâl-i bî-mişâl lâzımu'l-imtişâl buyurmuşlardur *Allaḥumme yessirna'l-cihād ale'r-revāfizi ve ehli'l-ḥussād*²¹ *vaḥşurnā ma' fuḥūli'l-guzāt fī meyādini'l-melāḥadeti ve'l-utāt*²² Li-mü'ellifihî:

fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün
Haḫ te 'ālā anuñ zahîri ola
Enbiyâ cümle dest-giri ola

Nereye 'azm iderse gānim ola
Cünd-i İslām anuñla sālīm ola

Eline alsa tiğ-i ḥün-efşān
Surḫ-serler қаşana her dem қаn

Yiryüzi pāy-māl-i raḫşı ola
Mihr ü meh mehçe-i direfşi ola

Der-sebeb-i inşā-i kitāb-ı Furşat-nâme ve bā'ış-i tesvid-i evrāk ve taḫrik-i ḥāme fırқа-i rezile-i surḫ-serān ve zümre-i zemīme-i revāfız-ı ḍalālet-nişān ki nisbet-i nesebleri maḫz-ı kizb ü dürüg ve çerāğ-ı düdmān-ı devletleri şem'-i mürde gibi bî-fürüg olup ilḫādlarına nazaran *vezeru'llezīne yulḫidün*²³ naşş-ı kerīmine mā-şadaḫ ve maẓmūn u ef'āl-i şeni'alarına göre *kānū lā-yetenāhevne 'an munkerin fe'alūhu lebi'se mā kānū yef'alūn*²⁴ feḫvā-yı ḳadīmine meşḫūn-ı kerāmet-nümün oldukları semt-i taḫrīrdan müstağni ve **Nuşret-nâme [4b]** -nām kitābumuzdaki tafşil her cihetle ol ma'ni-i muğnidür.

Felā-cerem bu bābda itnābdan ictināb olunup aşl-ı uşul ü fürü' maḫşad-ı maḫşūda şürü' olmağın sene-i ḫamse ve şemānin ve tis'a-mi'e ramaẓān-ı şerīfinüñ evvelki gicesi tābān ü sükkān-ı başı-i ḡabrāya nümāyān ve kenār-ı şaḫīfede müteşekkil ü 'ayān olan sitāre-i ḡisūdār²⁵ aḫḳāmunuñ fi'l-cümle şerḫine ve nigāristān-ı ceng ü cidālün ol nuḳuş-ı mevḫūşla tarḫına mübāşeret olındı ki tāriḫ-i mezbūrede vilāyet-i Ruma şeyḫü'l-islām ve pāy-taḫt-ı 'adālet-mevsūme müfti-i enām olan ḳāḏi-zāde Mevlānā Şemsü'd-dīn Aḫmed *nevvera'llāhu meḫce'ahū bi-nūri semmeyhi'l-Muḫammed*²⁶ kütüb-i mu'tebere rivāyātından ve Mevlānā Celālü'd-dīn Suyūḫi mü'ellefātından bu vech ile istiḫrāc u beyān ve serir-i irtifā'a arz u i'lān itmişler idi ki, bu kevkeb-i tābdār

Evvelâ: ḳābil Hābil'i ḳatlı itdükde āşikār olmışdı.

İkinci: Tūfān-ı Nūḫ ve ol maḫūle ḫizāb-ı meşrūḫda ḫoḫmuşdı.

Üçinci: Nemrūd-ı zelil ḫazret-i İbrāḫimü'l-Ḥalil'i āteşe atduḫda...

Dördinci: Helāk-i ḳavm-i 'Ād ve tebāh-ı ehl-i 'inādda...

Beşinci: Helāk-i ḳavm-i Şemūd ve zevāl-i ḳabile-i nā-ma'düdda...

Altıncı: İzāle-i zümre-i ḫāliḫ ya'nī helāk-i ḳavm-i Şāliḫ'de

Yidinci: Şaḫib-i 'aşā ve mālik-i yed-i beyzā ya'nī zuḫūr-ı Mūsā 'aleyhi's-selāmda... [5a]

Sevizinci: Maḫzūb-ı ḳavm-i dü-kevn ya'nī helāk-i Fir'avn'da...

²¹ Allah'ım bize cihadı kolaylaştır, haset ve dini reddedenlere karşı.

²² Ve bizi gurur ve güzelliklerin meydanında asalet ve şerefın önderleriyle dirilt.

²³ Sapıklık edenleri bırakın. (A'raf 7/180).

²⁴ İşledikleri bu kötülükten birbirlerini vazgeçirmezlerdi. Gerçekten ne kötü iş yapıyorlar. (Maide 5/79).

²⁵ Kuyruklu yıldızla ilgili hikāye, Kühül'l-ahbār'da benzer ifadelerle yer alıyor. Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Kühül'l-ahbārı'nda II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Kayseri 2000, C.2, s. 264.

²⁶ Allah Muhammed'in isminin nuruyla kabrini nurlandırın.

Topkuzuncu: Cihād-ı faḥru'l-‘ālemeyn ya ‘nī ğazā-yı Bedri ḥuneynde...

Onuncu: Rihlet-i cāmī ‘ü'l-ḳur‘ān ya ‘nī şehādet-i ḥazret-i ‘Oşmān’da...

On birinci: Esedu’llahi’l-ġālib İmām ‘Alī bin Ebī Tālib şehādetinde...

On ikinci: Şüyü’-ı ḳavm-i pelīd ya ‘nī ḥurūc-ı āl-i Yezīd’de ki şehādet-i imāmeyn-i buzurgvār ve ḳışsa-i pūr-ġuşsa-i Kerbelā-yı beliyet-dişār ḥuşūşā ‘ulemā-i kibār ve şaḥābe-i aḥyārdan rācī ve mühtedī vü muḳtedir *raḥimehumu’llāhü’l-ġaffār* vefātı ol tārīḥ-i şe‘āmet-āşārda vāḳı ‘olmuşdı. Pes ol tārīḥden berü bir daḥı şimdi toĝmuşdur ki devr-i Ādemden bu deme gelince cem‘an on iki kerre zāhir ü tāli‘ olup her birinde bir ḥādişe-i ‘acibe ve nāyibe-i ğaribe vāḳı ‘olduĝı muḳarrerdür. ‘Ale’l-ḥuşūş cümle müneccimīn ü raşad emrine me‘mūr olan Mevlānā Taḳıyyü’d-dīn “kevkab-i mezbūruñ bu def‘a tulu’ı diyār-ı ‘Acemün iḥtilāline ve mülk ü milletlerinün her cihetle zevāline delīldür” diyü yazmaĝla lā-sıyyemā ol ḥinde ‘Acem şāhı İsmā‘il ḥalvet-ḥāne-i ḍalālet-sebīlinde ḳatlı olınmaĝla ve ṭavāyif-i surḥ-serān ki ilḥāden ve rafzen sebb-i şeyḥeyn ve sünnīlere la‘n-i pūr-şeyn idüp *fī ḳulūbihim marazun fe-zādehumullāhu marazā*²⁷ mā-şadaḳlardur ḳaḥṭ-ı ricāl ve ḳaṭ‘-ı ensāl-i ḥayşıyyetinden birāder-i mihteri olan [5b] Ḥuda-bende-nām a‘mā ve *kezālike nuvellī ba‘za‘z-zālimīne ba‘za*²⁸ mażmūn-ı laṭīfine mışdāḳ-ı ḥikmet-ārā vāḳı ‘olup mülk-i ‘Aceme ḥākim ve zāruret-i ḥasebiyye ḥasebi ile vāriş-i memālik ü meḥākim ḳılınmaĝla bundan mā-‘adā ol tā‘ife-i rezīleden naḳz-ı ‘ahd vāḳı ‘olup ser-ḥadd beglerbegileri intikāma müteḥālik ve ba‘z nevēḥīlerine sālīk ü mālik olduĝda zı‘f-ı za‘f-ḥālleri ve şırf-ı şımf-iḥtilālleri arz olınmaĝla vüzerā-i muḥtār ve küberā-i zevī‘l-i tibārdan Lālā Muştafa Paşa’yı Şırvān fetḥine serdār ve Gürcistān teşḥirine sipeh-sālār ta‘yīn buyurmuşlar idi. Felā-cerem müşīr-i müşārün ileyh sene-i sitte ve şemānīn tārīḥinde Tiflis ve Şırvān’a vāşıl ve birer miḳdār ‘asker-i zafer-kirdār alıḳoyup yine Erzuruma mā‘il ve teveccühi ḥininde iki def‘a surḥ-serler ile muḥārib ü muḳātil olup umūr-ı fetḥ u teşḥir muntazam u ğāyet-pezīr olmadın sene-i seb‘ ve şemānīn tārīḥinde daḥı Ḳarş ḳal‘ası ta‘mīrine me‘mūr ve ḥıṭām-ı imāret-encāmında himmeti sa‘y ü diḳḳati gibi mevḫūr olduĝda ki ‘uluvvü’l-merrīḥ re’sü’t-tārīḥ ‘ale’l-ḥisāb ol sene ḥavādişine tārīḥ düşüp serdār-ı mūmā ileyh nārī-ṭabī‘at ve āteş-i ḥiddet olup ol yıl ḥızmet-i bināyı itmām ve kendüyi ve tevābī‘ini muḥaşşalü’l-merām itdükde [6a] zātınun i‘tilāsı ‘ulüvv-i merriḥe taṭbīḳ ve ol maḳūle ḥıdmet-i nādire-edāsı re’s-i tārīḥ idüĝi taḥḳıḳ olınmışdı ve lākin müşārün ileyh serdār-ı muḥtār rüz-dīde ve iḥtiyār ve sāl-ḥorde-i rüzĝār olup bir senede tā Şırvān’a vāşıl ve yine ‘avdet tārīḳiyle Erzurum’a mütevāşıl olduĝda ḳuvvet-i ḳuvvāsı za‘fa mübeddel ve ḳāmetinün inḥināsı türktāz şavbından namāz u niyāz semtine muḥavvel olmaĝın ‘ale’l-ḥuşūş ba‘z cülesā vü tevābī‘i efvāh-ı nāsa düşüp ṭama‘-ı ḥāmları ve leşker-keş-i mumā ileyh nāmına ḥāşā celb-i behre vü kāmırları şüyü‘ bulup ruḳ‘alarla arz u i‘lām ve rikāb-ı müsteṭāb-ı pādīşāhiye kirāren ve mirāren ref‘ ü ifḥām olınmaĝın ḥıdmet-i mezbūreden ref‘le erkāna da‘vet olındı ve vezīr-i şālīş-i nāmdār müşīr-i dil-pezīr-i bülend-iştihār a‘nī bih Sinān Paşa-yı kām-kār ḥazretleri sene-i mezbūre zı‘l-ḳa‘desinün üçüncü günü ki yevmü’ş-şülāşā idi şark cānibine sipeh-sālār ta‘yīn buyuruldu. El-ḥaḳ ol müşīr-i kām-rān bir vezīr-i kār-dān ve müdebbir-i şecā‘at-nişāndur ki sinān-ı cān-sitānı her zamān şadr-ı ‘adūdan güzerān ve tiĝ-i bürrān-ı neberd-iḳtirānı dem-be-dem düşmen-i dü-rūdan dü-rūd-feşān ya ‘nī ḥūn-ı dīdelerini revān ve ḥūn-ābe-i cigerlerini ol iki çeşm-i ser-çeşmesinden firāvān idegelmişdür. ḥuşūşā vilāyet [6b] yūmn-i ḳabāyil-i muṭahhardan pāk ü ‘ārī ve sevāḥil-i ‘Adeni ol maḳūle ḥas ü ḥāşāḳden taḥḥirle deryā gibi şāf ü cārī ḳılıp Tele gibi ḳal‘a-i nāmdār ve ḥışn-ı ḥāşīn-i sipihr-iştihār ki i‘rāb-ı ğurāb-ḳihrenün tellesi ve ‘urbān-ı ‘Arab’da ḳübān-ı bī-behrenün maḥbes-i hā‘ilesi olup firāzında ḳuş uḳmaḳ muḥāl ve tilāline ḳolan yürimek fāsīd ḥayāl idi. Li-münşihī:

²⁷ Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah hastalıklarını artırmıştır. (Bakara 2/10).

²⁸ İşte biz zalimlerden kimini kimine böyle dost ederiz. (Enam 6/129).

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün
Bırcı itmişdi tāk-ı çarha kemend
Hâledür ol kemendden peyvend

Kullesi âsmâna peyveste
Aña kıavs-i kıuzah kemer-beste

Görinürdi anuñ yanında cibâl
Satı-ı gâbrâda püşte-i pâ-mâl

Küh-i Elburz anuñla ola 'ıyân
Püte toprağına dönerdi hemân

Germ-te'şir şemsden i 'râb
Hep siyeh-rüy idi mişâl-i gurâb

Neşr: Pes ol serdâr-ı nuşret-yâr u ser-leşker-i fütühât-âşâr ol maķûle şa'b vâdileri güzâr ve 'asâkir-i şalâbet-me'âşiri feth ü teşhîrle kâm-kâr ve envâ'-ı fırsat ü ganîmetle behredâr itmişler idi. Ba' dehu halkü'l-vâd nâm kal'a-i pülâd-bünyâd ki Tunus gibi nâmdâr mülketün kilîdi ve tobt-ı âteş-feşânı ile sedd-i ebvâbınuñ her zamânda kâr-sâz-ı bedîdi iken mûmâ ileyh-i nâmdâr anuñ daıı feth ü teşhîrine fermân-berdâr olup gâh tîğ ü teber ve gâh tedbîr-i dil-pezir [7a] gâh tobt u tûfeng ve gâh farı-ı muhâceme vü ceng birle fethine dest-res ve envâr-ı nuşret ü iğtinâm anda daıı kendine muķtebes bulunmuşdı. Felâ-cerem ol vekîl-i bî-'adîl ki bu maķûle hıdemât-ı mebrûrede bulundu ve şecâ'at ü şehâmeti ve celâdet ü şalâbeti defa'atle tecribe olındı. huşûsâ ucb ü riyâdan perhîz ve irhâ-i 'inân-ı eşirradan kemâ-yenbağı nefret ü gurîz idüp diyânetle maıhbûb-ı kulüb-i şulehâ ve şecâ'atle mergûb-ı eşhâb-ı gâzâ 'adâletle kehf ü melâz-ı zu'afâ ve saııhâvetle merci'-i cemî'-i fuķarâ olup aıılak-ı hasene ile ittisâfı ve eşfâk-ı müstahsene ile itilâfı serdâr-ı zafer-kirdâr olmasına delîl-i kâfî olduıdan ğayrı 'unfuvân-ı şebâb ve ezmân-ı kuvvet ve iktisâb-ı hayşiyetle daıı sâ'irine ğâlib ve bunca hışâl-ı hamîde ile kulübü kendülere câzib olmaıın 'Acem şâhına muķâbil ve Gürcistân hükâmına muķâtil gönderildi *Allâhumme enşırhu ve (enşır) men naşarah ve aıınimhu ve aıınim men ğanemehu inneke hayru'n-nâşırîn ve ente râzıku'l-ğânimîn*²⁹ el-kışşa sene-i şemân ü şemânın târihindeki gâzâ-yı Gürcistân'da ve sene-i tis'a ve şemâninde vâkı' olan fütühât-ı nuşret-resânda bu esfel-i nâ-büd u şenâ-kâr-ı eķallü'l-vücüd a'nî bih mü'ellif-i aııbâr-ı le'âlî haleb timârları [7b] Defterdarı 'Âlî *Allâhumme zidhu 'uluvven bi'l-ma'ârif kemâ semeytehu sümüvven inde'l-'avârif*³⁰ ol serdâr-ı zafer-yâb ve vezîr-i a'zam-ı celâdet-cenâbuñ şeref-i rikâb-ı sa'âdet-iktisâbları hıdmetinde bile bulunmaıın fermân-ı şeref-ķarîn ve emr-i laııf-i mevhibet-rehînleri müsted'âsınca umûr-ı feth ü teşhîri tahrîre mübâşeret ve rûsum-ı kal' u tedmîri te'lîf-i dil-pezire mübâderet eyledi.

Rabbi yessir lî itmâme hâza'l-kitâbi ve'c' alhu maııbûlan 'inde'l-fuşahâ'i min zevi'l-elbâbi bi-hurmetihi ve 'indehu ummu'l-kitâb ("Ey Rabbim, bu kitabı tamamlamada (işimi) kolaylaştır. Akıl

²⁹ Allah'ım ona ve ona yardım edenlere yardım et, ona ve ona bağışta bulunanlara bağışta bulun. Şüphesiz sen yardım edenlerin en hayırlısı ve bağışçılara rızık verensin.

³⁰ Allahım! Cömertler katında onun yüceliğini arttırdığın gibi marifetlerle büyüklüğünü ziyade eyle.

sahiplerinden fasihlerin (doğru ve güzel konuşanların) hürmetine (onların) katında ve ümmü'l-kitab³¹'in (ana kitabın) katında (onu) makbul eyle.)

‘Azîmet kerden-i serdâr-ı nâmdâr ez-pây-ı taht-ı ‘aliyye-i bülend-iştihâr be-cânib-i ser-
hadd-i Erzenü'r-rûm ve meserret-i ‘asâkirân-ı merz ü büm sepîde-dem ki rāyet-i nūr-āyet-i
mihr kılâ‘-ı bâhirü'l-irtifâ‘-ı sipihr fetihine cilveger ü tâbân ve sükkân-ı hâzîz-i hâk ü
kerrübiyân

‘Âlem-i eflâke kemâl-i şöhrat ü şalâbetle nümâyân oldı ve teshîr-i memâlik-i şark ez-pây tâ-be-
farğ ‘asâkir-i desâkir-güşâya müyesser olması huşûşâ hûn-ı surh-serân hûn-âbe-i şafağ gibi
revân kılinup dâmen-i gerdün âgeşte-i hûn ve her püşte-i hişâr nîlgün zahm-horde küştelerle
manzûr cefvin kılinması etvâr-ı gerdiş-i dün ve âşâr-ı cerh-i bukalemün sırrına mâ-şadağ ‘ibret-
nümün oldı [8a].

Felâ-cerem serdâr-ı kâm-kâr-ı muhterem ref‘-i a‘lâm-ı mu‘lem ve naşb-ı rāyât-ı muhtesem birle
pây-taht-ı ‘aliyyeden naql ü hareket ve dest-bûs-ı pâdişâhî ve hil‘at-i mevhîbet-i şâhenşâhî
teşrifinden sonra Üsküdar cânibine ‘azîmet buyurup eşhâb-ı dîvân ve cümle-i a‘yân ü erkân lâ-
siyyemâ cemî‘-i e‘âzım u ekâbir kâbiren ‘an-kâbir leb-i deryâya varınca ol dürr-i yektâya hem-
râh ve vüzerâ-i ‘uzemâ ve vükelâ-i küberâ bi-kâdr-i rütbetihimi‘l-ulyâ hem-rikâb olmaları
mes‘ûl ü dil-h‘âh olmağın liyâkatlerine göre iltifât ü râğbet ve yollu yollarınca ol menzil-i
sa‘âdet-delilde ri‘âyet kılinup bu hâl ile deryâdan ‘ubûr ve otağ-ı şevket-nümâlarına nüzül-i
meşkûr ve piyâdegân ü süvârân önlerince revân ü devân olan ‘asâkir-i deryâ-nişâna ziyâfet-i
mevfûre ve ni‘met-i nâ-mahşûre mebzûl ü meysûr olduğda kibâr u şîgâr ağırı hayr olmasına
da‘avât-ı bî-şumâr ve tazarru‘ât-ı bisyâr iderek sene şemân ü şemânın [...] gününde kaç‘-ı nişîb
ü firâz u tayy-ı bevâdî ve sebâsib-i behre-perdâzla menzil-be-menzil Arz-ı Rûm’a vâsıl ve mâh
[...] gününde Çermik şahrâsına nâzil olmuşlar idi. Fe-emmâ ol zât-ı nâdire-dân-ı [8b] bî-hemtâ
a‘nî bih serdâr-ı bahtiyâr-ı nuşret-ârâ tekml-i âlât-ı ceng ve taşîl-i edevât-ı harb ü âheng
emrinde serdâr-ı sâbıkdan ziyâde taqayyûd ve silâhı kâmil olanların ri‘âyet ü iltifâtlarına
ta‘ahhüd buyurmağla her mîr-i mîrân-ı kâr-dân ve mîrân-ı kâm-rân-ı fermân-berân sinîn-i
sâbıkadan ziyâde gayret çeküp ve bezl-i emlak ü emvâle müsâra‘at ü mübâderet eyleyüp bir
vechle bedîdâr ve bir şevket ü şalâbetle âşikâr oldılar ki güyâ kurûn-ı bisyâr idi ki âsûde idiler ve
a‘vâm ü a‘mâr idi ki zânû-yı râhat ü âsâyişde kemâl-i istirâhatle zünûde idiler. Li-münşihî:

mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün
Üç yıl sefer seferle niye öyle kâr u bâr
Şirvân yolında iline varanı nişâr

haqqâ budur ki müşkil idi ‘arz-ı iktidâr
Ger olmaydı himmet-i serdâr-ı kâm-kâr

Neşr: Pes bir leşker-i muhtâr ki mâ-bihi‘l-iftihâr-ı rüzgâr olup mekâdir-i nâssı gâyet ve sence-i
i‘tibârla kâdr ü iktidârları veznincede cüll-i himmet eyleye. Elbette leşkerde gayret ü hamîyyet ü
gayretlerinde birbirlerine sirâyet muqarrer olmak huşûşen nakdiyyeye mâlik olanlar mâ-
melekini der-miyân ve i‘lâ-i kelimetullah ve i‘tilâ-i kudret-i şehriyâr-ı dîn-penâh için cümle

³¹ Ra‘d 13/39. وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ۖ وَيُنْزِلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنْزِلُ ۗ وَيَمْخُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنْزِلُ ۗ (Yem/hü(A)llâhu mâ yeşâu veyuşbit(u)^(s) ve‘indehu ummu-lkitâb(i)).
=Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılp bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O’nun yanındadır. (Bkz.
<http://www.kuranmeali.com/ayetkarsilastirma.asp>)

varlarını yok dimeyüp revân eylemek emri muhakkıktır. Ma‘a-hâzâ sene-i ülâda nakdiyyeleri maşraflarına revân ve hemyan-ı sîm ü dînârları kîse-i mâ‘-i leşkerân gibi [9a] tehî kaldığı nümâyân iken ve sene-i şâniyyede bezl-i emlak ü ‘ağâr ve şarf-ı tuhaf ü yâdigârları ma‘lüm-ı a‘yân ve meşhûd-ı cümle-i erkân iken sene-i şâlişede bu vech ile gayretleri dîn-i mübîn yolunda mâ-meleklerini ifnâya râğbetleri ve ekşerinüñ istilâ-i düyün ve istifâ-i huyûl ü hüyük emrine cân u başla mutâba‘atleri zâhir budur ki serdâr-ı nîk-râyuñ mağz-ı tedbîrinüñ neticesi ve sipeh-sâlâr-ı kâm-kârûñ rây-ı dil-pezirinüñ fâ‘ide-i râyicesi idüğü gün gibi bâhirdür. Bundan mâ-‘adâ sene-i şemân ü şemânin târihine ‘ale‘l-hisâb mâ-şadağ şadağat-semîr *kul kıtâlun fîhi kebirün*³² naşş-ı şerîf-i hidâyet-maşîr olduğı ve ekşer-i müneccimîn ü ilm-i cifr ü zîce mâlik olan ‘ulemâ-i pîşîn huşûsâ Nî‘metullâh Velî hazretleri gibi vâsıl-ı kerâmet-ğarîn sene-i mezbûrede vâkı‘ olacağ havâdiş-i ‘ibret-rehîn ve mebahîş-i kıtâl-i ehl-i dîn remzinde yazdukları ahkâm-ı ‘acibenüñ şüyü‘ ü zühûr bulduğı guzâtuñ kemâl-i bîm ü hırâsına ve fâris-i meydân olanlaruñ kûşe-i şamt u ‘uzletde inzivâsına nev‘â sebep gibi iken *l’llâhi‘l-hamd ve‘l-minne*³³ yine şîrân-ı kâr-zâr-ı bîşe-i esnân neberd ü heycâda düşmen-şikâr olup Şîrvân ve Karş seferlerindeki mücâhidîn-i ahyâr ve *ve’s-sâbiğüne‘l-evvelüne mine‘l-muhâcirîn ve‘l-enşâr*³⁴ [9b] fehvâ-yı garrâsiyla güyâ mevşûf oldılar ve sene-i şemân ü şemânin târihinde ‘âzim-i Gürcistân olan dilîrân *vellezîne‘ttebe‘ühüm bi-ihsânin*³⁵ mazmûn-ı hidâyet-nümâsiyla men‘üt ü ma‘rûf olmağa kuvvet-i râsiha buldılar *raziyallâhü anhüm ve razû anhü*³⁶.

İlçi-i surh-serân a‘nî bih Mağşûd Han Çermik’de iken serdâr-ı kişver-sitân otağına nâme-i şâh ile geldiği ve şulh recâsin itdüğüdür. Şâh-ı surh-serân ü penâh-ı revâfîz-ı fitne-cüyân ki serdâr-ı sâbiğ zamânından berü gâh istid‘â-i şulh u şalâh ve istircâ-i fevz ü necâh emrinde ve gâh ‘asâkir-i nuşret-me‘âşirüñ ahvâlini cüst ü cü ve kudret ü kuvvetlerini tabaşşurla güft ü gü tarîkinde gelip gitmeden hâlî degüller idi. Vaqtâ ki serdâr-ı cedîd bunca şalâbet ü celâdetle ser-hadd-i Erzurum’da bedîd olmasını işitdiler. Merzubûm-ı Revân’dan bûm-ı perrân gibi uçup ol şâh-bâz-ı bülend-pervâzuñ nazargâhına hammânevâr şahuñ nâmesiyle ittîşale müsâra‘at itdiler ve takrîrlere havâle olunan güftâr-ı nâ-hencâr ki tahrîrine kalemde ruşşat u beyâza çıkmasına şâhîfe-i nâmede rızâ vü icâzet yoğ idi. Fursat el virdükçe takrîrine fermân-berdâr ve zu‘m-i fâsidlerince tavır-ı sunhu³⁷ndan (?) haberdâr [10a] olan Mağşûd Han-nâm mülhid-i zalâlet-nişâmı vekîl-i muhtâr gönderdiler ma‘a-hâzâ südde-i seniyye-i ‘âlem-medâra revân ve ‘atabe-i ‘aliye-i sipîhr-iştilhâr türâbına şitâbân olmasını dağı iltimâs eylediler. Felâ-cerem ilçi-i merkûm ve birkaç nefer revâfîz-ı mağmûm bir sehergâh leşker-keş-i sa‘âdet-penâh hazretlerinüñ otağ-ı nuşret-mağrûnına muvâşalat ve ‘arz-ı resâ‘il ve baş-ı muğaddemâta mübâşeret itdükde evvelâ serdâr hazretlerinüñ mehâbet-i kâmile ve şalâbet-i şâmîlelerinden kendüleri deryâ-yı hayretde ğarîk u zevâyâ-yı şamt u dehşetde vâsıl-ı bağır-ı ‘amîğ görüp murâdlarınca tekellüme mecâl ve muğtezâ-yı fu‘adlarınca ‘arz-ı hâl emrine imkân ü ihtimâl olmadı. Şâniyâ sipehsâlâr-ı çalâk şâhib-i fehm ü idrâk ve mâlik-i zihn-i derrâk olmağla her çend ki ol melâhîde münâza‘adan mübâheşe ve mücâdeleden muğadeşe kaşdın eylediler delâ‘il-i ‘aqliyye vü resâ‘il-i nakliyye fehvâsiyla cümlesini mülzem idüp şâh-ı nâ-bînânüñ çapağın silerken gözün çıkardılar ve ol güm-râh-ı a‘mânüñ rây-ı fâsidin beyân kaşd itdükçe ‘adem-i başiretin göz göre ‘ayân kıldılar ve bi‘l-cümle

³² De ki: (Haram olan) ayda savaşmak büyük (günahdır). Sure 2; 217. Sure 9, 100.

³³ “Allah’a hamd ve şükürler olsun”.

³⁴ Muhacirlerle ensardan ilk gurubu oluşturanlar. (Tevbe 9/100).

³⁵ İyi amellerle onların ardınca gidenler. (Tevbe 9/100).

³⁶ Allah onlardan onlar da Allah’tan razı oldular. (Maide 5/119).

³⁷ Sunh veya sunuh şeklinde okunan bu kelime (سنة =se-ne-ğa fiilinin masdarı) Arapça’da “fikir aklına gelmek, fırsat ayağına gelmek, (bşi) sağlamak, (görüşünden, düşüncesinden) vazgeçirmek” manalarına gelir.

‘arz-ı kudret itdüklerince za‘f-ı hâlleri muzâ‘af oldu ve ümîd-i merhâmet kılduklarınca fetret ü ihtilâlleri [10b] *kemâ-hüve haqquhu* zühür buldı. Âhirü’l-emr ser-leşker-i zafer-reh-berüñ dâmen-i mürüvvetine teşebbüsi evlâ gördiler ve gâh u bigâh li-münşihî:

mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün
Dâmân-ı luţfuña elüm irmek gerek senün
Geldim қаpuña el benüm ey şâh etek senün

mazmûnına muvâfık tazarru‘la hâke yüz urdılar. ‘Ale’l-ḥuşuş vezîr-i a‘zam-ı lâzımu’l-iclâl umûr-ı vezâret ü şadâretde vâcibü’l-istiklâl idügin fehm idemeyüp südde-i sidre-mişâle ‘azîmete meyyâl ve ‘atebe-i ‘aliyye-i şevket-iştımâle rüy-mâl ḥuşuşına minnetdâr-ı vâziḥu’l-âmâl oldılar. Binâ’en ‘alâ-zâlik maḥşûdı t̄arîḳ-i maḥşûdına sâlik kırup mâ-vaḳ‘a-ı ‘arz u i‘lân ve aḡrâz-ı fâsıdeleri leşker-i zafer-reh-beri ta‘vîḳ idüginı elfâz-ı bedî‘a ile beyân buyurdılar lâkin cenâb-ı pâdişâhiye vâşıl olduklarında eglendirilmeyüp yine sâlâr-ı ‘adû-şikâr semtine gönderildiler ve cümle-i umûr vekîl-i muḥlakımaza fermân olınmışdur diyü ḥuşûl-i murâd ü merâmlarını anlaruñ ‘arz u ḳabûline tefvîz ü ta‘lîḳ buyurdılar. Li-münşihî:

mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün
Zen gibi şark her gice bir sırta yüklüdür
Gün toğmadın neler toğa kim bile nâgehân

Ve bu nâme mezbûr Maḥşûd Ḥan ile ‘atabe-i ‘izzet-fercâme gönderilmişdür ki naḳl olındı zimmet-i himmet-i kâffe-i selâṭin-i kâm-kâr ve ḥavâḳin-i ma‘delet-nişân ki [11a] âyet-i kerîme-i *inne’llâhe ye’muru bi’l-‘adli ve’l-ihsân*³⁸ anlaruñ mişdâḳ-ı kelâm-ı ḥuceste-me‘âlleri olup ve maşdüḳa-i vaḥsinü *innellâhe yuḥibbu’l-muḥsinîn*³⁹ zât-i ‘adîmü’l-mişâllerinüñ âyînesidür. Ber-muḳtezâ-yı feḥvâ-yı *kullukum râ’in ve kullukum mes’ûlun ‘an ra’iyyetihi*⁴⁰ mürâ‘ât-ı aḥvâl-i re‘âyâ ve kifâyet-i i‘ânet-i berâyâ ki vedâyi‘-i ḥazret-i ḥâliḳu’l-berâyâdur vâcib ve mühimmdür ki bu emr-i ‘azîmüñ icrâsı daḥı *ve’sliḥü zâte beynikum*⁴¹ mücibince vâsıta-i intizâm mehâmm-ı enâm ve râbıta-i me‘âḳıd-ı refâh-ı hâl-i ḥavâşş u ‘avâm ola ki beḳâsı şulḥ u şalâḥsız müyesser degüldür anuñ için ki pâdişâh-ı ḥavza-ı İslâm ve re’îs selâṭin-i zevi’l-iḥtirâm-ı firdevs-maḳâm sünnet-i seniyye-i himmet-i ‘ulyâ mülâḥaza idüp mebânî-i vidâd u maḥabbet ve ḳavâ’id-i ittihâd u ülfet ‘ahd-ı mevâşîḳ-i ḡilâz ü şidâdla neslen ba‘de neslin ilâ-inḳırâzi’z-zamân mü’ekked tutup la‘net-nâme virüp dâ’imen t̄arafeynden silsile-i maḥabbet ü şadâḳat-ı müstaḥkem olup ḡubâr-ı fitne vü fesâdı lâ-yezâl zülâl-i selsâl *va’sliḥ velâ tettebi’ sebîle’l-muḥsidîn*⁴² ile şaḥife-i eyyâmdan ref’ buyurmışlar idi. Anuñ levâzımı olan irsâl-i rüsül ü resâ’il ki zâbıta-i istimrâr-ı âşâr-ı muşadâḳatdur zühûra gelürdi ve bu mazmûn-ı şadâḳat-meşḥûn ki [11b] pâdişâh-ı İslâm-ı Süleymân-bârgâhuñ dest-i ḥaṭṭıyle dürr-i ḥamâ’il yerine ḥıfz olınup ol ‘ahd-nâme-i humâyün bereketiyle anuñ ‘unvân-tırâzı *yâ eyyuḥe’lllezîne âmenü evfü bi’l-‘uhûdi*⁴³ ile muṭarrazdur kâffe-i ḥalâyiḳ mehd-i emn ü emânda râḥat olup sâlik-i memâlik ta‘addî vü ta‘arruzdan ma‘şûn olmışlar idi çünki te’yîd-i ilâhî ile nevbet-i verâşet-i mülk bu muḥlişlerine irişdi binâ-yı şebât-ı

³⁸ Allah adaletli davranmayı ve iyilik etmeyi emreder. (Nahl 16/90).

³⁹ İyilik edin Allah iyilik edenleri sever. (Bakara 2/195).

⁴⁰ Hepiniz çobansınız hepiniz maiyetinizden sorumlusunuz) (Hadis-i Şerif-Al-Buhârî Bd. 1, 227).

⁴¹ Aralarımızı düzeltin. (Enfal 8/1).

⁴² İslah et ve bozguncuların yoluna gitme. (A’raf 7/142).

⁴³ Ey iman edenler sözleşmelerinizi yerine getiriniz. (Maide 5/1).

ķavā' id-i muşādaķat ber-muķtezā-yı *el-hubbu yeterāveşu*⁴⁴ huddām-ı 'atabe-i 'aliyye-i şehensāh-ı refi' u'l-mekān muķhālaşat-ı vidāddan sebīl-i şalāh ü sedāda sülük ve intifā-i nā'ire-i fitne vü fesādda daķıķa fevt itmeyüp dā'imā aña nigerānda idüm ki ta'ziye vü tehniye ki 'ādet-i mülükdur bu muķlişleri bābında mebzül buyuralardı. Henüz bu me'mül ol menba'-ı luţ ü ihsāndan zuhūra gelmedin bu muķliş-i bī-iştibāhları ser-rişte-i muķhālaşatı hıfz için mu'temed adamlarımızdan Velī Bigi āsitāne-i sa'ādetlerine gönderüp ki birāderim İsmā'ıl'ün sü'-i a'mālından ba'z nesne vāķı' olmuşdı anuñ mizācınıñ i'tidāli olmamağın televvün-i imtizācından nāşī olduğı kaffe-i 'ālemiyāna vāziķ olmuşdur. Eger anuñ fehvā-yı hāl fi'āl-i bed-izlāli sebebi ile zamīr-i münirlerine nakz-ı ahd huţur itmiş ise *velā tezirū vāziretun vezra uhrā*⁴⁵ [12a] mücibince anuñ nā-mülāyim ef'ālī sebebi ile ki erbāb-ı 'aql u temyīze muvāfiķ degüldür. Ğayrılar anuñçün aķz buyurmayalar bu daķı hātır-ı 'ātır-ı şehensāh-ı sidre-mekāna vāziķdur ki anuñ bu maķüle ef'āl-i şeni'ası zuhūr idüp ķarındaşlarını ve 'ammūlarını ve bu muķlişleri oğullarını ķatl eyledi *lillāhi'l-ķamd ve'l-minne* ki az zamānda münṭaķim-i haķiķi' anuñ binā-yı ķayātun ķahr-ı ķahramān-ı ecel birle maķhūr itdi ve bu mürāseleyi irsāl itmekden ol 'ālī ķazretten tevaķķu' bu idi ki cevāb-ı şavāb ile iltifāt buyurup teveccüh-i hümāyūnları işlāh-ı zātu'l-beyyine maşrūf olup silsile-i ittihād-ı evtād-ı mülātefetle müstaķkem olup 'ahd-ı sābıķ ri'āyet buyurula idi. Bu eşnāda istimā' olındı ki Paşa-yı ser-ķadd-i mezbūr Velī Bigi ķabs itmiş. Bā-ķuşuş ki āyīn-i şāhān-ı Rüstem-ķiyānda peyām götürenler ziyāndan emīn olgelmişlerdür. Bu hāl üzre iken mülk-i mevrūşumuñ ķudūduna leşker gelip āteş-i fitne vü fesādı iştī'āl idüp müselmānlaruñ ve 'aceze vü mesākīnūñ ehl ü 'iyāllilerine sefk-i dem itmege iķdām gösterdiler hāşā 'adālet-i pādişāh-ı İslām-penāh-ı zıllullāhdan ki eyyām-ı devletlerinde niçe müselmānlaruñ ki kelime-i tevķhid-i ilāhī ve şehādet-i nübüvvet-i ķazret-i risālet-penāhī iderler iken küffār gibi ķatl ve esīr olup [12b] mücib-i şemātet-i küfr olalar biķamdillāh ve'l-minne ki bu silsilenūñ düdmān-ı nübüvveti intisābı ol 'ālī ķazretūñ rāy-ı 'ālem-ārālarına hāfi degüldür çün mevalāt-ı ķazret-i muķaddes-i nübüvveti ber-muķtezā-yı veşāyet-i *uşīķumu'llāhu fi ehli beyti*⁴⁶ evceb-i vācibātdandır. Bā-ķuşuş Sulţān Bāyezīd Ğan ķuşuşında vāķı' olan ķidemāt, ki zuhūra gelmişdür, ol düdmānuñ saltānat u ķilāfetlerinūñ istiklāl ü istikrār ve istimrārı bābında tamām medķhali vardır. Eger nażar olunup ma-beynde 'ahd u peymān daķı olmasa her zamān binā-yı maķabbet ķalel-pezīr olmamaķ gerekdi. Çünki bu muķibblerinūñ dā'imā niyyeti şulķ u şalāh eyyāmları dā'im olmaķdur *el muslimu men selime'l-muslimūn min yedihi ve lisānihi*⁴⁷ mücibince maţmaķ-ı nażar selāmet-i ķāl-i müselmānān ve refāh-ı aķvāllerinedür Ğayrı degüldür. Bunu daķı yaķīn bilürüz ki, ol 'ālī ķazretūñ rızā-yı şerīfleri daķı bu ma'nanān Ğayrı degüldür. Bu taķdırce ki bu zamānlarda hıfz ü hırāset-i Azerbaycan için dārū's-saltānat-ı Tebriz'e nüzül olındı te'ķid-i mevāşıķ-ı ķadīme binā'en ķācc Maķşūd Bigi tecdīd-i mevādd-ı muşālaķat ve izhār-ı muşādaķat için sūdde-i sa'ādetlerine ki, mülteşem-ı şifāh-ı selātin-i 'izām ve mescid-i cibāh-ı ķavāķin-i kirāmdur, irsāl olındı. Tekrār-be-tekrār 'arz idüp bu cānibde cādde-i şulķ u şalāķda şābit-ķadem olup levāzım-ı işlāķı hıfz itmekden Ğayrı bir emr mutaşavver degüldür [13a] eger siz bizi ve meveddetümüzü ferāmūş eyledüñüz ise vallāhi biz 'ahd üzere şādıķlarız. Eger sa'ādetlü pādişāh ķazretleri ķarafından re'āyā vü berāyā muķtezā-yı *irķamū men fi'l-arzı yerķamukum men fi's-semā*⁴⁸ mażmūn-ı āyet-i ķerīme-i *velā tufsidū fi'l-arzı ba'de işlāķihā*⁴⁹ mürā'atı bābında rāy-ı 'ālem-ārāları muķiţ-i 'adālet ü ihsāndır ki İsmā'ıl Mīrzānuñ eţvār-ı nā-pesendīdesinden āyīne-i hātır-ı

⁴⁴ Sevgi miras olarak alınır.

⁴⁵ Ğünah ķeken bir daha başkasının Ğünahını ķekmeyecek. (Fatır 35/18).

⁴⁶ Size Allah'a ve Ehl-i Beytime itaatı vasiyet ederim. (Hadis-i Şerif).

⁴⁷ Müslüman elinden ve dilinden Müslümanların zarar görmediğı kimsedir. (Hadis-i Şerif-Hadis Al-Buhārī, Bd.1, 11).

⁴⁸ Yeryüzündekilere acıyın ki gökteki de size acısın. (Hadis-i Şerif-Tirmidi, Bd. 3. 216).

⁴⁹ Düzeldikten sonra yeryüzünde fesat çıkarmayın. (Araf 7/56).

mübâreklerine ki, ğubâr konmuşdur, reşehât-ı şehâb-ı velâ tec'al fî kulûbinâ ğillen lillezîne âmenû⁵⁰ ile zâ'il buyrulup itnâb-ı hîyâm-ı vidâd ü ittiḥâd-ı evtâd serâ-perde-i va'vfû bi-'ahdî üfi bi-'ahdikum⁵¹ müstahkem kırup tecdîd-i kavâ'id-i şulḥ u şalâḥ ki, sebeb-i rızâ-yı ḥâzret-i ḥâlîk ve mücib-i refâh-ı ḥâl-i 'âmme vü ḥalâyıkdur, fermân ideler tâ ki ṭarafeynün 'askeri tereddüden ve nizâ' ü cidâlden berî olup *men katele nefsen bi-ğayri nefsin ev fesâdin fi'l-arzi ve ke'ennemâ katele'n-nâse cemî'an*⁵² fehvâsına mâ-şadağ vâkı' olunmaya ki, 'asker-i zafer-me'âbı bu mazleme-i 'azîme ki cibâl-i râsiyât taḥammül itmemişdür, giriftâr olmayalar sa'âdetlü pâdişâḥ ḥâzretlerinün 'âṭifet ü re'fetleri sebebi ile nüfûs-ı aġrâz-ı müselmânân mehd-i emn ü emânda olup ḥuccâc daḥı [13b] ṭavâf-ı beytül-ḥarâm ve ziyâret-i türbe-i muṭâhhara-i seyyidül-enâm kırup devâm-ı devlet ed'iyesine müdâvim olalar tâ ki anlarun şevânî-i şahâ'if-i rüzġârlarında şebt olına ve eger ḥâtır-ı 'âṭırlarına nev'-i diġer ḥuṭur iderse bu muḥıbleri yevmül-fezâ'ül-ekberde bunu ḥüccet iderim ve mazleme-i bi'se'z-zât ilâ yevmi'l-me'âdel-'udvân 'ale'l-'ibâd⁵³ icrâ olursa ol nesne ki ḥaḫḫ Te'âlâ ḥâzretlerinün 'adli iktizâ ider zuhûra gelse gerekdür. *Rabbenâ iftaḥ beyne nâ ve beyne kavminâ bi'l-ḥakkı ve ente ḥayru'l-fâtiḥin*⁵⁴ çünki ol pâdişâhuñ meḥâmid ü me'âşiri ve medâyih ü mefâḥiri ber-muḫtezâ-yı *velev enne mâ fi'l-arzı min şeceratin aḫlâmun*⁵⁵ ḥadd u iḥşâdan bîründür. Lâ-cerem ḥatm-i kelâm bed-du'â-yı tamâm beḳâ-yı ebediyyül-ittişâl ki vâsıṭa-i nizâm-ı vücûd-enâm ve râbıṭa-i intizâm-ı ḥavâḳîn selâṭin-i İslâmdur münâsib görildi.

Serdâr-ı kâm-kâr ve sipehsâlâr-ı 'âlî-miḳdâr ḥâzretlerinün devlet u iḳbâl ve kerr ü ferr ü iclâl ile 'ale's-şabâḥ Çermik şahrâsından rihletleri ve nuşret ü 'azametle ḳal'a-i Erzurum civârına naḳl u ḥareketleri ve her mîr-i mîrân-ı kâm-rân [14a] ve ümerâ-yı nâmdâr-ı zî-şânun 'arz-ı ḳudreti ve ber-cây-ı refî ve me'vâ-yı menî'den bu ḥâle nâzır olan ilçilerün kemâl-i dehşeti beyânındadır. Bir şubḥ-dem ki 'uyûn-ı a'yân ḥâb-ı nûşin-i ġafletden teyaḳḳuz u intibâhla 'ayân oldı ve cûfûn-ı rû-şinâsân-ı zamân rû-şüstegân-ı raḫmet-i raḫmân olup kemâl-i ḫibret ü beşâretle ġün gibi zuhûr buldı. Lâ-siyyemâ ḫüsrev-ı 'âlem-i bâlâ ref'-i râyet u naşb-ı i'lâm-ı şöhretle ḫâkiyâne 'arz-ı ḳudret ve ḫalvet-ġüzinâne baş-ı miknet ü celâlet idüp ḫâk ü ḫârâ zerrişteden sâḫte ḫârâlara girdi ve zerrât-ı 'âlem-i ġabrâ şemsî 'imâmeler ile dîbâ câmeler giydi. Bu ḫinde ve bu maḳûle sâ'at-i ġüzinde semiyi-yü Yüsufu's-şiddîḳ a'nî biḫ serdâr-ı kâm-kâr-ı rüşen-tevfîḳ şahrâ-yı Çermik'den ḫareket ve riyâḫ-ı rihletle ḫavâlî-i Erzurum'a muvâşalat ḳaşdına raḫş-ı himmetine süvâr ve direfş-i celâleti ile ġün gibi tâbdâr olduḳda *alâ ḳadri derecâtihim her melikül-ümerâ ve bi-ḫasbi tefâvüti ṭabakatihim* cümle-i mîr-livâ alay göstermege me'mûr ve yollu yollarınca selâmlamaḳ ṭarıḳinde mevfürül-ḫubûr olduḳları gibi evvelâ mîr-i mîrân-ı kâr-ġüzâr melikül-ümerâ-i sa'âdet-dişâr semiyi-yü ḫâzret-i Ca'fer-i Ṭayyâr Anaṭolı beglerbegisi Ca'fer Paşa-yı nâmdâr [14b] zırh-püş siper-ber-düş eblaḳ-şi'âr sürḫâb-süvâr zerrîn-raḫt ḳavî-baḫt peyḳâr-kâr düşmen-şikâr yarar ü nâmdâr adamlariyle zâḫir ü bedîdâr olup şaġ ḳolda alay ve silâḫı müretteb ḳullariyle şehâmet-nümây olduḳdan mâ'adâ ümerâ-i Anaṭolı ser-â-ser şaġ ḳolı gergi gibi tezyîn ü ġünâġün bayraḳlar ve reng-â-reng sancaḳlar ile sehm-ġin itdüklerinde. [Li-münşiihi]

⁵⁰ Gönüllerimizde iman etmiş olanlara karşı kin tutturma. (Haşr 39/10).

⁵¹ Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. (Bakara 2/40)

⁵² Kim bir kişiyi bir kişi karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuğu olmaksızın öldürürse tüm insanları öldürmüş gibidir. (Maide 5/32), Metinde “fesaden” şeklinde yanlış yazılmıştır.

⁵³ O, kıyamet gününe kadar kulların düşmanı ne kötü birisidir.

⁵⁴ Rabbimiz bizimle kavmimiz arasında hak ile hükmet. Sen hükmedenlerin en hayırlısısın. (Araf 7/89).

⁵⁵ Eğer yeryüzündeki ağaçlar hep kalem olsa. (Lokman 31/27).

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün
Kaldı hayretde seyr iden rindân
Ki nedür bu gürüh-ı bî-pâyân

İtdi bir baħr-i pür-neheng güzer
Anuñ emvâcı oldu nev' -i beşer

İkinci hâkim-i mülk-i Yunan melikü'l-ümerâ-i sâmi-mekân a'nî bih karaman beglerbegisi Hasan Paşa bir gürüh-ı pür-şüküh-ı kişver-güşâyla selâma tırdı ki kolındağı kulları miğferdâr ve her biri kolında üsküfli şahin gibi cân-şikâr olup meydân-ı rezme terakķub u intizârda ve 'arşagâh-ı neberde taraşşud-ı bî-şumârda yek-dil ü yek-cihet olduklarından mâ-'adâ ümerâ-i karaman ve sipâh u zu'amâ' -i Yunan yollu yollarınca şaf şaf tırdılar ve kıollu kıollarında serdâr-ı kâm-kâr selâmına el kıavşurdılar. [Li-münşiihi]

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün
Karamanîler oldu Kıaradeñiz
Geldi emvâca itdi cüş u ħurüş

Karaya çıkıdı şandı anı gören
Bir bölük mâhiyân-ı cevşen-püş

Üçinci Keyvân-makâm Mirriħ-intikâm [15a] a'nî bih Behrâm Paşa-yı be-nâm ki Diyâr-ı Bekrûñ melikü'l-ümerâsı ve ol vilâyet-i bâ-sa' âdetüñ mîr-i mîrân-ı dânası idi mışrı-tavr kıılıç yigitleri ve cündi-tarz yarar levendleri âlât-ı ceng ü cidâlle zâhir ve edevât-ı ħarb ü kııtâlle türktâz yazılarında ħâzır olup 'arz-ı şevket ü iktidâr ve 'arşa-ı kâr-zârı şüküfezâr itdükden soñra Diyâr-ı Bekrûñ ekrâd-ı Tehemten-nijâdı ve ecnâd-ı emcâd-ı dîvân-nihâdı ki kimi süverânî kimi Süleymânî kimi buħtî ve kimi pesyânî ecnâs-ı mütenevvi'a elbise-i müteferri'a bedîdâr olup ħuşüşâ destârları perr-i küleñle müzeyyen ve 'imâmeleri elvân-ı muħtelife ile mülevven nîzeleri şu'bân-ı cân-güzâr siperleri siper ü şemşîr cenginde kâr-sâz-ı Tehemten-tenler âhen-bedenler kıavî-cevşenler düşmen-şikenler zümre zümre âşikâr fırķa fırķa gâzilere nümüdâr olmışlar idi. [Li-münşiihi]

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün
Her biri heybet üzre nite ki dîv
İtdürür gîv olursa ħaşma ħrîv

Her biri şanki gül-ı berrânî
İdinür pençe-tiğ-i bürrânî

bunlardan mâ-'adâ şol kıolda daħı tertîb-i alay ve tezyîn-i 'asâkir-i zafer-fermây muķarrer olup

Evvelâ: Mîr-i mîrân-ı Şâm Hasan Paşa-yı Bircîs-iħtişâm ki vezîr-i a'zam iken vefât iden Muħammed Paşa merħûmuñ ferzend-i ercmendi ve düdmân-ı devlet-âşiyânınuñ şah-bâz-ı naħcîr-pesendi [15b] olup kemâl-i temevvüli ve âyîn-i ceng ü cidâlle teķayyüd ü te'emmüli bermuķtezâ-i 'unfuvân-ı şebâb-ı sâ'irinden ziyâde ve bî-ħisâb olmağın müşterâ kıullarına nev-tarħ zerd-gün câmeler ve 'imâme yirine birer zirâ' miķdârı 'anterî zândlar(?) giyürüp. [Li-münşiihi]

fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün
Oldı her merd bir âteş-pâre
Zândlolar olmış alev ol nâre

Her birin eyledi bu tavr-ı cedîd
Kağan arslan gibi meydânda bedîd

'Ale'l-ḥuşûş ol sefer-i zafer-reh-bere me'mûr olan Şamî yeñiçerileri ki Dımışkî kılıç gibi keskinler ve çeriler idi ḥarûnî terennümât ve 'urbân-ı 'Arabda çübâna maḥşûş olan feşârâtlar silâḥşûrluklar ve envâ'-ı sürîşler ve ḥaşerler ile cündilikler gösterüp nîzeleri gibi manzûr-ı a'yân ve tîr-i cân-güzerleri gibi müşârûn ileyh bi'l-benân olduklarında bu maḥûle ebyâtla terennüm ve ğuzâtuñ cür'etini mücib bu güne 'ibârâtlar tekellüm iderlerdi nazm

Eyā 'ammî fînâ ferḥu bâzin fînâ

“Ey amcacığım bizim yavru bir şahinimiz/doğanımız var, bizim var”.

Şukûr ev fînâ furûḥ er-reḥâyim

“Bizde şahinler ya da yumuşak yavruları var”.

Eyā 'ammî el-ḥullâni mâ külluhum sevâ'u

“Ey amcacığım! Bu iki samimi dost (ki) onların hepsi eşit değildir”.

Velâkin tesâveynâ bi-leffi'l- 'amâyim

“Fakat biz sarıkları sararak/dolayarak (onları) dengeledik/dengeyi koruduk”.

raḥtlarla ḥuşûşâ mülevven flandralar ve muṭarraz bayraklarla 'arz-ı şevket ü şalâbet ve seyr iden şâhîlere rû'yetlerini mücib-i ḥayret ü dehşet [16a] itmişler idi. [Li-münşiihi]

mef'ülü fâ 'ilātü mefā 'ilü fâ 'ilün
Taḥsîn iderdi tarz-ı nev-âyînine anuñ
Her sâl-ḥorde pîr-i süḥan-dân-ı kârzâr

Virdi silâḥa çün o cevân-baḥt intizâm
Devlet sezâdur eylese anuñla iftiḥâr

Şâniyen: Rum beglerbegisi Maḥmûd Paşa ki serdâr-ı zafer-reh-berûñ birâder-i mihteri ve mîr-i mîrân-ı zî-şân zümresinüñ kemâl-i şalâḥ u diyânetle nâmveridür ol rûz-i firûzda eşnâf-ı kerr ü ferr ve envâ'-ı zîb ü zîverle zuhûr u bürûz idüp müsellaḥ âdemleri yarağ ve yatı mükemmel zayğamları ile ser-leşker-i kâ-m-kâruñ selâm-ı 'inâyet-nizâmına müterakḳib oldılar ve miğfer-püş ve siper-berdüş ağaları bu intizârla yollu yollarınca müterettib oldılar. [Li-münşiihi]

fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün
Böyle tertîb ü böyle âlâtı
Görmedi Zâl-i sâl-ḥorde-i çerḥ

Şöyle açıldı çâr-süy-ı silâḥ
Şanki şatıldı cân u ser bî-narḥ

Şâlîşâ ve andan(?) ma'zûl olan Ḥusrev Paşa ki, zümre-i mîr-i mîrânüñ kudemâsından ve ehl-i dünyânüñ envâ'-ı firîbe mâlik 'uḳalâsından idi, târiḥ-i mezbûrda Rum ili beglerine kâ'im-i

maḳām mîr-i mîrân ve merci' ü melâz-ı kâr-dân ta'yîn buyurulmağın cümlesi anuñla selâma tûrurlardı ve müşârün ileyhi beglerbegileri yirine görürlerdi. Binâ'en 'alâ-hâzâ her mîr-livâ ve 'umümâ sipâh u zu'amâ kisvet-i maḥşûşalarıyla 'ayân ve bebr-i yabanlarıyla nümâyân olup [16b] lâlegün yelkenler ü nîlgün cevşenlerle ḥuşûşâ şu'bân mişâl ḳostaniçeler u tinnîn hemâl siḥser ejderlerle fevc fevc deryâ gibi mevc urup lâ-siyyemâ her mîr-âlây nehr-i Tuna gibi şaḥra-peymâ olup bu minvâl üzre Hersek u Kostendil u Silistre u Oḡri u Nigbolu u Arnavud İskenderiyesi ve Avlonya sancaḳları begleri ve Tırḫala vü Delvina⁵⁶ ve İlbaşân u Üsküb Yanya alay begileri kâffeten hem-'inân ve 'âmmeten manzûr-ı a'yen-i a'yân olmışlar idi. [Li-münşiihi]

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün
Dizilüp Rûm ili şeh-bâzları
Çatılup raşî ser-efrâzları

Her biri şaf-şiken u düşmen-küş
Güstehem-sehm ü Nerimân-cünbiş

Bâ-ḥuşûş Arnavuduñ merdleri
'Arşanuñ ma'rekenüñ ferdleri

Her biri şâhın sengistânı
Evc-i nuşretde idi (ider) cevelânı

Cümlesi bebr-i ḡazanfer-heybet
Cümlesi şîr-i jiyân-keremiyet

Şoḳunur başlarına perr-i küleng
Başlasa itmege şâhîn gibi ceng

Râbi'â mîr-i mîrân-ı dâna ḫaleb beglerbegisi Aḫmed Paşa ki, her cihetle şâhib-re'y u tedbîr-i dil-peẓîrle engüşt-nümâ idi, ceng-âzmâ adamları u şaḥrâ-peymâ zayḡamları ile ḥuşûşâ müretteb u mükemmel âlât-ı ceng u cidâlle şaf şaf müzeyyen u celâdet u şehâmetleri beyne'l-aḳrân beyyin ü müberhen olduḳdan soñra âb-ı rûy-ı bilâd-ı 'Arab vilâyet-i maṭbû'a-ı [17a] Ḥaleb sipâh u zu'emâsından olan cündiyân-ı şecâ'at-nümün ve inne cundenâ leḫumu'l-ḡâlibün⁵⁷ naşş-ı şerîfine ma-şadaḳ bî-çün olup bu zümre daḫı şöhret-peẓîr ve şalâbet-mesîr olduḳda. [Li-münşiihi]

fâ 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün
Her gören itmedi niçe biñ taḫsîn*
Dedi lâyıḳ ḡuzâta bu âyîn

Zâhir oldı sipâhiyân-ı Ḥaleb
Buldı yüz aḳlıḡun diyâr-ı 'Arab

Ḥâmisâ : Öü'l-ḳadriyye beglerbegisi Muştafa Paşa ki Çerkesiyyü'l-aşl nâmdâr u silâḫ-şürlüḡle beyne'l-e'âlî bülend-iştihâr olup sâbıḳa dergâh-ı mu'allâda aḡa-yı yeñiçeriyân u ba'dehu

⁵⁶ Delvinê ya da bir başka adıyla Delvina (*Arnavutça: Rrethi i Delvinës*) *Arnavutluk*'un otuz altı ilinden biridir. Bknz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Delvin%C3%AB_il%C3%A7esi

⁵⁷ Ve bizim askerlerimiz için mutlak galibiyet vardır. (Saffât 37/173).

kaştamonu sancağıyla behre-dâr u kâm-rân ve Şîrvâna teveccüh olındukda Öü'l-ğadriyye beglerbegiliğiyle engüşt-nümây-ı erkân olmışdı. Felâ-cerem naşb-ı râyet ü 'alem birle qollarını müzeyyen ve qollarını zer-nişân qolçaqlarla mu'anven ve bayraqlarını elvân-ı muhtelifle ile mülevven itdükden soñra vilâyet-i Öü'l-ğadriyenün şeh-bâzları ve ol zümre-i kühsâr-nişinün şikâr-bâzları hem şahinleriyle nahcîrde ve hem silâh-ı rezm-âhengleriyle düşmen vilâyetini qal' u tedmîrde daqıqa fevt etmeyüp alayları kâmil ve tâ civâr-ı qal'a-i Erzuruma mütevâşıl olduqda. [Li-münşiihi]

fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilün
Zâhir oldı gürüh-ı bebr u peleng
Her biri bir hizebr-i rezm-âheng

Zinde-tenler dürüş-tılkatler [17b]
Şaf-şikenler ğarîb hey'etler

Az dirlikle bezl-i cânları çok
Terk-i tîmâr eder şikestesı yok

Nesr: Pes bu tertib-i mergüb her mîr-i mîrân u ümerâ-yı zî-şân qollarında matbü' u meslûb kılındukdan soñra ümerâ-vağâr uzemâ-iqtidâr fırqalar ya'nî ba'z çâşnî-ğirlerle ze'âmete mutaşarrıf müteferriqalar şöhet-i kâmile vü zînet-i şâmîleleriyle engüşt-nümâ-yı kibâr u şığâr u müşârün ileyh bi'l-benân-ı ebrâr u ahyâr olduklarından ğayrı serhengân-ı bâb-ı 'âlî ve rezm-âhengân [u] şahrâ-peymâ cünbişlerinde cüst ü çâlâk verzişlerinde bād-ı vezân gibi bî-hemân(?) a'nî bih çâvuşân-ı dergâh-ı mu'allâ şevket-i bî-intihâ vü şöhet-i zînet-ârâ ile huşûşâ sîmden şeş-perler ve muraşşâ siperler ile izhâr-ı şehâmet ü şüküh itdüklerinden mâ-'adâ dergâh-ı mu'allâ yeñiçerilerinden kedhüdâlarıyla on biñ nefer yeñiçeri vü zümre-i ebnâ-yı sipâhiyân olan üç biñden ziyâde merd-i cerî 'ale'l-huşûş ulüfeciyân fırqasınıñ yemîn u yesârı ve ğurebâ bölüğünün yesârıyla silâhdârânun gönüllü gelen dilîrân-ı kâr-ğüzârı bunlardan mâ-'adâ topcıyân u cebeciyân u serrâcân u 'arabacıyân lâ-siyyemâ râmîşgerân-ı hoş-elhânân ya'nî cemâ'at-ı mehterân yollu yollarınca revân ve kisvet-i maşşûşalarıyla [18a] püyân u devân olup piyâdeleri serdâr-ı Cem-cenâbuñ rikâb-ı rikâ'ib-nümâsında ve süvârîleri sipeh-sâlâr-ı İskender-me'âbuñ qafâsında bañr kıştasları ile girizân (?) u raşş-ı eblaqlar ile eblağ-nişân olduklarından ğalkı dehşet u hayret alup [li-münşiihi]

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Çâk çâk oldı girîbân-ı 'uğul
Ki ne vâdîde imiş bunca fuğul

Düşeli ğâv-ı zemîn üzre zamân
Çekmemişdür bu qadar bâr-ı girân

Her pehen-deşt olup bunlara teng
Heb ğubâr oldı leked-kûbla seng

Yiryüzinden yığılup gönüllere tuz (?)
Câk (?) u eflâk görindi düpedüz

Ol ğubâr ile kim oldu deryâ
Niçe gün tûrdı kamu nâ-peydâ

Çeşm-i encümle semâvât-ı berîn
Olmadı böyle dağı ibret-bîn

Ol rûz-ı pîrüzde serdâr-ı kâm-kâruñ arz-ı şevket u iktidârı u nîze-dâr u düşmen-şikâr kullarıyla âyîn-i şalâbet u veķârı zikrindedir. Çünkü ‘asâkir-i cerrâr u cünüd-ı nâ-ma’dûd-ı dâr u diyâr sipeh-sâlâr-ı şecâ‘at-şi‘âr selâmına terekķub u intizârla arz-ı şöhrat u iktidâr idüp kânûn-nâme-i hümâyûn müsted‘âsınca her mîr-i mîrân u mîrân-ı kâr-dân cebelülerin kemâ yenbaĝı izhâr kıldılar leşker-keş-i kâm-bîn dağı bunca ruzgâr taķşiline sa‘y-i bî-şümâr u tekmîline cüll-i himmet-i [18b] celâlet-dişâr buyurduķları yaraĝ u yat ve cebe-hâne vü mühimmât ol maħalde îrâd u işbât olunmaķ ehem u elzem olmaĝla huğdâm-ı vâlâ-maķâm u ğulemân-i zevî‘l-ihtirâmları ki ĝâh Mısr Mısr-ı qahirede cündîlige küşîşler ve ĝâh sevâhil-i Yemen sevâhil-i ‘Adende ceng u cidâl semtine verzişleri ma‘lûm-ı a‘yân ve meşhûr-ı rû-şinâsân olduĝı üzere lâzım olan mertebelerden ziyâde nice ziyâde iz‘âf-ı muzâ‘af meziyyetle cenge âmâde yarar u bahâdır u türk-tâz-ı lu‘bet-bâzında mâhir kulları muraşşa‘ siperler u zerrîn şimşîrler u zer-endüde rahtlar u sîm-i hâliş zencîrlerle kol kol zâhir olup şâhib-vaķâr fırkalar ser-â-ser libâs-ı zer-befte girmiş müteferriķalar u dilîrân-ı ‘arşa-i vegâ rikâb-ı şeref-iktisâbları hizmetine me‘mûr olan on nefer miķdârı âĝâ huşuşâ üskûf-i zerrîn u kemiyet-i sîmîn zîn ile mülebbes çâşnî-gîrler ki her biri şîrmerd u bahâdır ve cümlesi dilîrler lâ-siyyemâ âftâbeleri ber-ser vü zer-nişân teberleri der-ber bir cüst ü çalâk ve bād-ı vezân gibi bî-hemân peykler bunlardan mâ-‘adâ ulufe-hârân u bayrak-keşân cündî vü rumî yiĝitler ‘ale‘l-huşuş zilleri pür-cüş u bebr-i yabanları ber-düş Rûmili ĝâzîlerinden olan [19a] gönüllüler fevc fevc nümâyân mevc mevc deryâ gibi firâvân fırķa fırķa ĝurâzân zümre zümre şitâbân şaf şaf devân taraf taraf püyân cevķ cevķ revân bölük bölük hırâmân olduklarından şoñra muħaşşâ vü müzehheb alay bayrakları ve pîrân-ı sefid-rîş gibi müretteb tuĝları zâhir olduĝı gibi Li-münşîhi:

fa‘ülün fa‘ülün fa‘ülün fa‘ül
Yedekler ki bād-ı vezân gibi cüst
Neheng u peleng anlara göre süst

Görürse Burâķ-ı behişt-i berîn
Sümi resmine ide ser-ber-zemîn

Görüp bu yedeklerde düldül delâl
Diler hıdmet-i cây-ı şaff-ı ni‘âl

Neşr: Her biri zer-beft u dibâ yedek püşlar ve muşanna‘ u muraşşa‘ siperhâ-yı menķuşlarla geçdikde nâ-ĝâh ol zât-ı sa‘âdet-penâh ve şân-ı mürüvvet-nişân-ı nebâlet-ĝüvâh zerrîn u muraşşa‘ otaĝa nûra müstaĝriķ imâme u cennet ehline maħşûş olan beyâz u nûrânî câme ile zâhir u bedidâr olup arz-ı didârla ĝuzâtı teşrîf ve selâm(-) selâmet(-)âşârla aşhâb-ı cihâdı (talţîf) itdüklerinde nazm

fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün
Gördiler oldu bir hizebr-i tevân
Bîşezâr-ı rumâhđan ĝüzerân

Gördiler toğdı âftâb-ı münîr
Oldı bayrakları sehâba nazîr

Dem-i heycâda bebr u şîr oldur
Şadr-ı belâda ? Erdeşîr oldur

‘İlm u fazlı kemâle irgürmiş
Cümle fenni faşl faşl görmüş

(..... sinânı)
Cilvegâh) itmiş ol kerem kânı

Neşr: Beş risâletle gelen sürh-serân ve başları nâmına olan Maqşûd hân ki ‘asâkir-i bî-kerân seyrine bir püşteden nigerân ve gürüh gürüh izhâr-ı şevket u şöhet u şüküh itdüklerine ta‘accüb-künân idiler cür’etleri hayrete ve rû’yetleri dehşete mübeddel olup deng u lâl ve mebhût u bî-mecâl kaldılar [19b] ‘Ale’l-ħuşûş nûr-ı ħadaķa-i a‘yân u nevr-i ħadîķa-i rû-şinâsân ferzend-i ercümend-i ‘izzet-yâr maħdûm-ı devletmend-i bâ-veķâr a‘nî bih ħaşıl-ı ‘ömr-i ‘azîzleri Mehemmed Beg ħazretleri ki zâtında âşâr-ı ħadr u iķbâl zâhir, şânında âyât-ı mecd u iclâl gün gibi bâhir olup vâlid-i mâcid-i büzürgvârlarınıñ emrine itâ‘atde vü rağbet-i şalâh u diyânetle ‘ibâdet u niyâz u tâ‘atde daķıķa fevt itmedüklerinden mâ‘adâ vaķt-i furşatları kesb-i ma‘ârife ve hengâm-ı ruhşatları fenn-i silâha maħşûş olan leţâyife maşrûf buyurılıp li’llâhi’l-ħamd evķât-ı fâyizü’l-berekâtlarını zâyî‘ itmezlerdi ve unfuvân-ı şebâb u ezmân-ı devlet ü iktisâb müsted‘âsınca cüdâ-yı hevâ vü heves tariķine gitmezlerdi *Allâhumme ‘ammirhu bi’l-a‘mâr mādâmeti’ş-şevâbitu fi’d-devvâr ve ħallishû min şedâyidi’s-sefer bi’s-sifâr bi-ħakkı semmiħi rasûlike’l-muħtâr*⁵⁸ felâ-cerem müşârünileyh-i kâm-kâr kemâ-yenbaġi edeb ü sa‘âdetle âşikâr olduķdan sonra meh-çeleri reşk-i mâh-ı münîr iki râyet-i zerrin-i bî-nazîr zâhir u mustenîr olup şadâ-yı surnâ vü tabl u nefîr debdebe-i zemzeme-gîr u tañtana-i ‘arbede-te’şîrle mesmû‘-ı şaġîr u kebîr u merfû‘-ı sipihr ser yer-i (?) -mesîr olduķdan ġayrı reng-â-reng bayraklar deryâ(-yı) metrâkim gibi zühûra geldi gün-a-gün nîzeler neyistân-ı memâlik-i ‘Irâķ gibi [20a] birbirlerine ferâhem oldı.

Nazm-ı silâh u rimâh ve yelân-ı ħavî-ten müretteb mükemmel müheyyâ müzeyyen leşker-keş(-i) kâm-bînüñ Erzurumdan infişâli ve ħaţ‘-ı merâhil u tayy-ı menâzille tokuzuncı ħonaķda Ķarş şahrâsına ittişâli beyânındadır. Mâ-dâm ki leşker-i cerrâr mânend-i biħâr-ı zehġâr mefâz kefârla (?) cüşân u ħurüşân olmaya ser-menzil-i maqşûda vüşul ve reh-güzer-i meţâlibe düġül müyesser olmaz ve her çend ki serdârınıñ kirdâr ve ‘asâkir-i mañşüreden olan kibâr u şıġâr var ħuvvetlerini bâzû-yı himmete getürüp es‘ad-ı sâ‘âtinde sâ‘id-i şâhid-i feth u zafere dest-res ħaşdın itmeyeler baġt-ı nuşret-raġtlarından müsâ‘ade ve teşġîr-i ‘arûs-ı memâlikden vişâl u ittişâle mevâ‘ide ħuvvet-i zühûr u bürüz bulmaz binâen-‘alâ ħâzâ ser-leşker-i zafer-rehber-i nuşret-ârâ birâder-i mihteri Maħmûd Paşayı kifâyet miķdârı sipâh u zu‘emâyla Erzurum eţrâfınıñ muħâfazasına alıķoduķdan sonra muķaddemâ-yı ‘asâkir-i Diyârbekr leşkeriyle Behrâm Paşayı u dündâr cünûd-ı zafer-rehber-i Öü’l-ķadriyye şîr-i nerleriyle Muştafa Paşayı ta‘yîn buyurup her melikü’l-umerâ u her bir mîr-livâ ve sâ‘ir sipâh u zu‘emâ ve ġilmân-ı

⁵⁸ Allahım yıldızlar gökte durduķa ona uzun ömür ver ve onu seçilmiş peygamberiyyin adı ħürmetine seferlerdeki tüm belalardan kurtar.

dergâh-ı mu‘allâ mürâfaqatleriyle mah [...] gününde Erzurumdan rihlet ve menzil be-menzil Karş şahrâsına nakl u hareket idüp her rüz-ı pîrüz [20b] ve her bir menzil-i firûzda beglerbegiler u begler u âlâybegiler envâ‘-ı şevket u eşnâf-ı zîb u zînetle selâmlayup ‘arz-ı miknet u kudret itdüklerinde serdâr-ı Cem-cenâb kablınden iltifât u taḥsîn ve erbâb-ı ğayretten olanlar kemâ-yenbaġî âferîn buyurulmaġla tokuzuncı menzilde Karş Qal‘ası muḥâzîsindeki şahrâya nüzülleri ve ol cây-ı dül-güşây-ı râḥat-fezâyâ şihḥat u refâhiyetle vuşülleri müyesser olduġı gün melikü’l-ümerâ-i nâmdâr u mîr-i mîrân-ı kâr-dân-ı büleñ-iştiḥâr a‘nî bih Erzurum beglerbegisi Meḥemmed Paşa ki serdâr-ı sâbık merḥûmuñ akrab-ı akrabâsı ve merḥûm-ı maġfûrla Sulṭân Süleymân Ḥan ḥazretlerinüñ ḥarem-i muḥteremlerinde dîvân ġazelliyâtı taḥrîrinüñ kâtib-i pesendide-implâsı idi. Târîḥ-i merḥûmda Erzurumuñ melikü’l-ümerâsı bulunup ḥuşûşâ ḥidemât-ı mebrûre-i muḥâfaza ile ol kış Karş Qal‘asında alıkonulup müretteb-silâḥ mükemmel rumâḥ-ı pûlâd-miġfer muraşşa‘-siper tâzî-süvâr peykâr-güzâr bahâdır u yarar âdemleriyle câyġâh-ı selâmda zâhir u bedîdâr olup kaṭîfe vü serâser sîmîn u zerrîn pullar ile pür-zînet u zîver elli neferâtı giyimlü dilîr ü dil-âver ḥuşûşâ üskûf-puş siper-berdüş [21a] serâser-ḳabâ mûnaḳḳaş-cidâ⁵⁹ seksen nefer çâşnî-gîr-i ceng-âzmâ lâ-siyyemâ zer-beft zer-endüd-cevşen eblâḳ-süvâr mücevveze-dâr sîmîn-raḥt ferḥunde-baḥt müteferriḳalar u aġalarından mâ‘adâ atları yarar kendüleri nâm-dâr bayraqdâr düşmen-şikâr âdemleri ki sâbık u lâḥik her biri ṭavrında fâ‘ik cem‘â beş yüz neferden ziyâde ve cümlesi neberd ü heycâyâ ḥâzır u âmade idi bunlardan ġayrı otuz miġdârı mîr-livâ ekşeri şâḥib-aşîret olan ümerâ kemâl-i ġayret u kemâ-yenbaġî zînet u şöḥretle şaf şaf ṭurup destûr-ı sûtüde-ḥışâl-i Âsaf-râ vezîr-i kebîr-i şecâat-semîr-i mülk-ârâ şamşâm-ı ḳabze-i kudret-i Yezdân zarġâm-pîşe-i bîşe-i şehâmet u tüvân a‘nî bih serdâr-ı nâmver sipeh-sâlâr-ı dâdġer ḥazretlerini selâmlayup revişleri pesendide-i a‘yân cünbişleri bir ġüzide-i rûşinâsân olduġdan soñra ‘asâkir-i bî-kerân ḥaymelü ḥaymelerine revân u Erzurum leşkerinden olan dilîrân çâderlü çâderlerine şitâbân oldılar ve ṭaġıldılar serdâr-ı nâm-dâr Erzurum beglerbegisi Meḥemmed Paşayı Karş ḥavâlîsini muḥâfaza ḥıdmetiyle alıḳoyup kendüler ‘asâkir-i deryâ-muḳâterle Gürcistâna revân u Tiflîs cânibinüñ def‘-i iḥtilâline sâ‘î vü şitâbân [21b] ve Tomaniç-nâm derbend-i şu‘ûbet-şî‘ârdan ġüzerân olduġları maḥaldir. El-ḳışşa serdâr-ı âlem-nizâm [...] gün Karş ḥavâlîsinde âsâyiş u ârâm buyurduġdan soñra mâḥ-ı cumâde’l-âḥirenüñ [...] ġünü menzil-i mezbûreden râḥil ve mâḥ-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü ġününde bu nice kâr u bâr ve ‘asâkir-i peykâr-güzârıla Tomaniçe boġazına vâşıl olup Aḳḳoyunlınüñ zamân-ı devletlerinden ‘alâmet u ‘umârâtı‘imâreti derbend-i mezbûrdan geḳenlere ol târîḥde bâ‘iş-i emniyet olan Tomaniç Ḥişârını iḥyâ u ḥavâlîsindeki çengelîstâna taḥaşşunla fesâd u şenâ‘at iden küffâr-ı füccârı ihlâk u ifnâ tedbîriyle ḳonulduġda ḥikmet Ḥüdânuñdur. Keşret-i emṭâr mâni‘-i rihlet u ġüzâr olup bi’z-zarûre yedi ġün anda ikâmet ve pâ-der-gil olan ḥuyül ḳısmını mihr-i müstenîre te’ḥîrle ḥimâyet buyurdılar lâkin mâ-i cârîsi tâ ḳal‘a-i ḥarâbenüñ sâfilinde u menzilġâh-ı ‘asker-i cerrâr kühsâr mânend bir mürtefi‘ yirde olmaġla saḳḳâlar şiddet-i izṭrâba ġiriftâr ve bâr-ġîrlerüñ za‘îfî’l-ḥâl olanları pâ-şikeste vü bî-iktidâr olup ḳaldı. Ḥattâ müzâḥeme-i ḳaṭerât-i bârândan ġöz açılmamaḳ bir iki bâr-ġîre malîk olanlar nişîb-i ḳal‘adaki şudan müstefî‘ olmamaḳ pes şunuñ ḳarrâbesi: *sürâhi*) ol eyyâmda ġirân bahâyâ [22a] şatılmaḳ ve cünüd-ı nâma‘düñ bu ṭarîḳle enhâr-ı ma‘îšetleri yollanmaḳ vâḳi‘ olmuşdı. [Li-münşiihi]

fe ‘ilâtün mefâ ‘ilün fe ‘ilün
Şu derin yirde olmaġile temâm
Dik aşâġı inerdî teşne-dilân

⁵⁹ Cidden: “çok, fazlaca”; cedâ: “avantaj, kazanç” anlamlarıdır.

Delv idi meşkile⁶⁰ inen atlar
Yolları rîsmâna döndi hemân

Neşr: Çünkü keşret-i emtâr geşt u güzâr t̄arîkine mâni‘ oldı Bârî leşker-i zafer-kirdâr betâletle bî-ceng u peykâr kıalmamağ için Diyârbekr beglerbegisi Behrâm Paşa yeminden ve Hasan Paşa ki mîr-i mîrân-ı Şâm idi yesârdan onar biñ miqdâr aqıncıyan ve sebük-bâran-ı gâret-perestânla ol havâlîdeki çengelîstâna ve şa‘b vâdîlere taħaşşun iden Gürciyâna ılgarla gönderilüp bi-ħamdi lillâhi te‘âlî küffâr-ı hâksârdan niçe başlar kesilüp ve niçesi me‘hûz u merbûğ getirilüp tamâm-ı furşat u iğtinâm ve zümre-i melâ‘îne hacâlet u inhizâm vâki‘ oldı egerçi ki ol t̄a‘ife-i nâ-üstüvâr çengelîstân-ı şu‘ûbet-şî‘âr içine taħaşşunla kemîngâhden kimin oqlamağ ve kiminüñ enbân-ı cismîni benân-ı peykânla yoqlamağ vukû‘ buldı. Fe-emmâ güzât-ı keşîrül-intibâh kemâl-i başîretle cihât-ı sitte nigâh iderek miğferlerini vü siperlerini penâh idinmeleri ve hırâb u ħarâb emrine küllî tedârükle mübâşeretleri [22b] ħalâş u rehâ olmalarına bâ‘iş oldı ‘uqalâ-i zamân u feylesüfân-ı cihâna bu ma‘nî zâhir u nümâyân ola ki serdâr-ı nuşret-nişân Gürciyân-ı kerihül-cenân?⁶¹ işlâhına ve güzatuñ ser-pençelerinden ħüsn-i tedbîrle felâhına teveccüh buyurmayup mücerred murâdları türktâz u muqtezâ-yı fu‘âdları ılgâr-ı ġanîmet-perdâz olaydı tâ-kendüler Şâhra-yı Karşda nâzil ve aħbâr-ı kudüm-ı nuşret-ġücümları şımâġ-ı küffâra mütevâsıl olmadın vech-i meşrûġ üzere ılgara ruġşat u gâret-i küffâra icâzet buyurup kelle-i ġenâzîr-i mey-şüm kendülerinde ve yataklarında ve ol cevâmîs-i mezmûm bataklı bataklarında olup güzatuñ ġanîmetleri ziyâde ve behre-i gâretleri her cihetle ġâzır u âmâde olmağ muqarrer idi velâkin küffâr-ı Gürci tebâr-ı pür-dürüg u mekkâr ve yâve-güy u ġîle-kâr olmağla ba‘z bellü başlıları sipeh-sâlâr-ı nâmdâra karşı gelmek ve biz sa‘âdetlü pâdişâhuñ muṡî‘ u münkâd re‘âyâsıyuz diyü rikâbına tazarru‘la yüz sürmek ‘ale‘l-ġuşuş begleri nâmina olan Simon-ı mağbûn nâme vü âdem göndermek ve kemâl-i ihlâş u vüfûr-ı mütâba‘at u ihtîşâş arzıyla kızılbaş tarafından yüz döndürmek ġuşuşunu i‘lâm itmeleriyle leşker-küş-i kâr-güzâr gereği gibi merġamet u şefkât [23a] ve semt-i işlâġ u intizâma her cihetle cüll-i himmet buyurup Gürciyânı gâretten şıyânet ve kıaryelerini vü nâhiyelerini ‘adâlet u emânla ‘imâret kaşd itmişler idi. Aña binâen pençe-i mücâhidinden niçesi ġalâş oldı ve ba‘zısı bu mağûle ġîle vü rîvle felâġ ġalâş buldı. Ba‘de‘l-iytâ u elletî menzil-i mezbûrdan nağl u rıġleti ve Tiflis câniblerine kaşd u ‘azîmeti muqarrer idüp mâh-ı Recebün ikinci ġünü ki yevm-i sebt idi ol ma‘ber-i pür-ġaṡardan geçdiler ve mâ-verâsında mâ-i cârîsî vâfir ve giyâh-ı sebzi mütekâşir bir menzilgâha daġı göçdiler. ġikâyet olunur ki memâlik-i ‘Acemün şâhı a‘nî bih ṡahmâsb Şâh bir târiġde Gürcistâna ‘azîmet ve Tomaniç boğazını geçüp ba‘z kıaryeleri nehb u gâret itdükde küffâr-ı nâ-üstüvâr kıulel-i cibâle taħaşşunla (müctemi?) u âşîkâr olup alınan evlâd u ‘ıyâl ve gâret olunan ensâb u ensâlleri ġalâşına teşemmür-i ġayret-şî‘âr iderek irtesi ki ṡahmâsb şâh u yanınca gelen sürġ-serân u sipâh yine zıkr olunan boğazdan geçmek ve mâ-verâsındaki Gence vü kıarabağ vâdîlerine sâlim u ġanîm göçmek kaşd eylediler. Simon-ı mağbûnun babası Levarşab ve Gürciyândan keferi fecere-i bî-ġisâb zıkr olunan boğazuñ mağrec u medġalini aldılar ve kemâl-i teyağkuz u intibâhla [23b] ceng u cidâle ġâzır oldılar şâh-ı sürġ-serân ise ol memerr-i pür-ġaṡardan ‘ubür ve bunca gâret u ġanîmetle izġâr-ı sürür idüp giderken fi‘l-ġâl Gürcilerün kemânları piçide şu‘bân gibi ġarekete ve ġadeng-i cân-sitânları oğ yılanları gibi kaşd-ı gezend u mażarrata başlayup zehr-âbla sîr-âb olmuş peykânlar leşker-i kızılbaş efa‘î gibi şokmağ ve mülevven tâclarını ol vâdîlerün ġün-âlüd taşlarıyla terşî‘ idüp sengsâr kıılmağ yek-dil u yek-cihet olduklarında [li-münşiihi]

⁶⁰ Meşk (مشك) Deriden yapılan sul tulumu, saka kırbası. Parlatır, S. 1074.

⁶¹ Cenân (جنان) kalp, ruh, can.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Döndi bir hemyâne ol vādī hemān
Sürh-serler fül-i aḥmerden nişān

Şeş cihet bağlandı şa'b oldı mürür
Ehl-i 'ibret bildi kim müşkil 'ubür

Âhirü'l-emr Ṭahasb Şāh kızılbaşları mütenebbih u āgāh idüp 'alāniyetten nidā vü fermānını ıŝgā itdürdi ki herkes alduğı ğanīmeti bırağa ve ebkār u ğilmān u bīve-i zenān u nisvāndan ğāret itdükleri usārāyı şalıvire. Pes emri cārī ve leşkeri ğanā'imden 'arī olup bu ṭarīkle Gürciyāndan kırtuldu ve derbend-i mezbūrī geçüp ḥalāş buldı. Ḥattā şöyle rivāyet iderler ki şāhuñ tāc-ı muraşşa'ına bir kaç nāvek ve cevşenine niçe tīr u ḥadeng şancılmağla ḥavf u ḥaşyeti ğalīb ve terk-i ğanā'imle rehāsına ṭalīb olmışdı. [24a] Felā-cerem zümre-i küffār 'Acem şāhını şıduklarına? iğtirārla menzillü menzillerine gidüp tamām-ı āsāyiş ve birbirlerine ğāh u bīgāh sitāyiş üzere iken ırķ-ı ḥamiyyet-i şāhī kemā-hiye cünbiş u ḥarekete gelüp üç gün gitdükdən soñra yine 'avdet u ilğar-ı dehşet-āşārla 'ale'l-ğafle kıryelerine muvāşalat idüp kaşd-ı ğanīmet idenlere siyāset ve kelle ile gelenlere tevcih-i manşib u riyāset muḳarrerdür dimekle bir vechile kılıç çalındı ki ol ḥavālīnün keferesinden az kimse kırtuldu ve evlād u nisvānları bile katl-ı 'amme dāḥil olup kendüleri bi'l-küllīye ḥarāb u yebāb oldı. Bundan kıyās u nihānī temşile ilkā-yı esās olma ki Tomaniç derbendi ne maḳüle şa'b boğazdur ve sā'ir derbendler buña göre sühütle mümtāzdur. Zirā bir boğazda ki 'Acem şāhı boğazı ele vire ve alduğı usāra vü ğanā'imi bırakmağla güçle ḥalās ola anuñ düşvārlığı taḥrīr u beyāndan müstağnī ve sükkānının ceng-ğüzārlığı ḥikāyet-i sābıka-māzmūnını her cihetle muğannīdür⁶² (?)... serdār-ı şecā'at-şi'ār Tomaniçden rāḥil u mā-verā-yı derbendde bir āb u giyāhı vāfir şāḥrāya nāzil ve menzil-i merḳümde mühr-i vezāret [24b] kendülere vāşil ve envā'-ı ḥubūr u meserret ḥāşıl olduğudur. Bir şubḥ ḥürşīd-i felek-tābān u kaṭārāt-ı bārān basīṭ-i ğabrāda mużmaḥill u bī-nişān oldı. 'Asākir-i deryā-mişāl riyāḥ-ı rihletle ḥareket u naşb-i ālām u rimāḥle cünbiş u 'azīmete başlayup mäh-ı Recebün ikinci günü ol sa'b vādīden ğüzerān u kılāl u cibālini kat' u ṭayyile māverāsına revān olup tamam-ı maḥalle nüzül ve bir sebzezar-ı ḥazrā vü āb-ı revānı çok şāḥrāya vuşul bulup bir iki gün ḥuzūr u rāḥat ve ma'ışet-i ḥuyül için āsāyiş u iḳāmet tenbīh olınduğda ḥikmet-i Kırdıgār u meşyet-i Perverd-ğār ol te'ḥīri bā' iş-i meserret-i enām ve sebeb-i refāhiyyet-i ḥavāşş u 'avām eyleyüp mäh-ı mezbūruñ dördüncü günü ki rüz-ı düşenbe idi umdetü'l-efāḥim kıdvetü'l-e'āzım vāşil-ı 'arşāğāh-ı vegā dergāh-ı mu'allāda kedḥudā-yı bevvābān olan Ḥasan Ağa ve yidi sekiz nefer bevvābān-ı şāḥrā-peymā ulaḳlıḳ ṭarīkiyle 'ale's-şabah zāhir ve serdār-ı kām-kāruñ otağ-ı sa'adet-ārāsında bāhir olup cenāb-ı pādīşāhīden ḥatt-ı hümāyūnla mu'anven bir nāme-i hümāyūn-ı nebāhat-müberhen ki sevād-ı ḥattı āb-ı ḥayāt-ı beşāretten nişān [25a] ve züruf-ı ḥurūfi ḥikāyāt-ı meserretle mel'an inşāsı neşāt-ı şarāb-ı sürür imlāsı behre-i niḳāt-ı ḥubūr lā-siyyemā sīmāsı mühr-i Süleymāndan nişān ve 'alāmet u feḥvāsı ḥatem-i vezāret u şadāretten kināyet. **Nazım**

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

Açdılar nāme-i hümāyūnı
Ṭuydılar sırr-i dür-i māzmūnı

⁶² Muğannī, Muğnī olarak da okunabilir. Bu durumda (معنى) “zenginleştiren, varlıklı kılan, ruhen doyuran, besleyen”.

Mağz-ı taḥsîn-i mûcibü'l-berekât
Farṭ-ı iḥsân-ı bâ' işü'l-ḥasenât

Mihriye her kelâmı âlüde
Mühr ile ihtitâmı âsüde

Ya'nî kim ḥâtem-i vezâret-i tām
Virmiş ol dürce gevher-i encām

Neşr: 'Ale'l-ḥuşuş serdâr-ı şâbık-ı merḥûm ol ḥinde kayd-ı ḥayâtda ve ḥâtem-i vezâreti recâda terakḳubını işbâtta iken ser-leşker-i kâm-kâr ḥazretlerini bu güne iltifât u irsâl-i mühr-i vezâretle rağbet-i mürâselât ḥaḳḳâ 'asâkir-i bî-kerânun kemâl-i meserret u ihlâşına ve kihân u mihânun vüfûr-ı beşâret u ihtişâşına sebep olmuştur. Ma'a-hâzâ daḥı bir târiḥde mühr-i vezâretün cenâb-ı pâdişâhiden infişâli ve bir düstûr-i sûtüde-ḥişâle ṭayy-ı merâḥille ittişâli vâқи' olmuş degüldi. Pes bu mevhibe-i ḥüsrevânenün şevkine u bu 'aṭiyye-i bî-kerânenün zevkine hemân sâ'at cümle ḍarb-zenlere ve sefer-i zafer-reh-berde bulunan yeñiçerilerin tûfeklerine fetille işâret ve zevḳ u şevḳ demleridür diyü beşâret [25b] olunmağın bir ânda ra'd u berḳ ez ğarb tâ be-şark mesmû'-ı a'yân u menzûr-ı rû-şinâsân oldu ve cibâl-i Gürcistân u tilâl-i çengelistanâna ḥavf u bîmle âteşler düşdi ve bi'l-cümle iḥsân-ı pâdişâhî kâffe-i Gürciyâna ma'lûm ve 'âmme-i sürḥ-serâne mefhûm olup 'asâkir-i manşürenün kuvvetleri izdiyâdde ve 'adâ-yı maḳhûrenün za'f-ı ḥâletleri imtidâdde müşâhede olındı felâ-cerem her mîr-i mîrân-ı muḥteşem u mîrân-ı zî-şân-ı muḥterem tehniyet-i vezâretle bûs-ı ḳadem u taḳbîl-i dest-i şerîfleriyle muğtenem olup mehterler nevbet-i sultânide teğannî vü terennüme uve râmişgerler âyin-i tehniyeti muğnî-i uşülle birbirlerini teḳaddüme başladılar. [Li-münşiihi]

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Zihî sa'âdet ile 'uzmâ ki pâdişâh-ı cihân
Şalup vezîrine mühr ide rağbet u ikrâm

Zihî beşâret-i kübrâ ki şehriyâr-ı kerîm
Ġazâda bir ḳulına vire böyle ḳuvvet-i tām

Bu tâcdâr o Süleymân-ı 'aşrdur ki ider
Vezîr muḳbiline mühr-i mülketin in'âm

Neşr: Bu ḥâletde ya'nî bu maḳûle hengâm-ı meserretde bu ḥaḳîrün telâmîzinden şerâb-ı nazmuñ vaşşâfi u meykede-i ma'ârifün mest-i câm-ı şâfi 'anî bih Mevlânâ Şâfi bu güne târiḥ nazm itmişdi ki naḳl olındı. [Nazm]

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Seḥer ki ḳaşîd-ı ferḥundeyi virdi peyâm-ı Çin
Dimâğ-ı dehri enfâs-i nefisi eyledi müşğîn [26a]

Ġubâr-ı dergeh-i serdâr-ı âlî-ḳadre yüz sürdi
Fezâ-yı gül-sitâna düşdi şân berg-i gül-i nesrîn

Didi el-ḥamdü lillâh itdi sultân-ı ḳader-ḳudret
Senün şadr-ı vezâretde yirün a'lâ-yı 'illiyîn

Zemîn u âsmân ehlin beşâretlerle şâd itdi
Cihânda qalmanı qalb-i ‘adûdan gayrı bir gamgîn

Bu peygâm ile leşker itdi yirden göge dek şenlik
Tüfek fındıklarındur âsmânda encüm u Pervîn

Felek nakş-ı murâd itdi bu gün nerd-i şadâretde
Vezâret mühri oldı hâzret-i Paşaya çün ta‘yîn

Zemânında revâdır istirâhatde olup ‘âlem
Ser-i şimşiri itse gerden-i ‘adâyı ger bâlîn

Huşâl-i Çâr-yâr-ı bâ-şafâdur cümle eţvârı
Şecâ‘at-pîşe şıdķ-endîşe hikmet-bîn u hilm-âyîn

Yazupdur kâtib-i kudret ezelden tāk-ı kadrinde
Mu‘izzü’l-devleti’l-uzmâ melâzü’l-‘izzi ve’t-temkîn

Ne tütîdür lisân-ı hoş-makâli her ne emr itse
Pes-i mir‘ât-ı tab‘ından ider ilhâm-ı haķ telķîn

Revâdır ger huzûrunda midâd u hâmesi olsa
Ser-i müjgân-ı ğilmân u sevâd-ı ‘ayn-ı hürü’l-‘în

Alurdu ayağuñ tozın virüp kuhl-i Şifâhânı
Olaydı serverâ şâh-ı ‘Acemde çeşm-i ‘âlem-bîn

Şikâr eyle hemân murĝ-i revân-ı şâh-ı güm-râhı
Koluñda himmet-i şâhensh-i ‘âdil yeter şâhîn

Senüñ havfuñdan urmuş yire tâcın ceş-i sürh-ser
Degüldür şâhın-ı şâhrâda görinen lâle-i rengîn

Ulu ni‘met bilürdi kâse-lis olmaĝı kapuñda
Ĝazab vaķtinde faĝfüre cebînüñ eyleseñ pür-çîn

İki biçsün hemân tîĝuñ libâs-ı cism-i ‘adâyı
Ki hayyât-ı każâ ol resme itmişdür anı taħmîn

Yararlık eyleyüp diller tütüp başlar keser her dem
Kanı bir ‘arşa-ı ‘âlemde şimşirüñ gibi keskîn

Elinde ber-ķarâr olsun ‘inân-ı devlet u ‘izzet
Seher mihr urduĝunca tevsen-i gerdüna zerrîn zîn [26b]

Kuluñ Şâfi du ‘â itdi beķāñı isteyüp haķdan
El açdı Sidre vü Tübî didi Rûhü’l-Emîn âmîn

İki târih olupdur akña (?) her mışrâ ‘ı bu beytün
İderseñ noktasıyla sâdesin temyîr (?) idüp teybîn

Sinân Paşa-yı server-iķtîdâr oldı cihân içre
Vezîr-i a‘zam-ı şâlih ser-i erbâb-ı ‘izz u dîn

Bundan mâ-‘adâ destür-ı âşaf-râ ve sırdâr-ı serdâr-ı mülk-ârâ cenâbına ri‘âyeten ve me‘mür oldukları hîdemât-ı mebrürenüñ edâsına rağbeten ferzend-i emced maħdûm-ı mâcid-i müstes‘ad ya‘nî nûr-ı dîdeleri Meħammed bige beş kerre yüz biñle kaştamonu sancağı gönderildi ve akrabâlarından ve dergâh-ı mu‘allâda müteferriķalarından diyâr-ı ‘Arabda mütemekkin ya‘nî maħrûse-i ħalebde sâkin Aħmed bige üç kerre yüz biñle Mu‘ammere sancağı lâyiķ görilüp haţţ-ı hümâyûnla buyurıldılar geldi ğıbbe zâlik ümerâ-yı namdârdan ba‘z yarar ve kıviyyü’l-iķtîdâr bigler menzil-i mesfûrden lġara me‘mür ve ġanâ‘im ü nuşretleri murâd edindikleri gibi meysûr olup geldiler egerçi ki menzil-i merķûma varıldıġı ġün ol boġazuñ şu‘ûbeti müzâyaķasından ve cünûd-ı nâ-ma‘dûduñ keşret ve muzâħamesinden ba‘z aħmâl u aşķâl ve top ‘arabalarıylı ħuyûl u cimâl nışfü’l-leyden göçüp memerr-i pür-ħaţarından ‘ubür üzere iken Gürciyân-ı ħıyânet-pîşe ve küffâr-ı zalâlet-endîşeden bir süri ħanâzîr ħariķ-i ‘amme muttaşıl olan [27a] bişeden çıkup tîr u kemânlarına el urup oklu toñuz gibi zarar u gezend kaşd itmişler idi. Lâkin bi-ħamdi’llâh tedbîr-i fâsidleri sûdmend olmayup ümerâ-yı zayġam-tevândan ba‘z heycâgerân-ı bebrvâr hizebr-kirdâr yatışup kelle-i ħenâzîri târumâr ve Gürciyân-ı mekkârı rubâh gibi serî‘ül-firâr itmişler idi ve zümre-i fecere-i melâ‘în ħâsirîn u ħâ‘ibîn bişezâr-ı neket-şi‘ârlarına gitmişler idi sipehsâlâr-ı nîk-kirdâr Tiflîs’e toġru çekildiġi ve ikinci menzilde şafed begine şehâdet toľusu içildiġi ħuşûsâ ser-askerüñ Tiflîs’e ittişâli Van’da bulunan leşkerüñ kemâl-i iħtilâli ba‘dehu ħüsn-i tedbîrleriyle bu cümleñüñ şalâġ-ı aħvâli ve azıķçılaruñ kaķaķ tã‘ifesiyle ceng u cidâli ve Gorki Beg nâmına olan mîr-livânuñ şeref-i İslâmı u Yûsuf ismiyle müsemmâ kılınup beglerbegilerle ħuşûl-i merâmı şerħindedir. Ser-leşker-i şecâ‘at-ķarîn u leşker-keş-i zafer-reh-ber-i şehâmet-rehîn ki menzil-i mezburde mühr-i vezâretle mesrûr ve kihân u mihândan şâdir olan tehniyetle mevfürü’l-ħubûr oldılar. Ba‘d-ez-ân şeh-bâz-ı serî‘üt-ţayerân gibi Tiflîs’e toġru ‘azîmet ve irtesi bir menzil-i cedîdde daġı istirâhat buyurdılar. Pes mîr-livâ-yı şafed ‘Ömer Big dedikleri melik-i es‘ad [27b] ki Çerkesiyyü’l-aşl nâmdâr ve silâġ-şürlüġle bülend-iştihâr olup neşv ü nemâsı Mışr-ı Kâhirede ve devlet u i‘tilâsı Çerkes İskender Paşa merħûme olan ķarabet-i zâhirede vâķi‘ olmuşdı ba‘de hâzâ mîr-i mîrân-ı Şâm olan Ĥasan Paşaya intisâbla şöhre-i ümerâ olup şecâ‘atine iġtirâr u celâdetine iftiħâr iderek elbette her yerde sebük-ser u mütehâlik-i neberd u müteccis sürġ-ser olduġına binâ‘en ol menzilde beş on nefer âdemi ile a‘dâ-yı memâlikine sâlik u ba‘z zehâyir ele getürmege mütehâlik olup ‘asâkir-i manşûreden mehcür u azıķçılara cevelângah olacaķ dâ‘irelerden ba‘id u dür-a-dür olmaġın tãvâyiġ-i sürġ-serândan Kaķaķ Ĥan dedikleri nâ-dân u Gürciyân-ı kerîhü’l-cenândan üç yüzden ziyâde ġüm-rehân bir bişezârdan nâġehân kemâl-i sür‘at ü şitâbla nümâyân olup mîr-i livâ-yı ġâfil bir şa‘b yirde ya‘nî bir ķarye evleri mâ-beyninde nâzil bulunup der-hâl atlanınca ve ol maħall-i pür-ħaţardan çıkup yaraķlanınca kilâb-i mesfûrın (ol şîr-i ġarîn u-i sehm-ġîn üzerine cümleten ħamle ile yakîn) olup tîr u kemân ve nîze-i cân-sitânla her tãrafdan mübâşîr-i rezm ü ceng ve muķâbil u muķâtil-i bî-direng olduklarında mîr-livâ-yı nâm-dâr fi’l-hâl atına süvâr ve tîr-i serî‘üt-te’şîrle muķârin-i kârzâr olup niçesini [28a] kaţtle ħâksâr ve cür‘et u şalâbetini herâyîne manzûr-ı kibâr u şıġâr eylemişken eceli muķadder ve şehd-i şehâdeti mânend-i sükker-i

mükerrer sefer üstinde kendüye tu‘me-i mâ-ḥazar ve simât-ı kaẓâ vü ḳaderden gedâ-yı muḳarrer olmağın ḫalâşı muḫâl u düşvâr olup ol ḫinde şeh-bâz-ı cânı merğzâr-ı behište perrân ve hümâ-yı rûḫ-ı revânı evc-i ‘âlem-i lâ-yemûtta bâl-efşân oldı. *Raḫmetu’llahi te‘âlâ ve evşaleḫü ile’l-cenneti’l-me’vâ*⁶³ egerçi ki erlikle vefât itdi ve Zâl-i dünyâdan şîr-i nerlikle ḳurtuldı gitdi ve lâkin ol demdeki şü-i tedbîr muvâfîḳ-ı ‘aql-ı dil-peẓîr olmayup tek u tenhâ düşüp leşkerden cidallığı ve ol maḳûle kendi nekbetmend ḫânelerine girüp zaḫire-cüyâlığı fehm u idrâke muḫâlîf idüğü zâhir ve mîr-livâ nâmına olanlara bu gûne denâ’et ve zâd u zevâde cüst ü cüsiyle rezâlet bivetchin mine’l-vücûḫ münâsib degül idüğü bâhirdür [**naẓm**]

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

Peşşe çü pür şod be-zened pîl-râ

Bâ-heme tündî vü şalâbet ki üst

[Sivrisinek çok oldu mu, tüm o sertliğine rağmen fili ısırır.]

Mürçeğân-râ çü buved ittifaḳ

Şîr-i jiyân-râ bedrânında (bed’rânend) (püst)

[Karıncalar birlik oldu mu, kükreyen aslana postu deldirirler.]

Ḡıbbe zâlik leşker-i celâlet-mesâlik tarîḳ-i Tiflise sâlik olup ikinci menzilde vâsıl ve âb-ı Kür kenârındaki deşt-i ḫazrada nâzil olduklarında ḳal‘a-ı Tiflis ki içinde mîr-i mîrân ve ba‘z mevâcib-ḫorân [28b] alıḳonaldan berü Sîmon-ı mel‘unuñ ‘işyânı ile âmed şüd tarîḳi yollarında nâ-büd ve eṫrâf u eknâfında kızılbaşdan ve Kızıl-ḳalır nâmına olan müfsidân-ı evbâşdan düşmenân-ı fitne-cüyân eksik olmayup dâ’imü’l-evkât muḫâşara şüretleri mevcüd olmağın vezîr-i a‘zam-ı nâmdâr müşîr-i ekrem-i zafer-kirdâr bu bâbda daḫı rây-ı münîr u Tiflisüñ intizâm-i aḫvâline tedbîr-i dil-peẓîr buyurup evvelâ beglerbegisi nâmına olan Aḫmed Paşa ki sū’-i ḫulḳla menfûr ve ṫamâ’-ı ḫâmla ‘asâkir-i manşüre mâ-beyninde mezmûm u maḫhûr idi. Ḥattâ serdâr-ı mülk-ârâ ḫazretleri ḫavâlî-i Tiflise vâsıl oldukları gibi Tiflisyân bölük bölük şikâyete ve mûmâ ileyhüñ zâlim u zulm ü te‘addîsini ḫikâyete başlamışlar idi ve mādâm ki bu bunda ḫâkim ola âşâr-ı imâret u âbâdânı mün‘adim olmaḳ muḳarrerdür diyü izḫâr-ı tezallum itmişler idi. Felâ-cerem ḫazret-i sipeh-sâlâr-ı muḫterem mezbûrı ma‘zûl ve beglerbegliğini maḫlûl itdükden sonra Gorki Beg ki şecâ‘at u şehâmeti ve kemâl-i şadâḳatle ‘asâkir-i İslâma ḫıdmeti ve Gürcistân melîklerinde cümleden evvel mütâba‘atı *Nuşret-nâmede* beyân olınmıştır. Bu def‘a daḫı bir ḳaç gün muḳaddem şeref-i İslâmla rûşen-râ ve serdâr-ı kâm-kâruñ ism-i şerîfleriyle müsemmâ ḳılınup târiḫ-i mezbûrda Tiflise melikü’l-umerâ ve guzât-ı manşüreye [29a] ḫâkim-i mülk-ârâ buyurulduḳda kibâr u sıḡâr ḫuşuşân Tiflis muḫâfazasında cünüd-ı aḫyâr kemâl-i meserret u neşâṫ ve vüfûr ferḫat u inbisâṫ ḫâşıl idüp min ba‘d Tiflisüñ zabṫı âsân ve ‘adâ leşkeri gâzîlerimizden gürîzân ve ḳazaḳlar ise şimdiden sonra yataḳ yatmadan ḫırâsândur diyü şükr-i bî-kerân u ḫamd-i firâvân izḫâr eylediler. El-ḫaḳ merḳûm Yusuf Paşa ḫadd-ı zâtında şecî’-i bî-hemtâ olduḳdan mâ-‘adâ ol bişezâruñ tâ Gorgiligi ḫâlinden gürg-i mehîbi belki hizebr-i bî-nehîbi olmaḡla Simona ve sâ’ir Gürciyânı maḡbûna ḫavf u ḫaşyet ḡalebe idüp şimdiden sonra bize âsâyiş u râḫat u refâhiyetle bir gice bir menzilde iḳâmet müyesser degüldür diyü te’essüfe ve sâbıḳan kendüler şâdir olan ‘işyân u tuḡyânı tezekkürle telehhüfe başladılar. Li-münşihî:

fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün

Ehl-i tedbîr gerekdür serdâr

İntizâm üzre ola dâr u diyâr

⁶³ Allah’ın rahmeti üzerine olsun ve onu sığınacak yer olan cennete ulaştırsın.

Milketün fet̄hi kolaydur ammā
Zab̄tıdur müşkil olan ey dānā

Mehçe-i rāyet ile İskender
Şarqdan ğarbi ki itdi enver

Buyidi rāy-ı müniri ki ‘ayān
Mülke ehlinden ola fermān-rān

Mülke hüküm eylese bigāne kişi
Bulınur sehv u h̄atā anuñ işi

Yirlüden olsa velikin h̄akim
Mülk olur mekr-i ‘adüdan sālīm

Hüsni-i tedbîr ile h̄akqā serdār
Rāy-ı İskenderi kıldı izhār [29b]

Pes teshîr-i Tiflis ma‘nide anlara mahşûş fet̄-i nefis olup muhtell olan ahvâli işlâh-pezir ve mücmel konulan umûri rāy-ı mülk-ârâlarıyla ğāyet müyesseroldı. ‘Ale’l-huşûş leşkeri tecdid ü tekmil ve yarağ u yat ve zehā’ir u mühimmât kısmı kemā-yenbağî tahşil olındı. Ba‘de zālîk mäh-ı Recebün toközuncı günü ki yevm-i sebt idi mîr-i mîrân-ı dāna haleb beglerbegisi Ahmed Paşanuñ ‘Oşmān-nām vekil-harcı ve elli altmış nefer miqdār âdemi eṭrāfa az kılınmağa ve hālî kıyâyerde bulunan ğılâl kıyularından aleykle zevâdelenmege giderken sabıku’z-zıkr Kazak Han ve üç dört yüz nefer güm-rehān ‘ale’l-ğafle üzerlerine çeküp muhkem cidāl u ceng ve harb u kıtāle âheng olunduğda hikmet Hudānuñdur. Mezbûr vekil-harca hâriciler elinden şehâdet ve beş on nefer kimesneye dahı zaḥm-hordelikle aşâr-ı cerâhat naşib oldı. Egerçi ki ‘adā cānibinüñ hezîmeti ve ekşerinüñ tîr u şimşirle katl u hasâreti ve lâkin anlar keşir ve azıqçılar zaḥm-ı rimâhla kesir olmağın her kesdükleri kellenüñ hâlâş u rehâsı ve ordu-yı nuşret-maḥrûna işâl u inhâsı mümkün olmışdı. Fe-emmā mîr-i mîrân-ı mülk-ârâ ya‘nî Karaman beglerbegisi Hasan Paşa qaravul çarîkiyle reh-peymâ iken zümre-i hâzele vü fırça-ı melâhideye rāst gelip fi’l-hāl harb u kıtāle cür’et ve ceng ü cidāle müsâra‘at itmekle beş altı baş evbâş merbûṭ ve on yedi kelle hâk u hūnla maḥlûṭ firâz-ı nîzelerden izhār ve sipehsâlâr-ı kām-kâr cenâbete işâr eyledi. Egerçi ki zümre-i ‘adādan dil çıkmamağ ve niçesi dil alınup ekşeri kıtāle hâksâr kılınup cān kırtulmamak müyesser idi. Lâkin ol eyyâmda şâh-ı güm-rāhuñ nefir-i ‘āmile gelmesi ve leşker-i zafer-rehberle Tiflis önünde elleşmesi tamām şâyî’ olmağın müşārün ileyh Hasan Paşa pusudan ihtirâz-ı tām ve düşmenüñ hîle vü rîvinden ihtiyâṭ-ı temām üzere oldı fi’l-vâki’ merd-i ‘âkıla lâyıq ve ‘âql-ı kāmile muvâfiğ olan budur ki düşmenini h̄or görüp kuvvet-i bāzûsına iğtirâr eylemeye ve dâ’imâ pusudan teğâfûl ve mekr-i düşmeden tecâhül çarîkini revâ görmeye. [Li-münşiihi]

fa ‘ülün fa ‘ülün fa ‘ülün fa ‘ül
Meşeldür neberdüñ olur erkegi
Erüñ korçağı vü atuñ ürkegi

‘Adü hâlîne vâkıf olsa ‘adü
Ne şeb-hūn müyesser idi ne pusü

Kaçan çıkısa meydāna iş görmiş er
Kafasında a‘dāyı hāzır sezer

Şāh-ı güm-rahūn gelmesi şāyī‘ ve muḳābil u muḳātil olması eşher-i veḳāyī‘ olmağın ser-leşker-i kām-kāruñ gāh u bī-gāh atlanması ve müretteb silāh u timsāh-iştibāh rimāh ile leşkerūñ ol rübāh-ı mekkāra ḳatlanmasıdır [30b] dā‘ire-i ‘arşa-i heycāda noḳta gibi ferd olan merd herāyīne meydān-ı ḫarb u veḡāda reh-neverd ve bīşezār-ı kārzārda bebr-i beyān u şīr-i merdüm-sitān gibi alüfte neberd olup mükemmel yarağ u yat ve müretteb edevāt u ālāt ile hücüm u cenge hāzır ve rezm-i bī-direnge mübaşir olduğdan ḡayrı bād-ı vezān gibi serī‘ü’l-intiḳāl ve āb-ı revān mişāli şāhrā-yı ḳitāle meyyāl olması elbette lāzımdır tā ki düşmen-i dü-rū nāne?⁶⁴ ceng-cū u perḫāş-cū olursa bī-ḫaber u ḡāfil bulunmaya ve añsızın çeng-i cenge giriftār olup çeng gibi enīn u ḫanīni istimā‘ olunmaya ‘ale’l-ḫuşūş serdār-ı ‘ālī-rütbet ve sipeh-sālār-ı zafer-menḳabet olanlara farz u vācibdür ki elbette intibāh u başīret ve terk-i ḫayretle teyaḳḳuz u ḫibret üzere olup a‘dānuñ cünbiş-i menḫūsına nāzır ve düşmenānuñ verziş-i ma‘kūsına dīde-i teraşşudla muntaḳır bulına. Binā‘en ‘ala-zālik leşker-keş-i nuşret-mesālik āyīn-i ceng ü cidālle mütehālik olup mādām ki Tiflis şāhrāsında idiler sürḫ-ser şāhınuñ bī’z-zāt ‘azīmeti ve ol maḳūle şāhrā-yı tenge pehen-deşt-i ceng idüp nefīr-i ‘āmla muvāşeleti şāyī‘ olmağla gāh u bī-gāh tehiyye-i gürūh-ı sipāh u ta‘biyye-i şükūh-ı ḡanīmet-güvāh için leşkeri [31a] Mışrī atlara süvār ve Dımişḳī ḳılıçları bettār (بئار)=çok keskin) ve tüfek-i fetilelerini ejder-i cān-süz gibi āteş-bār idüp sā‘adetle atlanurlar gezerlerdi ve bīşezār-ı Gürcistāni rübāh-ı Gürciyān u ḫanāzīr-i sürḫ-serān tecessüsi ile süzerlerdi. [Li-münşiihi]

mef‘ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün
Bir sürḫ-ser görünse o şāhrāda lāleveş
Aḳın şalardı üstüne dīn ehli jāleveş

Sünniler eyledikde kızılbaşı pāy-māl
Gerdān olur cibāli müzeyyen piyāleveş

Bir şehri mümkün idi çevirmek mücāhidīn
Māhı iḫāta eyleyici cirm-i hāleveş

Neşr: El-ḳışşa ḫavālī-i kār-zārda bir gird-bād zāhir u bedīdār olsa āyā cünūd-i melāhide midür diyü zümre-i mübārizīn bād-ı vezān gibi irişürlerdi ve ol fırḳa-ı ḫār u ḫāşāki tārumār itmege girişürlerdi ve aḳaşı-yı tilāl ve ‘e‘ālī-i cibālde bir ḡubār veyāḫud bir duḫān zuhūr bulsa ‘acebā menzilgāh-ı şāh-ı güm-rāh u dūd-gāh-ı ḫayme vü ḫargāh mı ki diyü berḳ-ı cünbiş ra‘d-ı ḡurenbiş ḡāzīlerimiz āteş-i tīz gibi bī-hevl u güriz yitişürlerdi bu minvāl üzere sekiz gün miḳdārı tehiyye-i esbāb-ı cenge āzmāyiş ve mücāhidīnūñ silāh-ı kāmillerine revāyiş buyurulmuşdı. Li-münşiihi:

mef‘ülü fā ‘ilātü mefā ‘ilü fā ‘ilün
Yel gibi cünbiş eylemeyen cenge yüz yumaz
Zīrā meşel durur şu uyur düşmen uyumaz

⁶⁴ Durū (دروغ): zırh; nāk (ناک): lı, lu: zırh-lı?

Felâ-cerem serdâr-ı nuşret-‘alem cânibinden bu mertebede intibâh ve bu derecede [31b] tehiyye-i sipâh ma‘lûm-ı şâh-ı ekmeḥ-nigâh u mefhûm-ı Gürciyân-ı güm-râh olmağla bi-vechin mine’l-vücûh ḥarekete ve ‘asâkir-i manşûre semtine kaşd-ı gezend ü mażarrata kâdir olamadılar. Ḥattâ **Zegem** ḥâkimi Aleksandır Ḥân ki Levendoğlı dimekle meşhûr-ı Gürciyân olup sabîkâ serdâr-ı sâbîka muvâşalâtı ve cünûd-ı nâ-ma‘dûd ḥavfından nev‘â mütâba‘atı vâkî‘ olmuşdı serdâr-ı zafer-kirdâr ḥâzretlerinüñ mehâbetine tākāt getüremeyüp ve kemâl-i celâdet ü celâletine muḳâbil olacaḳlayın kendüde ḳudret u ḳuvvet göremeyüp ḥavf u ḥaşyetinden temârüz itdi ve rikâb-ı şeref-iktisâbına yüz sürmeden ḥarekât-ı nuşret-âyâtını istimâ‘la gelmege ḳorḳup kendüden gitdi. Zîrâ *el-ḥâyinu ḥâ‘ifun*⁶⁵ meşel-i mütē‘arif idügi ma‘lûm-ı ‘avârif olup sipeh-sâlâr-ı evvele itdügi mekr u firîb ‘asâkir-i manşûre mâbeyninde tevâtüre ḳarîb olmağın muḳâbelesini mücib-i muḳâtele ve mükâlemesini müstevcib-i farz eyledi. [Li-münşiihi]

fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün
Ḥar-ı deştî gelemes şîr-i jiyânunñ yüzüne
Gürg ‘azm eyleyemez bebr-i yabânunñ yüzüne

Ṭoğrusın söyleyelim nîze gibi ma‘reke
İḥtiyârıyla gelür var mı sinânunñ yüzüne

Neşr: Ḥattâ serdâr-ı büzürgvâr cenâbından bu mażmûnda bir nâme-i lâzîmü’l-i‘tibâr gönderilmişdi ki feḫvâsını ifhâmen ve üslûbını i‘lâmen naḳl u tesvidi münâsib görildi. [32a] Şüret-i mektûb-ı mergûbu’l-üslûb emâret-menâb-ı kisrâ-tebâr, eyâlet-me‘âb-ı ḳayşer-medâr baḳiyye-i ekâsire-i zemân naḳiyye-i mülûk-ı Gürcistân a‘nî biḥ Elvend Ḥanoğlı Aleksandır Ḥân *Yessirallâhu ruşdehü bi-ḥayri’l-edyan*⁶⁶ cenâbına aḥsen-i maḳâl olan kelâm-ı şadâḳat-me‘âl oldur ki muḳaddemâ ‘asâkir-i manşûre-i pâdişâhî ve cünûd-ı mevfüre-i nâ-mütenâhî memâlik-i Şîrvân fetḥ u teşḫîri niyyetine ülke-i ma‘müreñüzden güzerân olduklarında ol târiḫde serdâr-ı muḫtâr ve sipeh-sâlâr-ı devlet-yâr olan ḳarındaşımıza kemâl-i ihlâş u iḥtişâş ve vüfur-ı mütâba‘at gösterüp pâdişâh-ı rüy-ı zemîn ve şehriyâr-ı Süleymân-nigîn ḥâzretlerinüñ intibâh-ı ‘atebe-i ‘ulyâlarına arz-ı ‘ubûdiyyet ve izḥâr-ı şadâḳât u mütâba‘at itdügünüzden mâ-‘adâ leşker-i zafer-reh-berün Şîrvân cânibine teveccühlerinde ve muḫaşşalûl-merâm olup yine Erzurum ḫarafına ‘avdetlerinde gerek zâd u zevâdelerine mütē‘allîḳ umürda gerek ‘âlîḳ-ı ḫuyûl ve devvâb ḳismından olan zehâ‘ir-i nâ-maḫşûrda bezl-i maḳdûr ve sa‘y-ı mevfüreñüz zuhûr bulup bu ḫidmetünüz muḳâbelesinde bâb-ı salḫanat-me‘âb-ı pâdişâhîden irsâl-i tiğ-i muraşşâ‘ ve ḫil‘atle ve rızâ-yı cemîl-i pâdişâhî müş‘ir niçe ri‘âyetle iltifât-ı bî-kerân olıup [32b] beyne’l-aḳrân müşârün ileyh bi’l-benân olduğunuz zâhir u ‘ayân olmağla ḫâlâ bu muḫibbünize hem-râh u hem-‘inân ve ḫidmet-i cihâd u gâzâya fermân-berân olan ‘asâkir-i desâkir-sitân ki deryâ gibi bî-kerân idükleri ma‘lûm-ı ḫalḳ-ı cihân ve riğ-i beyâbân mişâli bî-pâyân oldukları mesmû‘-ı ins u cân belki manzûr-ı a‘yan-ı a‘yândur. Felâ-cerem zümre-i kızılbaş-ı nâ-sipâs hezâr bîm u hirâs ve bî-şumâr tazarru‘ u iltimâsla ‘atebe-i sa‘âdet-destgâh türâbına yarar ilçiler gönderüp ve bu cânibe daḫı mirâren u kirâren nâmeleri ve âdemleri gelüp Şîrvân ve Gürcistândan bi’l-küllîyye ferâgatle istid‘â-i şulḫ u şalâḫ itdüklerine binâ‘en âmâdegân-ı ceng u peykâr olan şîrân-ı kâr-zâr ve hizebrân-ı düşmen-şikâr ârzü-yı ceng u cidâl ve taḫassür-i rezm u ḳıtâl ile dâmen der-miyân dest-ber-‘inân olup muntazır şavaş ve her cihetle ḫâzır baş iken ḫâletü’t-taḫrîr ki mâh-ı Recebül-mürecenünñ sekizinci günü idi âb-ı Kür kenârına ḳonıldıḳda ḫidemat sâbîkañuzu

⁶⁵ *Hain korkak olur.*

⁶⁶ Allah dinlerin hayriyla rüşdünü düzeltsin.

şiyâneten ve Tiflis beglerbegisi Aḥmed Paşanuñ sizden ve re‘âyânızdan arz itdüğü rızâ vü şükrânı ri‘âyeten nehr-i mezbûrûñ mümkinü’l-‘ubûr olan yirlerine yarar çavuşlar ve ḥıdmet-güzâr yayabaşılar ḳonılıp mebdâ [33a] ‘asâkir-i nâ-mütenâhînüñ at oğlanları azıḳlanmaḳ bahânesiyle geçüp niçe ḳaryeleri nehb ü ğâret ve ra‘iyyetüñüzi esîr itmekle ḥasâret ideler diyü âb-ı Kurdan ‘ubûra ruḥşat virilmedi ve her çend ki ‘asâkir-i bî-kerân mânend-i bād-ı vezân nehr-i mezbûrdan ‘ubûr itmege tazarru‘-künân oldılar niçe vechle tesliyet cevâbları virilüp ülkeñüze dâḥil olmaları münâsib görilmedi lâkin zâhir budur ki bu câniblere vâşıl olduğumuz mesmû‘uñuz olmışdur ve bâb-ı sa‘âdet-me‘âbına itâ‘at ü şadâḳat da‘vâsın itdügüñüz şâhib-ḳırân-ı zamânüñ leşker-i nuşret-reh-berine ḥizmet ve muvâfaḳat ne derece lâzım idüğü zamîrûñüzde ḳuvvet-i zuḥûr bulmışdur. Felâ-cerem bu ana dek ya bî‘z-zât kendüñüz veyâḥud oğluñuz Mîrzâ ile yarar vekillerüñüz ber-vech-i istiḳbâl ‘asâkir-i ğanîmet-nevâle ittişâl idüp ve ülkeñüz re‘âyâsı ğürûḥ-â-ğürûḥ zâd u zevâde yükleriyle ordu-yı nuşret-maḳrûna bezl-i ni‘met-i enbûh eyleyüp anlara ticâret-i ma‘neviyye ve ğâzilere ma‘îşet-i dünyeviyye farz mertebesinde iken nev‘â ihmâl olındüğü zâhir budur ki orduya vâşıl olmazdan muḳaddem zümre-i ğuzâtuñ ser-pençesine giriftâr olmaları ḥavfındandır. eyle olsa bu maḳûle şübhelerüñ def‘i ve mâ-beynde vâḳi‘ olan vaḥşet ü ḥaşyetüñ ref‘i için [33b] dâmâd-ı nîkû-nihâduñuz olan iftiḥârü’l-umerâi’l-kirâm Aḥmed Big *dâme izzuhu*⁶⁷ nâme-i naşîḥat-nümâmızla irsâl olındı. Pes lâyıḳ-ı devlet ve muvâfiḳ-ı itâ‘at ü mütâba‘at budur ki mu‘accelen bu cânibe muvâşalatuñuz ve re‘âyânıza bu ḫarâfden âmed-şod ḫarîḳine ruḥşat virildüğini beşâretüñüz ve oğlunuz Mîrzâyla yarar vükelâñuz gelip ve menâzilde ‘asâkir-i mevfûre ve cünûd-ı nâ-maḥşûreye ḥıdmetüñüz vâḳi‘ ola ki bunca yüz biñ dilîrûñ tesliyetle zâbtı ve âb-ı Kürdan ‘ubûr itmek isteyen nere-şîrlerüñ bend-i pend ile rabḫı mümkin olup geçen senelerde vücûda gelen ḥıdmetüñüz hebâ olmaya ve ülke-i ma‘mûreñüz ḫarâb ü yebâb olup ğuzâtuñ ḳahrı âteş ile fenâ bulmaya ‘ale’l-ḥuşûş ḫazret-i Ḥan-ı Tatar ya‘nî Muḫammed Giray Ḥan gibi şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr zümre-i yaḡma-perestân-ı çâbüḳ-süvâr ya‘nî üç yüz biñ tîr-endâz-i düşmen-şikârı ‘an-ḳarîb bu câniblere vâşıl ve Gürcistân ḫavâlîsinde nâzil olduklarında anlaruñ daḫı ser-pençe-i ğâretlerinden ḫalâşuñıza emr-i hümâyûn işdâr idevüz ve levâzım-ı ḫuzûr u râḫat ve merâsim-i devlet ü emâretüñüze murâduñıza muvâfiḳ niẓâm u intizâm virüp bu semtlerden çekile gidevüz el-ḳışşa oğullarıñıza ve bize [34a] ve etbâ‘uñıza ve vekillerüñüze bir vech ile ri‘âyetler ve cenâb-ı pâdişâhîden iltifât ü raġbetler zuḥûra gele ki serdâr-ı sâbıḳdan görülen ikrâm ol eltâf-ı bî-ğâyenüñ ‘öşri deñlü olmaya ve anlar eliyle mebzûl olan raġbet ü ihtirâm bizden şudûra gelecek iḥsân-ı bî-nihâye muḳâbelesinde ğüneşden zerre ve deryâdan ḳatre miḳdârınca vücûd bulmaya ziyâdeye tafşîl olunmaḳ lâzımdur. **Naẓm**

Çün nihâl şitâb ne-nişânî

Ber demed mîve-i peşimânî

[Eğer fidan gibi acele etmezsen, pişmanlık meyvesi yetişir.]

Serdâr-ı kâm-kârûñ Tiflîsden ‘avdeti ve yine Tomanîç der-bendine toĝru naḳl [ü] ḫareketi ve dördüncü menzilde Muşṫafâ Paşa ile ta‘biye-i ‘asâkire muvâşalâtı beyânındadır.

Bir seḫergeḫ ki râyet-i zerrîn-i ḫürşîd zirve-i memâlik-i eflâkde zâhir ü bedîd olup zerrât-ı ‘âlem-i ğabrâ mânend-i ‘asâkir-i desâkir-ğüşâ cünbiş ü izdiḫâm ve naḳl ü ḫareket ü ḳıyâm üzere bedîdâr ve âşâr-ı zîb ü zîver ve envâr-ı envâ‘-ı kerr ü ferr ile âşikâr olduğda nefîr-i leşker-i ḳıyâmet-mevâḳi‘ ḫ‘âb-ı nüşîn-i bâmdâda mâni‘ ü dâfi‘ olup ‘asâkir-i pür-şükûḫ izḫâr-ı zenzeme-i enbûh idüp deşt ü hâmûn ü küḫ zîr-i pây-i ketâyib-i ğürûḥ-â-ğürûḫ olduğü ḫinde

⁶⁷ “Onun saygınlığı/itibarı/kudreti daim olsun/sürsün”.

serdâr-ı refî'ül-mikdâr ve her mîr-i mîrân-ı bülend-iştihâr [34b] ve ümerâ-i nâmdâr ve zu'emâ vü erbâb-ı tîmâr Karş cānibine 'avdet ve şiddet-i şitâdan muḳaddem vilâyet-i 'Acem ğâretine 'azîmet niyyeti ile ol gün revân ve muḳaddime-i 'asâkir olan Behrâm Paşa'yı cüyân olup ba'de'z-zuhr müşârün ileyh Behrâm Paşa ve nişf-ı 'asker mikdârı ceng-âzmâ bir şahrâya nâzil ve mühimmât-ı huzûr u râhata mâ'il olduklarında ser-leşker-i zafer-kirdâr bu bâbda rây-ı dil-pezirini gün gibi tâbdâr idüp Tomaniç boğazınıñ şu'ubeti ve küffâr-ı Gürcistânıñ kaşd-ı gezend ü mazarratla anda cem'iyeti şâyi' olmağın mebdâda havf u haşyetlerinden ğayri yola gitdiler ve bîm ü hirâslarından bi'z-zarûre tebdîl-i çarîk itdiler diyü a'dânıñ şemâtetine ve bu yola gelseler geçid vermezduk diyü 'arz-ı cür'etine sebep olmasun için fi'l-hâl yine ol semte mâ'il ve Ecel Suyı-nâm nehr kenârında nâzil ve fâriğul-bâl ve Behrâm Paşa'yla giden leşkerüñ 'avdetine fermân-rân-ı lâzımu'l-imtişâl oldılar. Felâ-cerem 'asâkir-i pür-ḫaşem ber-vech-i isti'câl 'avdet ü irtihâl idüp şebāngâh yaḳîn ve memerr ü ma'berleri ba'z-ı bişe-zâr sehmgîn olmağla egerçi ki şanceretleri (?) ğâyetde ve haşiyetleri nihâyetde oldu ve lâkin himmet-i çâr-yâr-ı ahyâr [35a] boğazı iplülêrdür ol düzdân rîsmân olsun anlara şu'bân ḫuşûşâ 'asker-i) zafer-reh-bere dündâr ve ard süricilik ḫidmetine fermân-berdâr olan ḳaraman beglerbegisi Ḥasan Paşa ve zül-ḳadriyye melikü'l-ümerâsı Muştâfâ Paşa menzil-i merkûmdan göçildüğü gün ki ayuñ on sekizi idi cünüd-ı nâ-ma'düddan fi'l-cümle ba'id ve tebdîl-i eṭvârla ba'z bişezâr arasında bedîd olduklarında kızılbaş-ı evbâsuñ atı ve kendüsi yarar mülḫidleri ve gerçi keferesinüñ tîr-endâz ve heycâ-sâz müfsidler mirâren elleşüp birbirleriyle ḳaçâ görüşüp açmazdan ceng ü cidâl ve ḫîle vü rîv ile ḫarb u ḳıtâl iderek li'llâhi'l-ḫamd surḫ-serlerden ve küffâr-ı saḳar-maḳardan birkaç baş alındı ve niçe evbâsuñ vücûd-ı nâ-bûdı nîrân-ı caḫîme şalındı. Pes leşker-i bî-intihâ ol gün nesîm-i şabâ gibi bevâdî ve sabâsibde reh-peymâ olup bişezâr izdiḫâmından rehâ ve bir deryâçe sâḫiline ḳonlup râhat-ı rûḫ-efzâ bulduklarında melikü'l-ümerâ-i büzürgvâr Menuçehr-i nâm-dâr Key-ḫüsrev-tebâr ya'nî Gürcistân meliklerinüñ aşîli ve zamân-ı Nüşîrevândan berü biḳâ' ve ḳilâ'a temellükle ol zümrenüñ nesîli olup şeref-i İslâmla nâmver [35b] ve Çıldır beglerbegiliğiyle kâmkâr ü behrever ḳılınan Muştâfâ Paşa ve eşher-i ümerâdan Adana ḫâkimi İbrâḫîm Big ki Ramazân oğlu dimekle meşhûrdur ve Cānpolâd Big-zâde ḫabîb Big Kilis sancağı bigidür bunlardan mâ-'adâ leşkere yetişmeyen baḳiyye-i ümerâ ve ḫidmetlerine tekâsül ü ihmâl iden sipâh u zu'emâ menzil-i maḳrûmda vâşil leşker ve dest-büs-ı serdâr-ı kâm-yâb ile ḫuşûl-i merâmları müyesser olup ğâḫ tevbiḫ ü 'itâbla mükedder ve ğâḫ 'afv-ı cerâyimle iltifât-ı bî-ḫisâba mazḫar düşmişler idi. [Li-münşihî]

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
İnşâf mîdur söyleye ey 'âkil ü dānā
Andan Ramazānoğlı gibi mîr-i tüvānā

Sulṫân-ı cihāna ide ihmâl ile ḫizmet
Ser-leşkerine bula sefer şoñına vuşlat

Maḫşûlini kendine ḫarâm itdi ol ebter
Kim oldı ğazâ emrine ihmâli muḳarrer

Bir boy bigi iken bu ḳadar muḫteşem oldı
ḳırḳ elli biñ altını gelür muḫterem oldı

Lâyıḳ mı ide ḫizmet-i şâḫide tekâsül
Söyündürür ocağı oñ şoñ bu teğâfûl

Ġâyetde kerîm olmağ ile ħâzret-i serdâr
‘Azl itmedi kırtuldu ħâzâbdan o ħüneh-kâr

Neşr: Ba‘de-mâ menzil-i mesfûrda Van beglerbegisi Rıdvan Paşa cânibinden yukaru semtün aĥbârına bir ayağlı defter ilinden ve vilâyetinden alınmış bir surĥ-ser geldi a‘dânuñ evzâ‘-i fâside ve ħayâlât-ı kâsidelerini bir bir ħaber verdi
Lâ-siyyemâ dergâh-ı semâ-sîmâdan üç nefer derbân ħaĥt-ı hümâyûnla zâhir ü ‘ayân ve nevâziş-nâme-i pâdişâhî îşâliyle meserret-resân olup sipehsâlâr-ı kâm-kâra beşâset-i mevfûre ve iltifât-ı nâ-maĥşûre ħâşıl oldu ve bu menzilde serdâr-ı sâbık Muştafâ Paşa-yı merĥumuñ Nûrullahu mezce-i vefâtı ħaberi gelip şüyü‘ u zuhûr buldı.

Leşker be vâdî-i güzer bir menzil daĥı cilveger olup tertîb-i dîvân ve cem‘iyyet-i rû-şinâsânla Tebrîze teveccüh niyyet ve şâhla muĥâbeleye ‘azîmet olunduğudur. Vaĥtâ ki mihr-i sipihr-ĥâlî‘ ve ħabâyâ-yı dehr yir yirden lâmi‘ oldu, ber-mücib-i fermân-ı ‘âlî-şân-ı küremâ-kerem-i dîvân ve cem‘iyyet-i a‘yân u erkân olup mâh-ı mezbûruñ on toĥuzuncu ħünü her mîr-i mîrân ve mîr-livâ-i zî-şân serdâr-ı kâm-kârûñ otağında ħâzır ve cevâb-ı müsteĥâb-ı bâ-şevâblarına muntazır olduklarında rây-ı zerrîn ve fikr-i raşînleri bu vâdîde nümâyân ve bevâdî-i ħavâdişden bu ĥariĥle güzerân oldu ki leşker-i cerrâr az kılinmak emrine fermân-berdâr olduğdan soñra rimâĥ-ı ħaĥtâr suyûf-ı tebâr tob u tûfeng-i âteş-bârla Tebrîze toğrı geşt ü güzâr ve türktâz semtlerinde ‘arz-ı ħudret ü iĥtidâr eyleyeler binâ‘en ‘alâ-zâlık kibâr u şığâr ceng ü cidâle mütehâlik olup [36b] Evvelâ azıĥlanmağ sa‘y u diĥkat ve zâd u zevâdeleri ihzârına müsâra‘at itdüklerinde [Li-münşihî]

mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün
Azıĥlanmaduğ âdem o maĥalde
Bir baĥr-ı revân oldu hemân zâd u zevâde

Tedbîr-i cihân-ĝir ile ser-leşker-i muĥtâr
Dünyâyı şa‘îr itdi virüp si‘ri kesâde

Düşîze-şîfat künc-i nihânîde zaĥîre
Ol ĥüsn ü behâ ħaldı naĥş-ı behâda

Bir demde niçe si‘re şatıldı cev u gendüm
Oldı cev ü gendümden o dem narĥ ziyâde

Neşr: Fi‘l-vâĥi‘ bir leşker-keş-i kâm-bîn ki şâĥib-i tedbir-i metîn olup *ĥaddeme‘l-ĥurûc ĥable‘l-vulûc*⁶⁸ muĥtezâsınca bâ‘iş-i ħayât ve sebeb-i âsâyiş ü ĥarekât olan azıĥ kısmını vaĥtiyle ta‘biye ve ‘askerüñ memerr ü ma‘berlerinde zâd u zevâdelerini tehiyye itmiş ola. Ol cünûd-ı mes‘ûduñ herâyine kıvvet-i kıtları kâmil ü kemâl-i ma‘îşetleri ħudret-i muĥâceme ve muĥâsemeye kâr-sâz-ı şâmil olup kendüler ĥab ve niçe dinç ve atları tülek şâhinler gibi kürenç bulunup dâ‘imül-evĥât düşmânı tecessüse ve ceng ü cidâl ve ĥarb ü kıtalle sâ‘at-be-sâ‘at te‘ennüse (?) başlarlar ve şâĥsâr-ı bâğ u râğ-ı kârzârda a‘dâ-yı nâ-üstüvârûñ nihâl-i ħâmetlerine ħâĥ tîr ü şimşîr ve ħâĥî tiğ

⁶⁸ Çıkışı girişin önüne aldı.

ü hadeng u teber çalup nuşret u zafer mîvelerin hâşıl ider qalemler ile berg aşılrlar. Li-
mü' ellifihî

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Göz göz idüp cismi naħlin her kızılbaşuñ hadeng [37a]

Tiğ ü hancer şancılıp yer yer aña berg aşlar

Lâle evrâkıñ perişân itdüğü gibi şabâ

Bir dem içre tağıdur ol zümre-i hün-paşlar

Nesr: Bi'l-cümle bu niyyet-i cemîle ve 'azîmet-i celîle ile mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü ki penc-şenbe idi Qarş şahrâsına gelindi ve bu maqûle tenbîhât-ı fâ' izü'l-berekâta âsâyiş olundu. 'Alel-ħuşuş Erzurum beglerbegisi Meħmed Paşa ve muħâfaza hıdmetinde olan aşhâb-ı ğazâ zînet-i mülk-ârâ ve tertîb-i terbiyet-nümâyâ serdâr-ı zafer-yâb ħazretlerini qarşulamağ ve yollu yollarınca ħuşuşâ kollu kollarınca selâm-ı 'inâyet-nizâmlarına el qavşurmağ vâkı' olmışdı felâ-cerem 'asker-i nuşret-'alem birkaç gün anda daħı şâbit-kadem olup şâh-ı bed-h'âh tarafına cäsüslar gönderildi ħareket-i menħüsü ve qaşd-ı fâsîd-i ma'kûsı ne yüzden idüğü teccessüs olundu. Fe-emmâ ba'z-ı aħbâr-ı şaħiħa ve ħavâdiş-i 'acîbe-i şariħa zâhir oldu ki şâh-ı ekmeh-nigâh ve 'asâkir-i melâħide- güm-râh revâne-i menzil-i qarîb olan Arpa Çayırı-nâm maħalle gelip sipehsâlâr-ı kâm-kâruñ cür'etinden ve 'asâkir-i zafer-kirdâruñ 'Acem memâliki ğâretine 'azîmetinden tamâm ve hemm-nâk olup Tebrîzden rihlet ve beyân olunan menzilde iķâmet eylemiş ve rüz u şeb envâ '-ı bîm ü hirâsla [37b] leşker-i nuşret-reh-ber cânibine nâzır ve üzerine hücüm olınsa mücâdele ve muħârebeye âmâde vü ħâzır olup çeşm-i bed-bîni yollar gözetmekde ve qaravul emrine bi'z-zât kendüsi muqayyed olup küşiş itmekde imiş kezâlik serdâr-ı nuşret-mesâlik daħı 'asker-i İslâmı tehiyye ve qaravul mühimmâtını şebân-rüz ta'biye idüp her mîr-livâya iķdâm ve her bir melikü'l-ümerâya ihtimâm buyurmuşlar idi ki ħuşuş-ı mezbûrı mücerred âlây bigilere i'timâd itmeyeler ve leyâlî vü nehâr a'dâ-yı rubâh tarafına göz kulağ çtutup h'âb-ı ħargüşına i'tikâd itmeyeler: **Nazm:**

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

Merd olan düşmenin qafâda bilür

Ğaflet uyħusun ihtiyâr itmez

ħacle-i zen mişâli çâderde

Er olan kendin istitâr itmez

Qaravul beklenür diyü uyumaz

'İzzet?-i ğayra i'tibâr itmez

Bu ħâletde muşannif-i kitâb yine bu inşâdla belâğat-ħiṭâb oldu ki ğazel-i âbdârı pesendide-i aħbâb ve şî'r-i cevâhir-nişârı ber-ġüzide-i ħullân u aşhâb idüğü tevâtüre yitişdi şî'r

mef'ülü fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün

Bir göz yumup ki 'azm iderüz Naħcivân'a dek

Şâhuñ gözin açar qovaruz İşfahân'a dek

Çok fırsat el virür niçe qanlar revân olur

Leşker ki cân atup ğide bir kez Revân'a dek

Ser-keşleri getürmege bir bir keşân keşân
Kullâb-ı qahrumuz yitişür Qumkeşân'a dek [38a]

Şıgmaz Demür qapulara şîrânumuz bizüm
Geşt ü güzârumuz tayanur Şîrvân'a dek

Serdârumuz ki Rüstem-i Destân-ı aşrdur
Gitsek 'aceb mi şevq ile Mâzenderân'a dek

Bu esb-âyîn-i türktâzı gelüp bizden öğrenün
Gâretgerân-ı hâzret-i Tâtâr Han'a dek

'Âlî şalınsa bir begümüz surh-serlere
Eyler yüz aqlığın Qarabağ-ı Muğâna dek⁶⁹

Ğurre-i şa'bânun ikinci sâ'atinde semâvât birinden ba'z-ı 'alâmât-ı âteşin zâhir olup temcîd zamânına dek tâbdâr ve ordu-yı nuşret-maqrûn üzerinde tâli' ü bedîdâr olduğı mağaldür bir şeb ki dürd-nüşân-ı havâdiş-i eyyâm ve peymâne-keşân-ı mecâlis-i şuhûr u a'vâm. Nazm

Mâh-ı şa'bân qadeh ez-dest me-neh k'in hürşid
Ez-nazar tâ şeb-i 'îd-ı ramazân h'âhed şod

[Şaban ayında kadehi elinden bırakma; zîrâ bu güneş Ramazan bayramı akşamına dek gitmeyecek.]

Neşr: Fehvâsınca hilâl-i şa'bânı şarâb-âlûde bir dilim nân ve hey'et-i hâleyi süfre-i mey-zedegân gibi mestân-ı hâkiyâne nümâyân ve nuql-i nücüm-ı bunduq-rüsümü evrâq-ı bahâr-ı bādâm-şifatında perişân eyledi. Âftâbe-i âftâbdan rîzân ve zevraq-ı mâh-ı nevdan dâmen-i eflâke revân olan şafaq hün-âbesi ki bir baqmada reng baqmada zâhir u 'ayân ve bir nazır[ada] bâde-i erğuvân meşâbesinde menzûr-ı a'yan-ı a'yân idi. Felâ-cerem ehad gecesi ki ğurre-i şa'bândı ikinci sâ'atde hem-reng-i hün ve nümüne-i şarâb-ı gülgün sipihri-i nîlgünde (Yazma nüshada 38b ve 39a yok.) [38b] bir âteş-i surhfâm manzûr-ı enâm-ı eyyâm olup ğarbuñ cânib-i yemininde üç bölük nâr-ı süzân resminde 'ale'l-huşuş ordu-yı zafer-maqrûn havâlisine havâle belki muqâbil ve muhâzisinde manende-i hilâl ü hâle zâhir ü bâhir olduğda mücib-i dehşet-i zevîl-enzâr ve müstevcib-i hayret-i ulû'l-ebsâr olup bu ayun ğurresinde bu maqûle 'alâmet-i âyîne-güne-i havâdişe delâlet eyler ki diyü tebaşşürde ve niçeler 'acebâ surh-serlerden ile'l-ân basî-i hâke dökilen qanuñ 'aks-i meydür ve yahûd sebzezâr-ı âsumânide açılmış erğuvan-ı bahâr mıdur diyü tefekkürde ve ba'zılar âyâ nûr-ı tecellî-i ilahîden erâ'ik melâ'ike âteşi mi düşmişdür yoksa bu ğurre-i ğarrâda qaşa-i âsmânî vâki' olup şehri mi tutuşmuşdur diyü taşavvurda [Li-münşihî]

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Oldı etraf-ı mâh-ı nevde 'ayân
Qana mâ'il bir âteş-i süzân

⁶⁹ İ. Hakkı Aksoyak, Gelibolulu Mustafa Âli, Divan II, Sources of Oriental Languages and Literature, Harvard University, 2006, C.2. s. 145.

Alev-i mâhı gördiler ma'lûm
Şehre od düşdü şandı ehl-i nücûm

Nesr: Bu hâletle tâ zamân-ı temcîde dek tûrdı havâş ve 'avâm ise niyâz u tazarru' ile dergâh-ı haqqâ yüz urdı. El-hağ delîl-i mekr u fiten u 'alâmet-i harb u mihen olup şe'âmeti 'Acem diyârına ve a'zam te'sîrâtı Gürcistân kenârına idüğü kütüb-i melâhimde(?) beyân olunmuş ve ba'zıları kovılunca şe'âmeti Şâm canibinde bir hâriciye maḥşûş idüğü [39a] tahkîk ve tedkîk kılınmış. *Allâhumme havâlînâ ve lâ 'aleynâ*⁷⁰ serdâr-ı âşaf-râ hazretleri yoḡlama tenbiyye idüp her melikü'l-umerâ ve her mîr-livâ ve sipâh u zu'emâ izhâr-ı ḡayretle cebelülerüñ yoḡladup lâ-siyyemâ bölük ḡalkı fırkası ve yeñiçeri zümresi âyîn-i kâdim ve kavânîn-i selâḡîn-i vâcibü't-ta'zîm müsted'âsınca yoḡlanup üslûb-ı zînet ve zîver-i ma'âric-i i'câzdan bâlâ-ter olduḡı maḡaldür 'âdât-ı kâdim-e-i mülûk ve ihtiyârât-ı selâḡîn-i heycâ-sülûk belki kâ'ide-i lâzıme-i harb u kıtâl ve fâ'ide-i mühimme-i ceng ü cidâl bunuñ üzerinedür ki 'asâkir-i nuşret-i şükûh kaḡarat-ı emḡâr gibi gürûh-â-gürûh zemîn-i neberd u ḡâye nâzil ve basîḡ-i ma'ârik ü heycâyâ vâsıl olduklarında evvelâ bir def'a yoḡlama ideler ve kihân u mihânüñ ḡayret ve iḡtidârını ma'lûm edinelir ba'd-ez-ân bir daḡı 'avdetde ve ḡîn-i icâzetde yoḡlayalar ki bu mâ-beynde ḡıybet idenlerüñ cerâ'imî zâhir ola ve müfredullâh sefer seferleyenler anlaruñ maḡlûliyle menfa'at ve behre bula. Binâen 'alâ-hâzâ serdâr-ı şâḡib-râ ve sipehsâlâr-ı şâḡib-zekâ bu bâbda fermân-ı lâzımu'l-iz'ânını zümre-i mücâhidine işḡâ ve emr-i celîlü'l-unvânına fırka-i mübârizine nidâ itdürüp Ḳarş şahrâsında nâzilken yoḡlama [39b] tenbiye olıñduḡda deryâ-yı 'asâkir-i ḡuzât nesâ'im-i ḡayret ü ḡamiyyetle ḡarekât idüp kimi cebe vü cevşenine şayḡal u cilâ virmeḡde ve kimi silâḡ ve rimâḡ tekmlîne küşîş itmeḡde 'ale'l-ḡuşûş her melikü'l-umerâ ceng-âzmâ kullarını mâḡîler gibi zırh-püş itmede ve her bir mîr-livâ şeh-bâz-ı evc-i ḡazâ olan âdemlerine üskûf-püş şâḡinler gibi miḡfer giyürmede kezâlik sipâh u zu'emâ izhâr-ı ḡayret-i bî-intihâ idüp sefer yaraḡıyla görñmede ve kılıç gibi ilerü çekilmek için ḡâḡ u bî-gâḡ yararlıḡını 'arz eylemede daḡıka fevt itmedüklerinden mâ-'adâ 'âmm-e-i yeñiçeriyân-ı bâb-ı a'lâ ve kâffe-i sipâhiyân-ı dergâh-ı mu'allâ bölük bölük lâzımelerini tedârûke ve fevc fevc zîb u zînet mühimmâtına tehâlûkle muḡayyed olup âyîn-i zîver ü şöhret bir derecede mükemmel oldu ki çeşm-i aḡvelden ḡayrı nazîrini görmüş degül ve kavânîn-i zînet ü şevket bir ḡabaḡada müretteb kılındı ki devr-i dîde-ver daḡı bu maḡûle cem'iyete irmiş degül li-mü'ellifihi

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Ḳutdı cihât-ı sitti mühimmât-ı ḡumḡurâḡ
Şöhretle ḡoldı seb'-i semâvât u nüh revâḡ

Gitdi şadâ-yı velvele-i kûs-ı Rûmiyân
ḡüş eyledi ḡicaz u Şifâḡân u tâ 'Irâḡ

Bir yire gelse niçe selâḡîn-i nam-dâr
Zînet yolında ancaḡ olurdu bu ittifâḡ [40a]

bu minvâl üzere melikü'l-umerâ ve mîr-livâ zümresinüñ taḡt-ı taşarruflarındaki ḡaşlaruñ her beş biñine bir müsellaḡ şîr-i ner ve zu'emâ fırkasıñuñ her dört biñine bir cebelü nöker ve erbâb-ı tîmâruñ her üç biñine yat u yaraḡı mükemmel bir şâḡş muḡarrer olup âyîn-i Âl-i Oşmân ve

⁷⁰ Allah'ım bize bela verme/bizi belalardan korusu.

kavânin-i cihân-sitâni zemîn ü zamâna ve hâzîz-i hâk u zirve-i âsmâne müşâhid ‘ayân olduḡda mü’ellif-i kitâb yine bu Şi’r-i müsteṡâbla hâzır-cevâb oldu Şi’r:

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün
kırmızı bayraklar açdı Őanmañuz merdân-ı ceng
Mevc urur hün-ı ‘adüdan bañr-ı bî-pâyân-ı ceng

Surh-ser tâcı Őurâhi kelleler sâgar Őunar
Nukl-i bezm itse tuḡuñ kundaḡların meydân-ı ceng

Cüst ü cü eyler ‘adüyü tiḡlar kan derleyüp
Hancer-i bürrân zebân-ı hâl ile dir kanı ceng

Güy u çevgân lu‘bını seyr eylesün her surh-ser
Tiḡler çalduḡça her bir kelleye çevgân-ı ceng

Zâl-i merd-efgen ne ‘avretdür diyüp dir her dilir
Rüstem-i Destân-cengem Rüstem-i Destân-ceng

Kimisi dirlik bulur kimisi ‘ömr-i câvidân
Muttaşıl luṡf üzredür ḡâzilere dîvân-ı ceng

Rezmḡahuñ bunca yıldur fâris-i yekrânıdur
Az olur ‘Âli gibi bir merd-i hikmet-dân-ı ceng

Pes leşker-keş-i nâm-dâr kümeyt-i celâlet-licâmına süvâr olup ferden-ferdâ yoḡlamaya me’mür olan dilrân-ı veḡa ‘ale’Ő-Őabâh atlanup ol meyâdin-i fesihâtü’l-ercâda alaylar baḡlanup zâhir u hüveydâ olduḡları gibi evvelâ serdâr-ı kâm-kâr yeñiçeri ḡolına geşt ü güzar buyurup [Li-münŐilhi]

[40b]

fe ‘ilâtün mefâ ‘ilün fe ‘ilün
Gördi bir zümre-i tüfeng-endâz
Niçe biñ Şeh-levend-i heycâ-sâz

Cümlesinüñ fetilesi süzân
Şanasın ejder-i Őerâr-efşân

Bir çakım kav-ı neberde her bir merd
Yanar od ṡoldı câyḡah-ı neberd

Başlarında ol üsküf-i zerrîn
Nûra ḡarḡ itdi yiryüzünü hemîn

Harbeler ceng u harbe hep hâzır
Hıdmet-i nize de degül kaŐır

Yutdı bir ħabbı her tūfeng evvel
İde germiyyet ile tā ki cedel

El-kışşa tūlü‘-ı şemsden daħve-i kübrāya varınca, ol gürūh-i pür-şükūh ancak tōlaşıldı ve bir ucından bir ucına üç sā‘ate dek güçle ulaşıldı ħuşūşā sipeh-sālār-ı kām-kār selāmından şoñra bir vech ile şenlik eylediler ki li-mü‘ellifihî:

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Yiryüzün tūtdı ol dem içre hemān
Ra‘d u berķ u şavā‘iķ u zulumāt
Her tūfek finduđı dökildi yere
Şanki bārāndı yağan ķaķarāt

Neşr: ‘Ale‘l-ħuşūş üç yüz pāre darb-zen ki her biri bir ejder-i merd-efgen ve şu‘bān-ı heycā-şiken olup tamām yarağlanmış ve tūfeng-endāzlaruñ germiyyeti āħirine şağlanmış idi der-ħāl her ra‘d-endāz-ı mümtāz fetīl-i mār-peykerini ‘alev-perdāz idüp duđān-ı nīlgūmı zāhir ve a‘yān-ı muĥārebe fī‘l-cümle bāhir olduğda [Li-münşiihi]

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Şoğdı başına şanasın her tōb
Bađ-ı rezmūñ benefşesin tōb tōb [41a]

Biribirine girdi yirle gök
Tūtdı dūnyāyı na‘ra-i āşūb

Ba‘d-ez-ān leşker keş-i kār-dān bölük ħalkı cānibine nigerān olup iki sā‘at miķdārı anları dağı deverān ve selām-ı ‘ināyet-nizāmıyla iltifāt-ı bī-kerān idüp bu uslūb-ı mergūbı mūrā‘āt beglerbegiler ķolında bir iki haftada belki bir ayda müyesser degüldüğini taĥķiķ ve işbāt itdüklerinden şoñra mīr-i mīrān olan zevāt-ı küberā selām-ı beşāret-resānlarıyla iktifā idüp her birine ikişer umūr-dīde çavuş ve birer müteferriķa-i ser-ā-ser-pūş ta‘yīn buyurup anlar dağı mücerred cebelūnūñ a‘dādın şaymağla ne anki an ki ismini ve resmini yazmağla yoğlayup bu mühimmi dağı bu vechile itmām ve cenāb-ı müsteţābına ‘arz u i‘lām eyledüklerinde lāyık-ı taĥşīn olanlara taĥşīn ve müstaĥaķķ-ı nefrīn olanlara istimālet-i güzīn buyurilup ħiç bir ferdi remīde ve ‘azl u itāb u envā‘-ı iķābla rencīde ķılmadılar. Li-mü‘ellifihî:

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün
Serdārımız ki ehl-i kerem ‘ayb-pūş ola
Ceng eylese ‘adūyile deryā ħurūş ola
Meydānda sürĥ-ser didüğüñ ķaĥbe zenlerüñ
Merdān elinde kelleleri cāmı boş ola

Neşr: Ve bi‘l-cümle izdiĥām-ı merdān ve müzāĥame-i dilīrān bir derecede idi ki piyadelerden bir kaç nefer [41b] zīr-i pāy-ı mevākibde ĥāke berāber ve āsīb-i raĥş-ı tündle ĥāksār ve zīr ü zeber vāķı‘ olup az ķaldı ki nüfūs-ı müslimīnden çok kimse telef ola ve niçe mübārizinūñ demleri heder olup büte-i bedenleri ĥadeng-i merge hedef ola ve bu ĥīnde zīb u zīvere nāzır ve ‘asākir-i müslimīne nigerānla bāhir olan Maķşūd Ađa-nām kıızılbaş ve aña mūrāfaķatla gelen zümre-i evbāş deryā-yı ĥayrete ĥarīķ ve āteş-i ĥavf u ĥaşyetle ĥarīķ olup bir derecede mebhūt u

lâl u meskûru'l-hâtır u keşîrû'l-bâl oldılar ki Rûmîlerûn sefer-i âhîrindeki hareketleri sâ'ir leşkerûn evâ'il-i 'azîmetlerindeki germiyetleri gibi olmayup niçe vech ile efvün ve cünbişleri günden güne şecâ'at-nümün idüğini t'accüb eylerlerdi ve şîrzime-i kıvıldaş bunlaruñla âheng-i perhâş eylemek hâta-yı fahişdür diyü hafıyyeten ve 'alâniyyeten birbirlerine söylerlerdi. Serdâr-ı 'adâlet-âşâr Qarş şahrâsında nâzil-i celâlet-şî'âr iken ba'z-ı müstahikqîn-i kibâr u şîğâr ve eşrâf u ahyârdan evvel fırsatda istid'â-yı hûkûk itdüklerinde bi-hasebi's-şer' hâlâsına emr-i şerîfleri ve **Erzurum beglerbegisi Mehmed Paşanın Qarş kolları talebiyle [42a] teftişine fermân-ı münîfleri ba'dehu Qarş müstakîl beglerbegilik olması münâsib görölüp Silisre begi hâzar bege tevçih-i lañfleri zikrindedür** Vülât-ı 'âdil ve hûkkâm-ı bî-mu'âdil ki herâyine mir'ât-ı naşfetden ehl-i rû'yete görünmeleri ve âyîne-i 'adâletde aşhâb-ı hâcete 'arz-ı dîdâr-ı şadâkat itmeleri ehemm ü elzem idüğü gün gibi zâhir ve dâ'ire-i fehm u idrâkde dâyire vü erbâb-ı 'uqûl mâ-beynlerinde şâyî' ve mütebâdirdür. Hattâ ba'z-ı kuẓât ve 'adle mâ'il olan vülât hîn-i hûkûmet ve icrâ-i şerî'atde evlâd u ihvânını gayrilerle bir gördükleri belki anlar huşuşunda kendülerden töhmeti def' ve râyiha-i meyl ü muhâbâyı meşamm-ı eşhâb-ı agrâzdan ref' için sa'y ü diğkatlerini ziyâde ve levh-i zihnlerini nuqûş-ı ihmâl ve ruhsatdan sâde kaldukları mütevâtirdür. Felâ-cerem vezîr-i a'zam-ı muhterem ve destûr-ı mu'azzam-ı muhteşem şa'âdetle Qarş şahrâsında şâbit-kadem iken fuqarâ vü aġniyâdan ba'z erbâb-ı hâcât beglerbegilerden ve beglerden ve 'asâkir-i manşûre-i zafer-rehberden her kimden ki hağ taleb idüp şer'ile hâlâsın murâd idindilerse berr-muktezâ-yı 'adâlet-i kâmile müsted'â-yı naşafet-i şâmîle yarar ve kâr-güzâr çavuşlar ta'yîn buyurup meclis-i şer'-i şerîfe gönderdiler ve bi-hasebi's-şer' zimmetinde hûkûk zâhir olup [42b] edâsına ta'annüd idenlerden her vech ile yüz döndürdiler. Hattâ birâder-i mihterleri ki Rum beglerbegisi Maġmûd Paşaydı şikâyetçileri gelmiş olsa himâyet itmezlerdi ve ferzend-i rûşen-güherleri ki Muġammed Beg gibi dürr-i yektâ idi andan daġı hağğ taleb olınsa meyl ü muhâbâyı şıyânet itmezlerdi. Li-mü'ellifihi:

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Kimseyi redd eylemezler bir 'aceb der-gâhdur
Lâ-cerem derbândan istiğnâ ider dîvân-ı şer'

Nice irgürsün tarîğ-i hağğa zâlimler gezend
Çün 'adâlet tiğini elden kıomaz merdân-ı şer'

Cüy-ı eşki ağsa bir maẓlûm-ı miġnet-dîdenin
Sînesinde dürr ider her kıağresin 'ummân-ı şer'

Bu minvâl üzre aşhâb-ı mühimmât niçe yıllık hağklarını işbât ve 'asker cem'ıyyetini farz-ı fırsat-ı fâyizü'l-berekât idüp umerâdan ve aşâğır u kuberâdan her kimde hağkları var ise sühûletle aldılar ve devâm-ı devlet-i pâdişâhî du'âlarına muvâzebetlerin arturdılar egerçi ki eyyâm-ı müsâferet ve hengâm-ı nağl u rihletde herkesün muzâyâğa ve zârûretleri ve isti'râz huşuşuna müte'allik umûrda 'adem-i mu'âvenetleri muğarrer olmağla küllî ta'ab u meşakğat ve nuqûd tedârükünde kemâ-yenbağî 'usret çekmişler idi ve bu sebeble sâlâr-ı 'adâlet-yâr hâzretlerine nev'â âzürde-hâtır ve pejmürde-havâtır olup bizi ta'cîz ve taziyik itdiler. ġıdemât-ı mebrûreye müte'allik olan teşvikimiz ta'vik itdiler diyü birbirleri mâ-beyninde ilüp çekmişler idi [43a] ve lâkin anlaruñ ihtiyârı şer'-i şerîf-i Aġmed-i Muġtârı temhîd idüp ucûr-ı bî-gâye ve meşûbat-ı bî-nihâye tağşil itdiler ve tarîğ-i şer'-i metîn ve şâh-râh-ı dîn-i mübînde naşafet u 'adâletlerini mücib olan aġkâmı yürütdiler ma'a-hâzâ dâinler fuqarâ medyûnlar umerâ vü zu'emâ ya'nî hağğ taleb idenler zu'efâ ve hûkûk edâ idecekler aġniyâ olmağla ol ihtimâlât mündefi' idüğüne ve çendân

zarûret çekmedükleri müşbet olup mücerred fuqarâ müntefi' idüğüne 'uçalâ müteffik u müctemi' idi ğbbe zâlik Qarş muhâfazasıyla alıkonulan Meħmed Paşanuñ serdâr-ı sabık zamanından maqbûzâtı ve bi'l-küllîye meşârif-i lâzıma ve vâridâtı yirli yirinden görilmek lâzım idüğüni Qarş qolları muṭâlebe itmekle ve kendüye virilen ħazâ'in ü zaħâ'irin defterleri şıḥhata çıkmak mühimm idüğü kirâren ve mirâren söylenilmekle sabıkâ Diyârbakırnuñ mâl defterdârlığından dergâh-ı 'âlî-i müteferriķası olan kaytâs-zâde Aħmed Efendi dâme 'uluvvehu ħuşuş-ı mezbûre me'mûr-ı bâhir ve kızât-ı müteşerri'in ve velât-ı müteverri'inden iki müfettiş-i nâdir ve dergâh-ı mu'allâ çavuşlarından bir kâr-âzmüde mübâşir ta'yin buyurılıp zimmetine lâzım gelen meblâğ u ğalle-i mîri için alınduğdan soñra zü'l-ķadriyyelüden ve ğayrdan ba'z kimesneler zevât-ı kıayimden (doğru kişiler) ve atdan ve toğandan niçe nesne taleb idüp zimmetlerine ve âdemleri zimmine [43b] şer'-i şerif muķtezâsınca niçe ħuķûķ lâzım gelmeğın anlar daħı alvirildi ve mübteğâ-yı 'adâlet olan umûr-ı bi'l-küllîye görüldi ba'de ħal'a-ı Qarş ki kilid-i Farsdur müstaķil beglerbegi naşb olınuğı taķdîrce hem mü'ekkid-i bünyân-ı dîn u devlet ve hem mümeħhid-i erkân-ı zabt u mülket olduğdan mâ-'adâ bir beglerbegilik yer fetħ olınmış olup a'dânuñ kıahr-ı tâmmına bâ'iş ğuzâtuñ nuşret-i zâfer-fercâmına sebep-i ħâdiş fehm olınmağın mâh-ı şa'bânuñ on toķuzuncı ğünü ki penc-şenbe idi Qarş müstaķil beglerbegilik oldu ve eyâleti Silisre sancağı begi olup Ħüsrev Paşanuñ dâmâdı olan ħızır bege buyuruldu. El-ħaķ bu hencâr-ı üstüvâr muvâfiķ-rây-ı büzürgvâr olup pesendide-i eşraf-ı rüzğâr ve ber-ğüzide-i ârâ-yı ebrâr idüğü ma'lûm-ı kibâr u şığâr oldu ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci ğünü ki yek-şenbe idi şâh-ı bed-ma'âş tarafından şulħ ricâsıyla [...] -nâm ilçisi ğelüp a'dânuñ ħavf u ħaşyetlerine ve risâletle gelenleruñ dehşet ü vaḥşetlerine sebep olmaķ için toblara âteş virildi ve darb-zenleruñ şadaları tâ 'ayyûķa irdi. [Li-münşiihi]

fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Otun atuşdırınca her bir toğ
'Askeri tutdı na'ra-i âşüb

Eyleyüp ħalka 'arz-ı germiyyet
Darb-zenler tutuşdı bir nevbet

[44a] Ser-leşker-i kâm-kârnuñ şiddet-i şitâdan soñra cânib-i Erzuruma 'azîmeti ve 'Acem şâhu Ħudâ-bendenüñ vaşf-ı ħâlî ve ħikâyeti ve 'asâkir-i manşürenüñ yoklama ile meserreti ba'de ħu sipeh-sâlâr-ı kâr-dan ber-mücib-i fermân-ı fermân-rân Erzurumda kıapu ħalkıyyla ikâmet idüp beglere ve beglerbegilere icâzeti beyânındadır. Vaķti ki mâh-ı ramażânü'l-mübâreküñ ğurresi ğuzerân ve şiddet-i şitâ kıatarât-ı berf ü bârânla şitâbân ve aşâr-ı sermâ ve zemistân ğün ğünden mütezâyid idüğü 'ayân oldu, 'ale'l-ħuşuş şâh-ı sürħ-serân Arpa Çayırından ğurizân ve kıazvîn cânibine çekilmekte bi-şabr u samân olduğı şüyü' u zühûr buldı sâlâr-ı nuşret-yâr ikinci ğünü râħil-i celâlet-dişâr ve Erzurum cânibine 'âzim-i sa'âdet-şi'âr olup mâh-ı mezbûruñ altıncı ğünü ki rüz-ı şenbe idi. Ħorâsân Baba-nâm menzile vâşıl ve mezâr-ı müteberrikesi ziyâreti ile şâd-mân u ħoş-dil olduğlarından soñra Erzurum beglerbegisi Meħmed Paşa ki 'asker Qarş ħavâlîsinde iken şâkileri bisyâr ve müteşekkileri bi-şümâr olup 'adâlet-i kâmile müsted'âsınca 'azl olınması lâzım ve mîr-i mîrân zümresinüñ niçeleri manşıb-ı mezbûr için muvâzıb ve mülâzım olmağın ol rüz-ı pîrüzda Meħmed Paşa 'azlle pür-ğam ve ħüsrev Paşa [44b] Erzurum beglerbegiliğyile ğuşâde-ħâtır u ħürrem buyurılıp âyin-i Oşmânî ve kıavânin-i cihân-bânî mübteğâsınca dest-büsle şâd-kâm ve iltifât-ı şeref-me'nüsle muħaşşâlü'l-merâm kıılınuğdan soñra beglerbegiler ve begler arz-ı ħulûş ve tehniyete ve nevbet-i ħüsrevâne şadâ-yı tağl u nefirle leşkerüñ kibâr u şığârına beşârete başlayup tariķ-ı âmed-şod her tariķle kâmil ve

dād (u) istād vādîleri ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i pâdişâhâneyi şâmil olmağla bir kaç gün ol menzilde ikâmet ve eyyâm-ı şıyâmı teşrîfen istirâhat-ı leşkere ruḥşat buyurılıp tâ ki mâh-ı mesfûrûn on ikinci günü geldi ve ‘alâ’im-i şitâdan herkese ḥavf u tağayyür muḳarrer oldı felâ-cerem ol menzilden daḥı göçildi ve ara ... Ḥasan Ḳal’asına gelinüp ‘ıyd-ı şerîfe dek ikâmet olındı. Fi’l-vâkı’ şâh-ı nâ-üstüvâr gâyetle ğaddâr u mekkâr idügi ma’lûm-ı kibâr u şığâr olup mebâda ğâret-i belâda cür’et ve leşker-i İslâm tağılmıḫdur diyü fitne vü fesâda mübâşeret ide diyü ḥüsn-i tedbîrle Ḥasan Ḳal’asında ṭurıldı ve ol maḳûle ihtimâlât mündefi’ olunca kemâl-i râḫatla oturıldı. Bu minvâl üzere ‘ıyd-ı şerîf geldi ve serdâr-ı kâm-kârûn simâṭ-ı ni’meti çekildi ve leşkerüñ kihân u mihânı taḳbîl-i eyâdiyle muḫterem oldı [45a]. Bir kaç gün muḳaddem cünüd-ı mevfûre yoḳlanmıḫ ve her mîr-i mîrâna birer mütefferîka ve ikişer çavuş ta’yîn buyurılıp mevcûd u nâ-mevcûdlarında diḳḳat olunmıḫ bulunmağın rûz-ı ‘ıyduñ ikinci günü ‘askere icâzet ve begler ve beglerbegiler kışlaya gitmelerine ruḥşat bâ-ḫuşuş sefer mühimmâtını tecdîd itmelerine işâret ve Erzurum beglerbegisi ḫüsrev Paşaya Ḥasan Ḳal’asında kışlamağla beşâret ve kendüler der-ğâh-ı mu’allâ ḳullarıyla Erzurumda niyyet-i ikâmet buyurduḳları gibi âvâze-i ferḫat u neşâṭ herkesüñ şımâḫ-ı cânına vâşıl ve dervâze-i meserret u inbisâṭ bay u gedânıñ merkez-i vücûdı dâ’iresine dâḫil olup bir ṭurfe ḫâlet zâhir ve bir özge beşâset mütebâdir oldı ki herkes âlâm-ı müsâfereti unuttı ve sa’âtiyle kışlasına toğru duḫân-ı âteş gibi dütdi. Şöyle oldı ki beglerüñ ḫaşşa ḳullarından ğayrı kimseleri ḳalmadı ve beglerbegilerüñ yanlarında sipâh u zu’emâ ḳısından bir ferd bulunmadı. Bu ṭarîḳle müzâheme-i nüfûsdan yollar bağlanup teng oldı ve teḳâdüm-i cüyüşdan zemîn u zamân her cihetle bî-direng oldı. Li-mü’ellifihî:

mef’ülü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün

Bâd-ı şabâ gibi müteḫarrik ḳamu ricâl

Sâkin kimesne ḳalmadı anda meger cibâl

Allah ki itdi göçmede ehl-i sefer şitâb

Ancaḳ olurdu bahre bu cünbiş bu inḳilâb [45b]

Sâlâr-ı kâm-kâr ise ‘umümâ yeñiçeriye ve ebnâ-yı sipâhyân olan niçe biñ merd-i cerî’e ḫuşûsâ ‘ulüfeciyân-ı yemîn u yesâre ve çavuşân-ı ḫıdmet-güzâr-ı sabâ-reftâra ze’âmet mütefferîkaları nâmına olan ekâbir-i aḫyâre kâffeten Erzurum beglerbegiligine müte’alliḳ nevâḫî ve ḳurâda kışlamaḳ emr eyleyüp herkese ḫâllü ḫâllerince köyleri ta’yîn olındı ve yeñiçeriye ve bölük bölükden bölüğe ḳaryeler emr olındı. ‘Avâtîf-ı ‘aliyye-i şâhâne ve merâḫim-i celile-i ḫüsrevâne ‘asâkir-i manşûre-i ḫoş-ḫâl ve izdiyâd-ı merâtible müreffehü’l-bâl itdügidir. ‘Âdât-ı ḫamîde-i mülûk ve ihtiyârât-ı pesendide-i ḫüsrevân-ı ‘adâlet-sülûk ḫuşûsâ âyîn-i ḳadîm-i şehriyârân-ı pişîn ve ḳavânîn-i müstedîm-i selâṭîn u ḫavâḳîn bunuñ üzerinedür ki emekdârlara ri’âyet ḫıdmet-güzârlara himmet ve ‘inâyet olinup zehr-âb-ı şedâ’id-i sefer def’inde teraḳḳiler mânend-i şeker-i mükerrer ola ve ıztırâb-ı ehâliyi geşt ü güzer iktisâb-ı merâtibe mübeddel olup herkesüñ nihâl-ı âmâli nev-ber-i merâm ve nev-bâve-i behre ve kâmla dil-nüvâz u cân-perver ola tâ ki ḫıdemât-ı mebrûre-i âtiye vafûr-ı ihlâş u mütâba’atle edâ olına ve taḫşîl-i ecinne vü silâḫ ve tekmîl-i âsine ve rimâḫ-ı mezâyâsı meyâdîn-i sa’y ve ğayretde

[46a] mütefavîit ve mütezâyid bulına. ‘Ale’l-ḫuşuş ki ‘ale’t-tevâlî dört sene cihâd u ğazâyla mücib-i meşûbât-ı ḫasene ve ḫarc u ḫasâret-i bî-intihâyla müstevcib-i ucûr-ı müstaḫsene vaḳi’ olup metâ’ib-i bedeniyye muzîl-i ḳuvvet-i cismâniyye ve meşârif-i mâliyye muza’af-ı ḳuvvâ-yı nefsâniyye belki mâni’-i lezâ’iz-i ruḫâniyye idügi muḳarrer ola. Nite ki âlâm-ı müsâferet bu ebyâtımızda fi’l-cümle işâret ve aşḫâb-ı diḳḳate rivâyet olunmıḫdır. **Nazm**

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
'Alemün rāhatı ğam ŧenligi vīrāndur hem
Lezzet-i devleti zehr ile yeksāndur hem

Bunda rāhat dileyen ğāfil ü lā-ya'kıldur
Bunda āsāyış uman cāhil u nā-dāndur hem

Keşret-i ğayl u ğaşem mūcib-i endūh u nedem
Vefret-i nāz u ni'am bā'iş-i ħüsrāndur hem

Ger sipāhī isen aĝrak ne boĝaz aĝrıĝıdır
Ester istersen eger 'illet-i ħirmānidur hem

Bār-ĝirūñ saña her birisi bir bār-ı girān
Seni bir lu'b ile deng itmede ħayrāndur hem

Bir iki nekbetiden ħahr çekersin yük yük
Kimi ħar-bende anuñ kimi ŧütür-bāndur hem

Gül añılmaz sefer üstünde gülünmez ancak
Söylenen anda gül efsāriyle pālāndır hem

Gāh olur otlara yaĝar seni otluĝ elemi
Arpanuñ dānesine bir zırh? erzāndur hem

Bre yüklet bre göç dimesin de leyl ü nehār
Güc olur ħaşılı ŧanmañ sefer āsāndur hem

Ne ħadar salĝanat artırsa belā artuĝ olur
Eksilür zevĝ u ŧafā rızĝ ise talāndur hem

Neşr: Bundan ma-'ādā dünyā menāzilinūñ ħahrı ve sefer ŧedā'idinūñ kāse kāse zehri [46b] bu ebyātımızda daĝı ĩrād ü imlā kılnmıŧıdır. [Li-münŧihi]

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün
Ĝdāmız kāse kāse zehr ider her dem nöker ħahrı
'Acā'ib devre geldük ŧimdi hep begler çekerek ħahrı

Fenā ser-menzilidür rāhat umma dār-ı dünyāda
Müsāfirde cüdā olmaĝ ne mümkindür sefer ħahrı

Elemdür ĝuŧşadur ħükm ehline maĝza siyāsetdür
Seyislerle bir iki nekbetī ħar-bendeler ħahrı

Ķaĝarı ŧeş cihetden üŧtürūñ ğam ĝuŧşadur gerçi
Velī ester ħaĝarınuñ da andan beş beter ħahrı

İkide birde ben sâlâr-ı hayl-i reh-revânım dir
Nedür yollarda çaķ başdan şütür-bân gibi ħar ķahrı

Ķaraņu gicelerde yol yitürmek özge miĥnetdür
Ĥuşuşâ niçe yolsuz rüstâyî râh-ber ķahrı

Ķam-ı pâlânı ancak ħar-mizâc olan çeker ‘Âlî
Eger böyle ķalursa niçe yıl ķusķun semer ķahrı

[Nesr]: Egerçi ki bu zıkr itdügimiz ğamlar ve merâhil ü menâzilde çekilen elemler müttefikun-‘aleyh-i cumhür ve mu‘teddün-bih-i aşĥâb-ı ĥuzürdur ve lâkin cihâd u ğazâ bâ‘iş-i maġfîret-i Mevlâ ve müriş-i meşubat-ı bî-intihâ olduğdan ma-‘adâ ol şevâb-ı müsteĥâbuñ lezzeti hezârân hezâr ta‘ab u meşakķati telĥ-kâm olan ğâzîlerden zâyil eylemek ve encümen-i kâr-zâruñ şehd-i şehâdeti şür-âb-ı cerâyim u ma‘şiyyeti telezzüzât-ı firdevse mübeddel itmek muķarrer olup imtidâd-ı zahmet sebab-i vüfûr-ı rahmet ve izdiyâd-ı ta‘ab u miĥnet mücib-i derecât-ı cennet idüğü müşbet olmaĝla mücâhidler ol elemlerden üşenmezler ve mübârizler ol maķûle derd u ğamlardan gücenmezler. [47a] El-ķışsa serdâr-ı ‘âlî-himmet zümre-i ğuzâta bezl-i inâyet idüp umerâya kırķar ellişer biñ aķçe teraķķîlerle ri‘âyetler ve zu‘emâya ikişer üçer biñ aķçe ve erbâb-ı tîmâra biñ beşer yüz aķçe virgüleriyle ‘âĥifetler ĥuşuşâ beglerbegiler ve begler yoldaşlıķların müşâhede idüp defterle ‘arz eyledükleri mücâhidlere ķânûn-ı ķadîm mücîbince himmetlerle re‘fet ü şefkatler buyurup bu muķâbelede eger küttâb u eger umerâ vü mensübât bir ferdden aĥz-ı rüşvete ve ‘ayn-ı tîma‘la bir ĥâcet ehlerinden celb-i mâl ü mülkete ķâdir olamayup ‘îrz-ı saltânatı muĥill bir vaz‘-ı nâ-sezâ vâķı‘ olmadı ve serdâra sırr-dâr olan erbâb-ı ķalem ĥâme gibi eller eline baķmadı ancak ķânûn üzere ücret-i mu‘ayyenlerini aldılar ve herkesüñ şafaĥât-i âmâline kemâ-yenbaĝı toĝrulıĝla ķalem çaldılar. [Li-münşihî]

fe ‘ilâtün mefâ ‘ilün fe ‘ilün
İçi zer şeklidür diyü ķorķup
Kimsenüñ kimse ķoķmadı gülini
Şu gibi herkes egriligi ķoyup
Yel gibi tütü toĝruluk yolunu

Fi‘l-vâķı‘ [mışrâ‘] *Kâr-ı ĩn çeşme zi-her-çeşme ĥarâbest mera*⁷¹ mefhûmı üzere deryâ-yı tîma‘da şinâverlik iden mürteşiler mâhivâr direm ü dinâr cem‘ine küşiş itmeĝe ķâdir olmazlar mâdem ki serdâr-ı deryâ-dil cenâbını ol maķûle aĥz u celbe mâ‘il görmeyeler zîrâ balıķ başdan ķoķduĝı [47b] meşel-i meşhürdur ve şahrâ-yı ĥırş u talebde yel gibi tekâpü iden râşîler ‘arz-ı tuĥaf ü yâdgâr ve nişâr-ı nuķûd-ı bî-şümâra cür‘et idemezler tâ ki sipehsâlâr-ı ‘âdil ve keremkâr-ı bî-mu‘âdil ĥâzretleri nehr-i revân gibi bâĝ u râĝ-i ĥüsn-i rızâda sâ‘ir ve bostân-ı celb u irtişâda dâ‘ir idüĝin bilmeyeler bu sebebden ki şu başından bulandüĝi dillerde mezkûrdur. Li-mü‘ellifihî:

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fa ‘ülün
Belî leşker olur serdâra tâbi‘
Ĥuşuşâ kim ola celb-i menâfi‘

⁷¹ Bu çeşmenin işi, pınarın başından bozuktur. (“Bu pınarın işi diĝer bütün çeşmelerden daha haraptır” bkz. Coşkun Ak, *Muĥibbi Farsça Divan*, Nobel Yayın, Ankara 2006, s.73)

Serdâr-ı pāk-niyet ü sipehsâlâr-ı şâfi-ṭiyet ḥâzretleri evkât-ı âsâyiş ü rāḥat ve sâ‘ât-i ṭā‘ât ü ‘ibâdetde cenâb-ı Kird-kâra namâz u niyâzını iḳşâr ve tesbîḥ ü tehlîlinde tazarru‘ u tevaḳḳu‘ını bisyâr idüp eṭrâf u cevânibüñ a‘dâ-i bed-kîşden şiyânetine ve ser-ḥadd-i memâlik olan mesâliküñ sürḥ-serân-ı bed-endîşden ḥıfz u ḥirâsetine rây-ı bî-nazîr ve tedbîr-i dil-pezîr itdügidir. Çünkü ‘asâkir-i nuşret-me‘âşir zânü-yı âsâyişde zünüde (?) ve serdâr-ı sa‘âdet-mezâhir resm-i rāḥat u iḳâmetle âsüde oldılar zât-ı pāklerinde merküz olan envâr-ı rüşd u şalâḥ ve zihni derrâklerinde mermüz olan esrâr-ı fevz u felâḥ Bürüz u zühür eyleyüp şalât-ı mefrûzadan ma‘adâ işrâḳ ve teheccüde müdâvemetleri ve şebân-rûz [48a] evrâd u tilâvete muvâzebetleri ‘ale’l-ḥuşûş günde iki def‘a baş-ı simâṭla ‘askere bezl-i ni‘metleri ve her ni‘met şoñunda izḥâr-ı tazallüm iden fuḳarâya icrâ-ı aḥkâmı merḥametleri ve işti‘âl-i nâ‘ire-i zulme iştiğâl iden zâlamenüñ iskâtına sa‘y u diḳḳatleri ve haftadan haftaya Cum‘a namâzına çıḳduḳlarınca ğurebâ vü mesâkîne taşadduḳ-ı bî-nihâyetleri ve vaḳt-i furşatda ve hengâm-ı ruḥşatda yine âzmayîş-i silâḥa cüll-i himmetleri ve ḥuşûş-ı mezbûrda ḥuddâm-ı vâlâ-maḳâm zümresine terĝib ve delâletleri muḳarrer olduḳdan ğayrı ser-ḥadd beglerine ve Tiflîs ve Ḳarş ve Van beglerbegilerine lâ-yenḳaṭı‘ evâmîr-i ‘aliyye gönderüp istimâletleri lâ-siyyemâ nevâziş-nâme-i nâmîleriyle mü‘eşşir naşîḥatleri kezâlik gerek Gürcistân semtine gerek sürḥ-serân ṭarafına dîde-i intibâḥla enzâr-ı ‘âliyyeleri ve yine ol merz-u-bümde ya‘nî ḥavâlî-i Erzurumda kışla fermân olınan leşkerüñ zaḥâ‘ir ü mühimmâtına müte‘allik tedâbîr-i sâmiyyeleri ‘alâ mâ huve’l-me‘mül bel ezîd mine’l-mes‘ül (umulduĝu gibi hatta istenilenden daha fazlası) vücûda gelmişdi ve herkes ḥısâl-i ḥamîde ve aḥlâḳ-ı pesendîdelerinden rızâ ve şükrân gösterüp sa‘âdetlü pâdişâhuñ devâm-ı devlet ü sa‘âdeti du‘âlarına ve kendülerüñ merâtib-i cihâd u ğazâda irtikâ-yı rütbeleri şenâlarına küşîş üzere idi. [48b] Bundan mâ‘adâ ĝâḥ u biĝâḥ ‘atebe-i ‘aliyye-i sipihr-iştibâḥ türâbından ḥâşşâ derbânlarla ḥaṭṭ-ı hümâyün ve nâme-i ‘inâyet-meşḥûn gelüp istiḥbâr-ı eṭvâr u istifsâr-ı esrâr itdüklerince aḥsen-i vechile cevâbları ve vâḳı‘a muṭâbîḳ ve mizâc-ı şerîf-i şehri-yâriye muvâfiḳ edâ-i bâ-şevâbları daḥı muḳarrer idi. [Li-münşiihi]

fe ‘ilâtün mefâ ‘ilün fe ‘ilün
Diḳḳat ehli daḳîḳa fevt itmez
Çalışur ḥıdmetine her sâ‘at

Yusûfî-ḥulḳ olan vezîr-i ‘azîz
Pâdişeh ḳulluĝın bilür devlet

Bâ-ḥuşûş ol zât-ı nâdire-dân
Feylesof-ı mevşûfü’l-beyân

Nişân-ı ‘âlî-şân ḥıdmetinde her ân midâd gibi cârî ve her zamân ḥâme-şifât tekâsül ve ihmâlden ‘ârî olup fuḳarânuñ def‘i intizârını murâd idinürlerdi ve aşḥâb-ı taraşşuduñ ref‘i teḳayyüdlerini şevâb-ı dü-cihânı farz iderlerdi. Bu ṭarîḳle cism-i nürânîleri dâ‘imâ mâḥ-ı nev gibi inḥinâda ve benân-ı mevhibet-resânları şihâb-ı şâḳıḳ gibi ĝâḥ u bî-ĝâḥ ḥıdmet-i ṭuĝrâda iken ṭab‘-ı naḳḳâd bu ĝüne dürr-i mażmûn ve cevâhir-i zevâhir-i meknûn inşâd eyledi. [Li-münşiihi]

fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün
Ḳalem alup ele Paşa egilüp çekse nişân
Görünür âyet-i nûn ve’l-ḳalemüñ sırrı ‘ayân

Yâ meger hük-m-i hudâyile nişâna irişür
Kâbza-i kudret-i hağdan yine bir tîr-i kemân [49a]

Beyza-i tâ'ir-i devletdür o tevķî' -i şerîf
Anı yazıda bulan oldu hümâyün-ı zamân

Her kaçan hâmesi tuğra kafesin resm itse
Dâ'imâ şekli hümâ gibi tutar anda mekân

Biri şer' üñ biri dinüñ biri İslâmuñdur
N'ola üç sancağ açarsa o nişân-ı zî-şân

Mülket-i saltanatuñ bâğ-ı murâdı gibi ol
Kalmış üç servüñ ayağına iki cüy-ı revân

Şâh-ı nâ-bînânüñ tekrâr ilçisi gelip serdâr-ı a'zâmuñ dâmen-i 'inâyetine teşebbüşle istid'â-yı şulh itdüğü lâkin zîr-i pây-ı mevâkib olan memâlikden ba'z-ı yerler silk-i hükümet-i pâdişâhîde dâhil olmasını munâfî-i rumûz-ı işrâb itmekle risâletle gelenlere göz habsi buyurıldığıdır. Zihî kuvvet-i dâverî ve kudret-i tevângerî ki fermân-rân-ı mülk-i 'Acem ve mâlik-i memâlik-i Efridûn u Güstehem olan Muhammed bin Hüdâ-bende serdâr-ı Cem-cenâb-ı İskender-me'âbuñ meclis-i şalâbetinde ser-gerân ve ser-efgende olup ile'l-ân üç def'a ilçileri gele ve her nâmesinde enva'-i tazarrû' u niyâzla şulh recâsın eyleye. Pes hağan-ı a'zam kağan-ı ekrem sultânul-'Arab ve'r-Rum ve'l-'Acem fermân-rân-ı tavâ'if-i Türk ü Deylem âteş-endâz-ı memâlik-i Efrenc ve Rus zemzeme-perdâz-ı mesâlik-i Boğdan ve Üngürüs a'nî bih pâdişâhumuz sultân Murâd Han *dâmet saltanatahu ilâ inķırâzi'z-zamân* hazretlerinin 'azamet-i kâmile-i 'ulyâ [49b] ve celâlet-i şâmîle-i 'uzmâları bundan kıyâs olına ki şâh-ı mülk-i 'Acem olan Hüdâ-bende bir bendesinden kirâren ve mirâren istid'â-yı 'âtîfet u merhamet ide ve yarar u kâr-güzâr ilçileri hâk-i pâyına rüy-mâlle iftihâr iderek defâ'atle gele gide imdi kendülerüñ rütbe-i râtibeleri bundan dağı *kema hüve hağkuha* ma'lûm olur ve 'ibâd-ı 'inâyet-mu'tâdınüñ mertebe-i sâmiyyeleri bu mazmûn-ı 'izzet-mağrûnla da zâhir ü mefhûm olur. Felâ-cerem serdâr-ı 'âlî-miğdâr hazretleri nefis-i Erzurum'da âsâyiş üzere iken mâh-ı zî'l-ħiccetü'l-ħarâmuñ dördinci günü şâh-ı ekmeħ-nigâh tarafından Tâbût-nâm bir pîr-i fertüt ki ħanlarınıñ umûr-ı dîdesi ve vükelâsınıñ kâr-âzmüde-i ber-güzîdesi imiş iki yüz miğdârı sürħ-serân kendine hem-râh u hem-'inân ve risâlet tîrikinde dâmen-der-miyân ve şitâbân olup Erzuruma vaşıl ve bir münâsib maħalde nâzil olduklarından soñra cânib-i mirîden zâd u zevâdeleri ta'yîn olındı ve ihtiyârât-ı selâtîn-i selef mücibince rafz ve ilhâdları mâni'ül-iltifât olmayup ekrimü'z-żayf ħadîşinüñ mazmûnuna mütâba'at kılındı ħıbbe zâlik sürħ-serân-ı risâlet-mesâlik serdâr-ı kâm-kâruñ [50a] dest-bûs-ı şeref-me'nûslarına mütehâlik olup irtesi germ-â-germ-i dîvân ve cem'iyet-i erkân u rû-şinâsân olduğda li-mü'ellifhi:

fa'ülün fa'ülün fa'ülün fa'ülün
Döşendi bisâf-ı munağğaş müzehheb
Mesânid müzeyyen arâyik müretteb

Ekâbir mu'anven e'âzım mülebbes
Levâzım mükemmel 'asâkir-i mücennes

Miyân-besteler geydiler câme zer-keş
Ser-â-ser mülevven müzehheb münakkaş

Geçüp şadr-ı kürsiye serdâr-ı a'zam
Oturdı mü'eddeb müvekkar mükerrem

Cebînde âşâr-ı envâr-ı 'izzet
Nigînde esrâr-ı ahkâm-ı şevket

Yüzinde sözinde özinde gözinde
Nebâhat hâlâvet şalâbet 'inâyet

Kemâli mükemmel cemâli münevver
Edâsı muhayyel kelâmı müfesser

[Nesr] Vaqtî ki Tâbüt Han ve sâyir surh-serân taqbîl-i eyâdiyle kâm-rân ve beyne'l-e'âlî müşârün ileyh-i bi'l-benân oldılar. Serdâr-ı 'âlî-rütbetün kemâl-i şevket ü şalâbeti kendülere mücib-i havf u haşyet olup kemâ-yenbağî murâdlarını edâya ve kemâ hüve haqqkuha muqtezâ-yı fu'âdlarını 'arz u inhâya qâdir olamayup hulâşa-i kelâmlarını mazmûn-ı nâmeye ta'lîk itdiler ve maqşûdları maqşûduñ risaleti gibi şulh u şalâh idüğünü taħkîk itdiler. Fe-emmâ şâhuñ nâmesindeki niyâz u tazarru' ve kendülerün taqrîrlerine havâle olunan iltimâs ve tevaqqu' [50b] bir mertebede idi ki dillerle şerh olunmaz ve 'arz-ı 'ubüdiyyet ve mutâba'atlerine gâyet u nihâyet bulunmaz ve bi'l-cümle zübde-i kelâmları ve nebze-i merâmları bu mazmûn-ı belâgat-encâmı şâmil idi. [Li-münşihî]

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
Sensin ol şîr-i ner-i bîşe-i heycâ vü neber
Sensin ol nâmver-i şadr-ı mu'allâ-yı kerem

Hâme-i sihr-eşerüñ tut ki 'aşâ-yı Mûsâ
Tur-ı himmetde kefindür yed-i beyzâ-yı kerem

Nice genc olsa tılısmını açar dest-i 'aâ
Ne harâb olsa şeneldür anı bennâ-yı kerem

Niye maħrûm qalır şâh-ı kerem luţfuñdan
Qalmadı bir kişi 'ahdüñde müberrâ-yı kerem

Pâdişâhuñ kulıdur hâzretinüñ muħlişidür
Müsteħâkdur ne qadar kılsa temennâ-yı kerem

Ve lakin hâtime-i kelâmda merhûm-ı mağfûrûn-leh Sultân Süleymân han-ı eskenallahu bi-'alâ kuşürül-cinân⁷² hâzretleriyle şâh-ı Tahmâsb mâ-beynlerinde vâkı' olan şulhuñ 'ahd-nâmesi şüretin ibrâz idüp yine ol sinor üzere muşâlaħa taleb ideriz ma'nâsını işrâb itdükleri gibi leşker-keş-i kâr-dânuñ mizâc-i şerîfleri müteğayyir ve âyine-i hamîr-i münîrleri muğber ü mütekeddir

⁷² Allah onu cennet saraylarının en yücesinde iskan etsin/ yerleştirsın.

olup bu hencâr-ı nâ-sâzkâr maṭbû‘-ı şehriyâr-ı ‘âlem-medâr degüldüğünü bilürken ve velâyet-i Şîrvân ve Gürcistân dâhil-i memâlik-i ḥâkân-ı cihân olmaduğı taḳdîrce râyiḥe-i muşâlaḥa-ı istişmâm mümkün degüldüğünü idrâk kılrken neden ki bu maḳûle güftâr-ı nâ-sezâ [51a] ve kelâm-ı ḥuşûnet-nümâ inhâ idemez diyü zümre-i revâfize küllî itâb ve Tâbût-ı mürde-dile ve mürdesine ‘ayn-ı iḳâb u ‘azâb niçe düşnâm-ı bâ-şevâb buyurulduktan şoñra emr-i celîlleri şâdir olup ol fark-ı zâlleden olan fırḳa-i ḥazaleye göz ḥabsi ile maḥbûs ve tâ şâhlarından cevâb-ı maḳûl gelince ḥalâş u rehâ bulmadan me’yûs buyurdılar ve kendüler levâzım-ı ḥıfz ve ḥerâset-i vilâyet ve mühimmât-ı ‘asâkir-i zafer-menḳebet olan umûra mübâşeret ve evvel bahârda vâқи‘ olacaḳ sefer-i zafer-reh-ber ḥuşûşına mübâderet üzere oldılar.

Simon-ı maḡbûn ki Gürciyân mâ-beyninde mezkûr ve kızılbaş içinde Maḥmûd Ḥan dimekle meşhûrdur ‘aklı başına gelip ‘işyânına nedâmet ve tuḡyânından inâbetle oḡlını sūdde-i seniyyeye risâle ta‘ahhüdi ve ‘afv-ı cerâ‘imine istircâ-yı inâyet-i şehriyârî itdügidir: Gürcistân meliklerinin nâmdarı ve nâmıyla bülend-iştihârı olan melik-i eşher ve mütemellik-i nâmver ki dâyimâ sūdde-i seniyye-i ‘ulyâ türâbına mütâba‘atle ‘arz-ı ‘ubûdiyyet idegelip ḥattâ bir iki kerre şâh-ı Tahmâsb bu ḥâlınden ötüri mezbûruñ üstüne leşker çeküp lâkin müşârün ileyh uğur-ı hümâyûnda vâқи‘ olan şadâḳat u mütâba‘atden [51b] dönmeyüp küllî ceng u cidâl ve kemâ-yenbaḡî ḥarb u kıtâl olunmaḡla Simon ḥabs-i şâha giriftâr ve on beş yıl miḳdârı elem-keşide-i rûzgâr olup âhirü’l-emr babası Levârsab ? nâmına olan merd mürd olup taḥt-ı taşarrufındaki kılâ‘ ve nevâḥiden nefsi Tiflis ḳurâ ve ziyâ‘ıyla veled-i kihteri Dâvûd Ḥan’a ve Güri ḳal‘ası cemî‘-i muzâfâtı ile ferzend-i mihteri olup Simon dimekle ma‘rûf olan Maḥmûd Ḥana intikâl eyleyüp fe-emmâ ḥabs-i elimle müşevveşü’l-ḥâl ve ḥalâş u rehâ semtinden her cihetle fâriḡu’l-bâl olup mülkine dest-res bulması muḥâl ve ehl u ‘iyâline muvâşeleti fâsid ḥayâl idüğünü bilürken ḥikmet Ḥüdânuñdur. Merḥûm serdâr-ı sabıḳ ‘asâkir-i manşûre ile Tiflîs ve Şîrvâna lâḥıḳ olduḡda şâh-ı mekkâr ḥile-i cibilliyesini âşikâr itmek üzere Simonı ḥabsden rehâ ve ḳarabaḡ beglerbegisi nâmına ba‘z-ı sürḥ-serân-ı güm-rehân Tiflîs ḥavâlisine ilkâ ve fitne fesâd semtine müdavâmetini işrâb u imâ belki ilzâm ve inhâ itmekle Simon-ı nâ-dân ya’nî Maḥmûd Ḥan ülke ve düdmân talebinde dâmen der-miyân ve ḡâret ve şenâ‘at ṫariḳinde rûzân u şebân şitâbân olmuşdı sipeh-sâlâr-ı sabıḳ ise Tiflîs‘den [52a] ‘avdet itmiş ve şiddet-i şitâ‘asâkir-i müslimîni pür-zücret itmiş bulunmaḡın def‘ine tedârük müyesser olmayup ḳalmışdı binâ‘en-‘alâ-zâlik Simon-ı şenâ‘at-mesâlik derbend bekleyen kuṫṫâ‘-ı ṫariḳ gibi ḥıyânetde ve Şîrvân ve Tiflîs ṫarafından Erzüruma çekilüp tenhâ düşen ber-geşte-ḥâlleri ḳatlı ḡâretde ile’l-ân envâ‘-i mekr u firîble nümâyân idi felâ-cerem leşker-keş-i kâr-dânüñ ḳudret-i tâmmesini bilüp ve Tiflîse beglerbegi naşb olunan Yûsuf Paşanuñ kendüye müte‘allıḳ olan tedârükünü ṫuyup ‘ale’l-ḥuşûş sa‘âdetlü pâdişâh-ı İslâm ve şâhib-ḳırân-ı zafer-fercâm cenâbına itâ‘at müriş-i devlet ve ḥıyânet mücib-i nekbet idüğünü idrâk kılıp kemâ-yenbaḡî istiḡfâr u inâbetle sürḥ-serân ṫarafından rûgerdân olmaḡa lâ-siyyemâ şâh cânibinden duḡterini ḥanlardan birine tezvîc içün gelen ḥâşşa-i ḳürçileri me’ḥûz u merbûṫ serdâr-ı kâr-fermâ ḥazretlerine göndermeḡe ve anlaruñ rây-ı şerîf ve tedbîr-i münîfleri üzere Menuḳehr Muşṫafa Paşayı dâmâd idinüp ârâyiş-i düdmân idinmeḡe ve ferzend-i yektâsı ki nihâl-i ‘ömrünüñ nevber-i girân-beḥâsıdur bi-tariḳi’r-rehn ‘atebe-i ‘aliyye-i şehriyârîye irsâl itmeḡe ta‘ahhüd idüp ‘afv-ı cerâyimine [52b] istid‘â-yı ‘âṫıfet-i pâdişâhî ve Tiflîs beglerbegligi ki ḳadîmî ülkeleridür eyâleti kendüye tevcîh olunup ḳavl mevâcibini edâ itdükden ḡayrı sâl-be-sâl yüz biñ sikke altun ḥarâc irsâl itmek üzere ḥuşûl-i merâmı bâbında istircâ-ı inâyet-i şâhenşâhî eylemeḡin mâ-hüve’l-vâқи‘ der-i devlete ‘arz olındı ve ‘afv-ı cerâ‘imi oḡlunuñ ‘atebe-i ‘ulyâya irsâline ta‘lîḳ kılındı. [Nazım]

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün
'Aklı başına geldi Simonuñ
Tâcını depti şâh-ı mağbûnuñ

Kâfir iken muğaddemâ karabaş
Bir kızılbaşçığ oldu ol evbâş

Cân u dilden gelürse İslâma
Aç 'imâme gerek o nâ-kâma

Küfr u rafzın merâtibin gördi
İki vech ile dūzağa girdi

Ba' d-ez-ân kim ola Müselmân ol
Görinür ser-bülend-i akrân ol

Sâlâr-ı şâhib-râyûñ hūsn-i tedbiri ve sene-i âtiyyenüñ nezl ve 'avârızına müte'allik rây-ı dil-pezirî huşûşâ eṭrâf-ı memâlike şiddet-i şitâda çavuşlar gönderildiği ve evvel-bahârda sefer tenebbühine evâmîr-i 'aliyye irsâl olduğudur. Cünüd-ı mevfûre ve cüyüş-i nâ-maḥşûre ki üç yıl 'ale't-tevâlî sefer seferlediler ve cemî'-i mâ-meleklerini dîn-i mübîn yolına ḥarca sürdiler. Pes dördüncü senede ki tekrâr sefer tenebbühin icâb ider ba'z-ı [53a] aḥvâl vâқи' oldu kemâ fi'l-evvel yarağ u yatları mükemmel olup evvel-bahârda herkes sefer-i hümâyûna ḥâzır ola ve cümle mühimmâtını âmâde vü müheyyâ eyleyüp bu cânibden emr-i 'âlî-vürûduna muntazır ola diyü eṭrâf u eknâfa ḥıdmet-güzâr ve şabâ-refṭâr olanlar gönderilüp mü'ekked tenbîh olındı ve nezl u zehâyir ki bâ' iş-i kuvvet-i 'asâkir-i nuşret-ma' âşirdür anuñ daḥı leşkerden muğaddem Erzuruma ulaşmasına her vilâyete evâmîr-i 'aliyye gönderildi ve nükûd-ı derâhim ü dînâr ve ḥazâ'in-i mütেকâşir-i dâr u diyâr ki leşker-i zafer-reh-berüñ ruh-ı revâmı ve sebep-i refâhiyyet-i bî-kerâmı belki mühimmât-ı seferüñ a'zamı ve lâzımât-ı geşt u güzerüñ cümleden muğaddemi oldur Mısr-ı kâhireden ğayrı memâlike çavuşlar gönderildi ve eṭrâf u cevânibüñ ḥızâne-i 'âmire defterdârlarına te'kid ü tehdidle ḥazîne irsâli emr olındı. El-ḥağ serdâr-ı deryâ-dil ve sipeh-sâlâr-ı bî-mu'âdil cenâbına hezâr taḥsîn ve bî-şumâr âferîn ki levâzım-ı ceng ü peykârda ve şıyânet-i ser-ḥadd ü aḳtârda daḳıka fevt itmedüklerinden ğayrı sene-i âtiye muğaddemâtına daḥı tedârükleri huşûşâ fetḥ u teşḥîr umûruna vaḳtiyle mübâşeret ve tehâlükleri herâyine âyine-i rây ü tedbîrlerinde çihre-nümâ [53b] ve âb-gîne-i zamîr-i münîrlerinde kemâl-i nûr u tâbla hüveydâdur. Felâ-cerem eyyâm-ı şiddet-i şitâ ve hengâm-ı kuvvet-i sermâda Anaṭoli ve karamân ve Öül-kadriyye ve Rum ve ḥaleb ve Şam ve Diyârbekr ve Erzurum beglerbegilerine mü'ekkid emrler gönderilüp nezl huşûşuna bi'z-zât mübâşerete me'mûr kılınduklarından ğayrı taḥt-ı eyâletlerindeki kużâta daḥı nezl iḥrâcında mu'âvenetleri ve fuḳarâyı zulm u ta'addiden kemâ-yenbağî ḥimâyetleri fermân olındı ve sene-i âtiyesinin sâbıḳaya kıyâs olunmayup ümerâ ve sipâh ve zu'emânüñ cebelülerince ve beglerbegilerüñ ve ğayruñ tîmâr ve ze'âmete mutaşarrıf olan âdemleri başka yoklanmasında bi-vechin mine'l-vücûh irtiyâb câyiz olmayup herkes aña göre ğayret-i kâmile ile gele ve çekdüğü ğayrete göre iltifât ve rağbetler ve teraḳḳîler ve ri'âyetler müşâhade kıla diyü tenbîhat.